

JACOB GROENEWEGEN

Publicist en

Mede-dichter van "De Lofzangen Israëls"

Levensschets en zijn boeken over het wezen des geloofs

Toegevoegd:

SAMENSpraak DER HEMELLINGEN,

AANGAANDE HUN REIS NAAR HET HEMELSE KANAAN

AANGAANDE DE DINGEN DIE HET KONINGRIJK GODS AANGAAN.

Samengesteld door

Willem Westerbeke

STICHTING DE GIHONBRON

MIDDELBURG

2015

INHOUD

I. LEVENSSCHETS JACOB GROENEWEGEN

- 1. Levensoverzicht**
- 2. Boeken uitgegeven door Jacob**
- 3. Verschil van mening met ds. Th. Van der Groe**
- 4. Correspondentie van Van der Groe met Jacob Groenewegen**
- 5. Jacobs visie over de opwekkingen**
- 6. Levensoverzicht, door M. den Admirant; gepubliceerd op 20 maart 2003**
  - a. De scherpe pen van Jacob Groenewegen**
  - b. Nijkerkse beweging**
  - c. Opwekking in Werkendam**
  - d. 'Samenspraak met de hemellingen'**
  - e. Verdediging door Jacob Groenewegen in verband met de censuur**
  - f. Ds. F. Mallan over Jacob Groenewegen en Van der Groe.
Gepubliceerd maart 1968 in 'De Wachter Sions'**

II. SAMENSPRAAK DER HEMELLINGEN,

AANGAANDE HUN REIS NAAR HET HEMELSE KANAÄN, blz. 20

1. LEVENSSCHETS JACOB GROENEWEGEN

1. Levensoverzicht

Jacob werd geboren in 1707. Hij was een oudere broer van de bekende en geachte ds. Johannes Groenewegen. Johannes werd geboren 7 juli 1709; predikant te Werkendam en De Werken, vanaf 14 augustus 1739 tot zijn overlijden 12 augustus 1764.

De ouders van Jacob Groenewegen hebben in het begin der 18e eeuw te Zoetermeer gewoond; waarschijnlijk is hij daar ook in dien tijd geboren en wel "uit eenen Vader, welke hoe onergerlijk ook in zijn bestaan, niet te min in belijdenisse aan de Remonstranten verbonden was, egter had hij voorregt, dat hij de melk van "een hervormde moeder heeft gezoogen" (Claessen, Lijkrede op Joh. Groenewegen, blz. 30). Claessen zegt, dat het gezin ongeveer 1714 "na een ander lustig dorp onder den rook van de beroemde koopstad Rotterdam, ik meen Kralingen, ging; daarna vestigde Jacob Groenewegen zich te Hillegersberg, daar hij en zijn vrouw Maria Geneuglijk, in April 1737 met attestatie van Hillegersberg naar Oudshoorn overkomen.

Later, vóór 1746, moet hij zich te Werkendam hebben gevestigd, waar zijn broer Johannes predikant was. Jacob was waarschijnlijk ouderling. Ds. Koppiers, predikant te Neder-Hardinxveld, van hem meermalen (o. a. Boekzaal, Jaarg. 1752b, blz. 476) spreekt als "zijn Eerw."

Groenewegen is de eerste uit zijn ouderlijk gezin geweest, die van de Remonstrantse naar de Gereformeerde kerk overging; in 1726 of 1727 werd hij door zijn broeder Johannes daarin gevolgd, en de zoons werden hierin "tot voorgangeren voor hunnen Vader ... die de slippen zijner Zonen greep, zeggende: ik zal met u gaan, "want ik zie, dat de Heere bij ulieden is" (Claessen, a. w., blz. 31).

Van die overgang legde Jacob Groenewegen later rekenschap af in zijn geschrift: *Redenen, die den Schrijver bewogen hebben om de Lere der Algemene Genade, zo als die in de Remonstrantse kerke geleerd wordt, te verlaten, en die der Bijzondere Genade, zo als die in de Gereformeerde kerke geleerd wordt ... aan te nemen* (Leiden 1740).

Had hij in laatstgenoemd jaar ook reeds medegewerkt aan *De Oude Orthodoxe Leer der ware Gereformeerde Kerke in twintig brieven, bijeengebracht door eenige "liefhebbers der waarheid"* en wel tot verdediging van "het berugte boekje van J. Eswijler, genaamt Liels-eenzame Meditatie."

De voornaamste auteur was Van der Groe; anderen waren Adriaan van Willigen en Jacob Groenewegen. Eswijler publiceerde zijn boek in 1665. In 1734 verscheen een herdruk. Maar de Zuid-Hollandse Synode van 1738 waarschuwde ertegen omdat het 'verderfelijke gevoelens bevatte'. Hij was zogenaamd te lijdelijk.

Jacob nam het toen nog voor Eswijler op. Hij publiceerde: *Roem van Gods Vrije Genade* (Rott. 1739) en *Verdediging van Gods Vrije Genade tegen Arrenberg* (Rott. 1740). Jacob werd door de classis Woerden en Overrijnland op 23 juni 1739 gecensureerd, omdat hij geen kerkelijke goedkeuring voor zijn boek had aangevraagd. De acta vermeldt dat hij met eenparige stemmen werd gecensureerd.

In later jaren kreeg Jacob berouw dat hij met Van der Groe en van der Willigen streed voor Eswijler. Jacob schrijft: "dat ik met ulieden voor Eswijler streed, heb ik zo menigmaal bedroeft en voor mijn vrienden beklaagt." Blz 54. (... *Nevens enige brieven*

van Jacob Groenewegen; Adriaan van der Willigen en Th. Van der Groe;).

Jacob was bijzonder ingenomen met een kleine opwekking waarin de gemeente te Werkendam mocht delen in 1746. Nog groter blijdschap was het toen hij vernam van de opwekking in Nijkerk. Deze staat bekend als de *Nijkerksche beweging*, in 1749 ontstaan. Ds. Kuypers uit Nijkerk schreef een *Getrouw Verhaal*, waarin hij de gebeurtenissen in Nijkerk beschrijft.

De veroordeling van deze geestelijke beweging ontstond voornamelijk omdat er bij velen een eigenaardig lichamenteel gedrag mee samen ging.

Toen er *Aanmerkingen* in 't licht werden gegeven op het *Getrouw Verhaal*, voelde Groenewegen zich geroepen, daartegen uit te geven:

- *een Vrijmoedige en ernstige verdediging van het werk Godts te Nieuwerkerk, voornamelijk ingerigt tegen de berugte Aanmerkingen op het getrouw verhaal van Ds. Kuypers* (Gorinch. 1751).
- Ook Prof. Joh. van den Honert schreef daartegen een boek. Waarop Groenewegen schreef: *Een vrijmoedige Verdediging van het werk Godts te Nieuwerkerk; waerin is gevoegd een Verhaal het werk der Overtuiging en Bekeering van den jare 1716 te Werkendam voorgevallen;* (Gorinchem 1751).
- Van dezelfde strekking is zijn geschrift: *De eer en leer van de Synode van Dordrecht verdedigt in het Leerstuk van des menschen blindheit van nature, en de noodzakelijkheid van het Bovennatuurelijk Ligt der wedergeboorte.*
En: *Over de Werkinge en Verligtinge des Geestes, in de harten der menschen te Nieuwkerk,* (Gorinchem 1751).
- Een bespreking van deze geschriften is te vinden in de *Ernstige en nuttige Samenspraak over het werk des Heren te Nieuwkerk, te Aalten, en op andere plaatsen. En over deszelfs geschriften voor en tegen, zo wel die van Do. Kuipers, als van den Professor Van den Honert, Do. Kennedy en Groenewegen* (Rott. 1751).
- Ook gaf Groenewegen uit: *Een Opregt Verhaal, en ene Verdediging van het werk der overtuiging en bekeering van kinderen, voorgevallen in de gemeente van Werkendam in den jare 1751 en 1752;* Gorinchem 1752; herdr. Dordr. 1867), daarin wordt Ds. Koppiers van Neder-Hardinxveld / Giessendam door hem bestraft. Koppiers schreef naar aanleiding daarvan een "*Verantwoording tegen den laster hem opgelegd door den berugten Jakob Groenewegen*" in de Boekzaal (Jaarg. 1752b, 468-482).
Koppiers schreef o.a.: ... "dat het een man is ... en een gedrag houdt waarvan zijn vrienden oordelen, dat het uit een goed oogmerk voorkomt. En anderen die de waarheid alleen beminnen, dat het onbetamelijk, ja ergerlijk is."
- Daarop volgde: *Een Brief van Jakob Groenewegen aan den Heer Artes Koppiers, predikant te Giessendam, tot zijner verantwoording en verdediging van zijn goeden naam, tegen dat lasterschrift, dat Ds. Koppiers in de Boekzaal van October heeft gesteldt;* (Gorinch. 1752).

Jacob Groenewegen kwam ook met A. Comrie, de bekende predikant uit Woubrugge, in strijd, toen Comrie zich verdedigde tegenover Schultens en Van den Honert in zake de leer der rechtvaardigmaking. Groenewegen, die vroeger Comrie zeer hoogachtte, schaarde zich thans aan de zijde van diens tegenstanders en viel hem aan met een boekje: *Eenige Brieven ... over de Rangschikking en Betrekking die 't Geloof in*

Christus, en de Rechtvaardigmaking tot malkanderen hebben ('s Grav. 1755).

Jacob verweert zich tegen Comrie zowel als tegen Van der Groe, als hij schrijft: ... "Een zeker volk in ons land dat het wezen van 't Geloof in de volstrekte toe-eigening stellen, oneindig wijd van A. Comrie, want hij heeft zijn Systema tegen hen opgericht". Blz. 90.

En elders: ... "Maar in zulke toetsstenen van *Ware en Valse Genade* hebben wij geen genoeg ... dit zijn bedriegelijke Weegschalen en Toetsstenen ... dit is een gruwelijke ketterij".

Comrie liet de weerlegging van dit geschrift aan één van zijn gemeenteleden over, die een brochure schreef: *Bedenkingen over de Rechtvaardigmakinge des Zondaars* (Amst. 1755), waarin hij o.a. de mening uitsprak, dat Ds. Johannes Groenewegen de inzichten van zijn broer niet deelde.

Ds. Joh. Groenewegen ontkende dit in een vrij heftig *Advertissement*, in de Boekzaal, Jaarg. 1756b, blz. 99-101.

Bovenstaande gegevens zijn gedeeltelijk overgenomen uit het Biografisch Woordenboek van Protestantse Godgeleerden in Nederland.

2. Boeken uitgegeven door Jacob

Behalve het voorgaande zijn er nog enige theologische werkjes van Groenewegen, nl.

- ***Samenspraaken der Hemelingen, aangaande hunne Reyzen na het Hemelsche Kanaän***; waarvan slechts het 1ste tot 30 stukje in 1753 te Gorinchem het licht zagen. Daarvan handelt B. de Moor in het Voorbericht vóór zijn Leerredenen over 1 Cor. 2. Jacob werd hierover weer gecensureerd in 1755, omdat het geen Kerkelijke goedkeuring had gekregen. **(Zie een uittreksel hiervan aan het eind van dit artikel)**
- *Over de rangschikking van het Geloof* ('s Hage 1755).
- *Leergierige en onderwijsvragende brief aan Theologische Hoogleraaren te Utrecht wgens de inhoud van: Historisch verhaal ... van David Brainert*; ('s Hage 1756).
- *De heerlijke Kerkstaat die verwacht word in het laatste der dagen*; ('s Hage 1757).
- Bovendien heeft Jacob Groenewegen een zeer bekende verzenbundel gegeven, nl. 1ste deel van het liedboek, dat door zijn broer vervaardigd is met de titel ***De lofzangen Israëls***, waaronder de Heere woont. Heeft Jacob het eerste deel uitgegeven, omdat zijn broeder dit werk "te gering bezag", en zelf zes liederen ingevoegd, het tweede deel is geheel door hem samengesteld en verscheen met titel: ***De lofzangen Israëls, zijnde een nieuw geestelijk gezangboek*** ('s Hage 2e dr., vermeerderd met vier gezangen, Gorinch. 1760). Later zijn beide delen dikwijls herdrukt.

Mogelijk is Jacob molenmaker geweest: zijn verblijf te Oudshoorn valt samen met de droogmaking van *den grooten Vierambachtspolder* aldaar, en te Werkendam, waar hij later woonde, verkreeg een Jacob Groenewegen in 1761 octrooi *tot het maken van een waterwerktuig van voordeeliger werking dan de gewone scheprad-molens*. Is dit inderdaad één en dezelfde persoon geweest, dan deed hij het licht zien:

- *Twee verhandelingen over een nieuwe Watermachine* (Gor. 1762).
- *Verhandeling van de verbeterde geotrooieerde Tregtermoolen* ('s Grav. 1763).

Na die tijd zijn er geen publicaties van Jacob meer bekend. Hij overleed 1780.

3. Verschil van mening met ds. Th. Van der Groe

Jacob Groenewegen heeft ook strijd geleverd met ds. Theodorus van der Groe, de bekende predikant van Kralingen, waar hij in 1740 zijn intrede deed. Tevoren stond hij te Rijnsaterwoude. Van der Groe werd rond 1735 krachtadig bekeerd. Hij was toen reeds predikant. In de pastorie woonde ook zijn – gescheiden – zuster Eva. Deze was een voorbeeld in Godsvrucht. Haar bekering, werkzaamheden en profetisch licht over de oorlog waarin Nederland betrokken was, zijn door haarzelf beschreven.

Eva kende Jacob heel goed. Zij was echter niet verenigd met zijn geestelijk leven. Blz. 207-213; 230-243. Zie onderstaande Brieven: ... *Nevens enige brieven van Jacob Groenewegen; Adriaan van der Willigen en Th. Van der Groe. Enz.*

Jacob was een goede vriend van Van der Groe geweest, maar door verschil van inzicht over de werkzaamheid des geloofs kwam het tot grote onenigheid en grove beschuldiging door Jacob. Toen Van der Groe in Rijnsaterwoude stond, schreef Van der Groe dat Jacob "een langen tijd op de familairste, vriendelijkste en vertrouwelijkste wijze" met hem had omgegaan. Zie onderstaande Brieven blz. 233.

De correspondentie hierover verliep eerst via Adriaan van der Willigen, koopman te Rotterdam. Deze is later gepubliceerd in het boek: *Beschrijving van het oprecht en zielzaligend geloof; door Th. Van der Groe, in leven predikant te Kralingen. Nevens enige brieven van Jacob Groenewegen; Adriaan van der Willigen en Th. Van der Groe; waarin deze stof breder behandeld en dan de twee laatsten tegen den eersten weerlegd wordt. Dit wordt uitgegeven volgens het echt eigenhandig handschrift van Th. Van der Groe, in het jaar 1741. Afkomstig van een zijner geliefde vrienden te Rotterdam, zonder de minste verandering. Z.j. R. C. Hüge - Rotterdam.*

Zie voor meerder informatie hierover: *De rechtvaardiging door het geloof*, door Th. Van der Groe; met een naschrift van J. A. de Ruiters; De Vuurtoren, Urk, 1978.

De verwijdering tussen hen werd groter toen Van der Groe zich zeer negatief uitliet over ***de opwekking te Nijkerk, Werkendam en andere delen van het land.***

Van der Groe volgde hierin de Erskines, die hun grote twijfels hadden over de echtheid van de bekeringen in Cambuslang. Van der Groe schreef voorredes in de bundels predicaties - zgn. *de Schatkamer*, - de vertaling van de meeste preken van de Erskines.

Van der Groe schreef zijn *Toetssteen der ware en der valse genade*, die in twee delen in 1752/53 van de pers kwam. In zijn inleiding zinspeelt hij kennelijk op het gebeurde in Nijkerk.

Hij spreekt van: "de bedorven enthousiasterij" een gruwelgeest, "die nu zo schrikkelijk onder ons is doorgebroken, als nimmermeer te voren gehoord of gezien is."

"Wat is dat wild en woest ravot, die stuiptrekking en vreselijke godsdienstverstoring en beroering, in zo veel plaatsen en gemeenten van ons land, voor het meestendeel toch anders dan een heilloos werk van de Satan en een schrikkelijk oordeel des Heeren om

onze lauwe en afvallige Gereformeerde kerk te straffen ..."

... Nochtans zijn het ook de heilige gronden van de aard der Christenliefde, en van een oprechte zucht voor Sions voorspoed en behoudenis, waaruit wij wel hartelijk zouden willen hopen en vertrouwen, dat de genadige rechterhand des Heeren, midden in de felle slagen van zulke sterke dorsingen, (welke soms wel eens droeve aankondigingen konden behelzen, dat het met onze vervuilde dorsvloer nu reeds op het einde loopt, en dat de hemelse Landman die welhaast zal komen doorzuiveren), ook ***nog enig goed koren***, door de wind zich van het kaf zal afscheiden, als een gering overblijfsel naar de verkiezing Zijner genade. En dat Hij hetzelfde bijtijds in Zijn schuren zal vergaderen, tegen de dag dat hij het kaf met onuitblusselijk vuur zal verbranden. Immers daarheen zijn onze smekingen in het openbaar en in het verborgen gericht geweest, waarin de Heere ons toch ook heeft willen leren, wat een bekommerlijke zin dat droevig woord van de Profeet in zich heeft: *Gij hebt U met een wolk bedekt, zodat er geen gebed doorkwam*, Klaagl. 3:44.

4. Correspondentie van Van der Groe met Jacob Groenewegen

Citaat uit brief aan Jacob

Deze correspondentie heeft betrekking op een lange brief van ds. Th. van der Groe, gericht aan Jacob Groenewegen. Van der Groe schrijft er een persoonlijk inzicht in.

... Wij kunnen hier nooit vergeten wat de Heere weleer eens gedaan heeft toen wij op zekere tijd gemoedelijk spraken over dat schriftelijk opstel van uw bekering dat u ons had toegezonden en dat nog onder ons berust. Ik schoof toen de zaak grotendeels op mijn zuster, omdat ik geen vrijmoedigheid gevoelde om met u naar geweten en plicht over uw staat rechtuit te handelen. En omdat ik wist dat zij licht in uw zaak had. Want zij had er werk mee gehad voor Gods aangezicht en het was haar duidelijk geworden dat de weg die u daar beschreef niet was in overeenstemming met Gods Woord. Toen werd zij persoonlijk zeer verlegen en zij durfde u haar ware gevoelens nog niet te zeggen uit vrees dat u haar voor hoogmoedig zou aanzien en verbitterd zou worden. Maar haar gemoed benauwde haar en zij ging alleen en boog haar knieën voor de Heere om licht en sterkte. En toen deed de Heere met veel kracht dat woord op haar hart vallen: Tot de Wet en tot de Getuigenis, zo zij niet spreken naar dit woord, het zal zijn dat zij geen dageraad zullen hebben.'

Toen gaf de Heere haar te verstaan dat u in de door u voorgestelde bekeringsweg niet sprak naar het Woord Gods, dat het Woord zo'n bekering niet leert en dat zij daarom getrouw met u moest handelen. En dat niet alleen! Maar de Heere drukte haar tot haar schrik op het hart, wanneer zij nu niet met u zou handelen tot de Wet en tot het Getuigenis en met u sprak naar dit woord dat ook zijzelf dan geen dageraad zou hebben. Maar dat de Heere dan het licht van Zijn aangezicht, waar zij toen al veel in wandelen mocht, van haar zou wegnemen en het duister voor haar maken. Dit trof haar zodanig in het gemoed en zij werd daar innerlijk zo bevreesd voor dat zij aanstonds besloot met u getrouw te handelen. Daar mocht dan van komen wat wilde. Doch zij bad nog ernstig om 's-Heeren vrijmoedige Geest en dat de Heere toch zelf de woorden haar in de mond wilde leggen. En in vertrouwen dat de Heere dat ook zou doen kwam zij weer bij u. En toen u haar aanstonds zelf verzocht of zij haar gevoelens van uw bekeringsweg wilde

meedelen, mocht zij dat op die tijd ook met veel vrijmoedigheid doen. En de Heere was haar nabij, gevende haar steeds met licht de woorden als het ware in de mond die zij toen tegen u gesproken heeft. En nadat u was vertrokken bleef zij zeer opgewekt en kon nog erkennen de hulp die de Heere haar had bewezen en de hele zaak van uw staat en van haar behandeling omtrent u gelovig aan de Heere overgeven zonder haar daarover verder te bekommeren.

En na die tijd, mijn lieve vriend, hebben wij samen, zij en ik, hoe langer hoe meer mogen zien dat men zijn onsterfelijke ziel op zo'n weg als u in uw geschrift van uzelf hebt voorgesteld, geenszins kan of mag wagen. Omdat u volgens deze een christen bent geworden zonder waarachtige overtuiging of ontdekking van uw verdoemelijke en verloren staat in Adam en zonder rechte geloofsonderhandelingen met de Heere Jezus. Hetgeen in beide opzichten tegen het Woord en tegen onze Gereformeerde leer is. En hoe meer omgang wij naderhand met u gehad hebben, hoe meer u ons ook persoonlijk met al uw praten daarin bevestigd hebt. Ik heb altijd duidelijk gezien dat uw levendig en werkzaam verstand u stijl in de weg stond, dat u uw waarachtige ellendestaat niet kon zien en dat u niet waarlijk als een arm verdoemelijk en radeloos zondaar kon komen tot de Heere Jezus om Hem met een oprecht werkzaam geloof op Zijn eigen belofte of genadige aanbieding en in Zijn eigen weg met uw hele hart aan te grijpen. Hoe zeer u ook nu theoretisch voor deze zaak wilt pleiten tegen mij. Maar als u al eens bij uw zonden enigszins bekommerd en verlegen stond, dat u dan uzelf met uw eigen verstand en denkbeelden van de weg van genade in Christus altijd weer wist te helpen en te redden. Ik zag heel duidelijk dat u al het oog had op een gestaltelijke weg van heiligmaking, zonder ooit te passeren de weg van rechtvaardigmaking volgens het Woord. Of zonder om die weg ooit verlegen te zijn. U hield het er maar voor dat God en Christus de uwe was en sprak altijd van uzelf als een verzekerd christen.

Maar ik heb u nooit van al mijn leven recht horen uitdrukken hoe u de Heere Jezus als Borg en Middelaar bij de Vader gebruikte tot verzoening van uw schuld. Dat is de grote en wezenlijke zaak van het christendom en zonder rechte kennis daarvan en gelovige praktijk door de werking van de Heilige Geest is het onmogelijk dat iemand door Gods Geest in zijn gemoed op goede gronden van zijn zaligheid ooit kan verzekerd worden. Hij mag ook al zoveel als een christen uitkomen en spreken als hij wil. In dat stuk heb ik u, mijn vriend, zo lang als ik u gekend heb, altijd zeer duister gevonden. En omdat u evenwel altijd zo ruim kon spreken van uw staat, heb ik voortdurend veel bekommernissen gehad over u, zoals ik trouwens meer dan ooit nog steeds doe. Ik weet uit eigen bevinding hoever men in het christendom bij algemeen licht van de Geest met zijn verstand kan komen. Zodat ik zelfs bij velen al een naam had, ja bij verreweg de meesten van het christendom met wie ik destijds sprak, dat ik waarlijk een christen was, terwijl ik nochtans geheel en al op een dodelijke weg van bedrog wandelde, werkende alleen met een denkbeeldige Christus in mijn verstand zonder de Heere minst of meest te kennen. En ik had voorzeker in die rampzalige weg voor eeuwig moeten vergaan, zo niet, wat ik vertrouw, de Heere zelf door oneindige vrije genade en met Zijn almachtige hand mij daaruit had believen te redden.

Ik schrijf dit hier zo in oprechtheid van mijn gemoed teneinde u voor ogen te houden hoe ik tevoren in mijn omgang met u ook al menigmaal geprobeerd heb of ik u door 's Heeren zegen in uw verkeerde loop kon doen stil staan. En tot ernstig nadenken over uzelf brengen. Dat u dit nu bijzonder in later tijd mij, uw waarlijk getrouwe en heilzoekende vriend, zo kwalijk hebt genomen en doorgaans in uw brieven zo aan die vriendin hier te Kralingen als aan broeder Van der Willigen op een bedekte wijze als de

slimste mishandeling van uw persoon hebt uitgemaakt en mij daarom ook als een vreselijk hoogmoedige en verwoester van Gods werk ten toon stelt, heeft mij waarlijk zeer bedroefd en weleens tot de Heere over u doen zuchten. Nochtans evenwel blijft mijn waarachtige genegenheid voor u nog zo groot. En ze is bijzonder door uw vierde of laatste zeer beklaglijke en harde brief aan broeder Van der Willigen nog meer opgewekt. Zodat ik niet heb kunnen nalaten opnieuw te onderzoeken en het als opnieuw op uw gemoed te proberen of ik u door Gods almachtige genade nog eenmaal in uw verkeerde loop kon doen staan. En daartoe dient ook principieel deze mijn zeer grote brief die mij waarlijk, terwijl ik overal met zoveel drukke bezigheden bezet ben, geenszins zou believen te schrijven, en dan nog eens helemaal opnieuw in het net voor u over te schrijven, indien ik naast de zaak van God en mijn onschuld ook niet uw behoud op mijn oog en hart had liggen. Wat weet ik, ellendige, wat de Heere door dit gering en eenvoudig middeltje nog zou mogen werken? Er zijn immers wel hoger cederbomen dan mijn vriend Jacob Groenewegen door Zijn hand op de aarde gevallen. Het is voor de Heere immers niet te wonderlijk. Zijn arm is nog niet verkort. Zijn genade is nog niet uitgeput.

Toen u hier de laatste maal bij mij aan huis was deed de Heere mij nog met licht enigszins zien hoe gemakkelijk Hij u helemaal kon neervellen. En ik gaf er u ook zoiets van te kennen. Want ik bemerkte hoe u toen uzelf al zeer tegen de Heere begon te verheffen en uw laagheid en nietigheid niet op uw hart droeg. Och, mijn beminde vriend, laat dit mijn schrijven toch niet zijn in uw ogen als een hoop winderige woorden, sterke uitroepen enz. die volgens u aan dat volk dat zo hoog vliegt in de wolken boven aller hoofden heen zo bijzonder eigen zijn. Want weet voorzeker 'indien dit uit God is kunt u dat niet breken; opdat u niet misschien gevonden wordt ook tegen God te strijden'. Maar buigt veeleer uw knieën en roept tot de Heere met uw hele hart. Zo zal Hij u nog verhoren. Want Zijn goedertierenheid duurt tot in eeuwigheid.

Houdt dit, mijn vriend, voor een uitstap. Ik heb het hier tussenbeide zo eens neergesteld, omdat mij de zaak alhier juist zo bijzonder op mijn gemoed gebracht werd. En ik volg graag de leiding van het licht dat ons van binnen beschijnt. Enz.

Beschrijvinge van het oprecht en zielzaligend geloove, door Th. van der Groe, (blz. 144-148)

5. Jacobs visie over de opwekkingen

Ds. *Johannes Groenewegen* heeft vanuit Werkendam samen met zijn broer Jacob Groenewegen veel invloed gehad in de Alblasserwaard, door preken, liederen en gezelschappen. Deze gezelschappen van vromen zijn ook toegenomen tijdens de opwekking onder de inwoners van verscheiden dorpen in de Alblasserwaard in 1750 tot 1752.

Ds. Groenewegen reageerde heel anders dan zijn collega uit Kralingen. Hij schrijft over Werkendam over jaar 1752: "Zo heeft God op een ontzaglijke wijze Zijn hand gelegd aan het volk in de Alblasserwaard, gelijk reeds wereldkundig is".

Het was vooral begonnen in de scholen. Allereerst dus onder de kinderen, en het ging over op een groot deel van het volk, zodat gehele dorpen van aanzien veranderden. Nadien hebben verscheiden dorpen in de Alblasserwaard een bevolking gekregen met een christelijke levensbeschouwing.

Soortgelijke gebeurtenissen speelden zich af in Molenaarsgraaf, Bleskensgraaf, Hardinxveld, Papendrecht, Giessendam en Streefkerk.

Iemand die een kerkdienst in het voorjaar 1752 in Papendrecht meemaakte, vertelde daarvan: "De leraar vervolgens op de stoel geklommen zijnde en 't gebed aangevangen hebbende, begon een meisje van 12 of 13 jaren te knorren en te woelen, terwijl men anderen hoorde wenen en snikken".

Over de gang van zaken in Streefkerk worden we ingelicht door een brief, die ds. Johannes Oosterling aldaar op 2 mei 1752 schreef aan de ambachtsheer van Streefkerk. Daar was het onder de kerkdienst op 2^e Paasdag, dat een jonge vrouw onder veel lichaamsdraaiingen uitriep dat de satan haar zo plaagde. Uit de kerk gaande schreeuwde zij; "*Gaat van mij, satan*", "*Heere Jezus kom bij mij*". De dominee liet daarop een psalmvers zingen en nam de jonge vrouw mee naar de pastorie. Maar een 80-tal personen liep eveneens de kerk uit en volgden hen in de pastorie. Hij heeft daar verder met haar gesproken en tezamen met de andere aanwezigen gebeden.

In zijn brief zegt hij verder: "En ik ging in Gods vreze, doch enigszins ontsteld weer naar de kerk en volbracht met God mijn dienst, en daar ik nu Zijnen naam voor dank zeg, en gelijk ik naderhand verstaan heb, niet zonder stichting en vrucht".

De kerkhistoricus, prof. W. Mol, schreef in 1859:

"Merkwaardig is het, dat niemand der velen, die door die gevoelsziekte aangestoken werden, hoe hartstochtelijk en verslagen zij ook waren, tot 'n uiterste wanhoop verviel. Later kwam er allengs kalmte in de gemoederen en hij zegt: "Velen der ontroerende namen de beloften des Evangelies dankbaar aan en gaven onloochenbare bewijzen van een waarachtige bekering. Maar de meesten, zegt hij, vergaten spoedig alles weer."

6. Levensoverzicht, door M. den Admirant; gepubliceerd op 20 maart 2003

a. De scherpe pen van Jacob Groenewegen

"Ik wens geen druppel arminiaans bloed in mijn aderen te hebben"

Jacob Groenewegen aanschouwde in 1707 te Zoetermeer het levenslicht. Volgens het doopregister van de Remonstrants-Gereformeerde Gemeente werd hij op 6 november van dat jaar gedoopt. Zijn ouders behoorden tot deze gemeente, hoewel de moeder van huis uit gereformeerd was.

In 1714 vestigde het gezin zich in Kralingen. Jacob geraakte daar onder de invloed van de gereformeerde prediking en nog voor zijn twintigste ging hij over tot de Gereformeerde Kerken. Zijn jongere broer Johannes volgde dit voorbeeld niet lang daarna.

In 1730 trouwde Jacob Groenewegen met Machteltje Berkhouwer, uit welk huwelijk drie kinderen werden geboren. Het jonge gezin verhuisde in 1732 naar Hillegersberg. Groenewegen vervulde hier enige tijd het ambt van diaken. Zijn vrouw overleed reeds na enkele jaren. Eind 1736 hertrouwde hij met Maria Geneugelijk.

In 1737 vestigde hij zich met de zijnen in Oudshoorn, vermoedelijk om er werkzaam te zijn bij de droogmaking van de grote Vierambachtspolder. Hij woonde in deze plaats tot 1750, toen hij naar Werkendam verhuisde. Ook daar was hij enige jaren diaken. Zijn broer Johannes stond er sinds 1739 als predikant. De verstandhouding tussen hen was goed.

Tijdens zijn verblijf in Werkendam verzorgde Jacob Groenewegen de uitgave van enkele bundels geestelijke liederen. In tegenstelling tot zijn theologische geschriften vielen ze in het algemeen in goede aarde. Voor het eerst verscheen een bundel in 1751 onder de titel "De lofzangen Israëls". Het boekje bevatte zo'n veertig liederen, waarvan de meeste waren gedicht door ds. Johannes Groenewegen.

Met diens toestemming liet Jacob Groenewegen deze liederen in druk verschijnen. Hij voegde er zes door hemzelf geschreven gedichten aan toe. Het bekendste daarvan is het 26ste lied. De eerste regels luiden:

*"Zoete banden die mij binden,
Aan des Heeren lieve volk,
Wis zij zijn mijn harte vrinden,
Haare taal mijn harte tolk."*

Van geheel andere aard was een door de molenbouwer Groenewegen geschreven verhandeling over een verbeterde geotrooieerde trechtermolen. Zelfs in dit technische geschrift uit 1763 verlooehende Groenewegens theologische natuur zich niet. Het is God Die de mens wetenschap leert, schreef hij. "Het werk is hem gegeven door de Voorzienigheid, niet door zijn verstand."

De geschriften van Jacob Groenewegen brachten hem in financieel opzicht geen gewin. Gedurende de laatste vier jaar van zijn leven woonde hij in Hillegersberg, waar hij was toevertrouwd aan diaconale zorg. In armelijke omstandigheden ging hij in 1780 de weg van alle vlees.

Een academische opleiding heeft Jacob nooit genoten. Hij verdiende de kost als dijkwerker en als molenbouwer. Voor Jacob Groenewegen, broer van ds.

Johannes Groenewegen, was dit echter geen beletsel om nu en dan een felle pennenstrijd te voeren met theologen van naam. Hij kruiste de degenen met Theodorus van der Groe, met professor Joan van den Honert en met Alexander Comrie. Omdat hij geschriften uitgaf zonder kerkelijke goedkeuring werd hij meer dan eens gecensureerd. De geschriften van deze leken-theoloog deden 250 jaar geleden veel stof opwaaien.

In 1753 werd Groenewegen voor de derde maal onder censuur geplaatst. De vorige censuur was nog maar een jaar geleden opgeheven. De opschudding die hij met zijn publicaties verwekte, steeg naar een climax.

Al eerder had Groenewegen voor onrust gezorgd. In 1739 was hij betrokken geraakt bij het theologisch geschil naar aanleiding van de herziene uitgave van **Eswijlers** boek "*Zielseenzame meditatieën*". Groenewegen publiceerde namelijk onder de titel "De roem van Gods vrije genade" een lijvig boekwerk waarin hij het opnam voor de oefenaar Jan Willemszoon Eswijler, die van antinomianisme (wetsbestrijding) was beticht. Het boek bevat een voorrede van niet minder dan 124 pagina's. Dan volgt het eigenlijke werk, dat 244 bladzijden beslaat. Daarbij is nog gevoegd een zeventien pagina's tellend "stichtelijk en eigenhandig geschrift" van Jan Eswijler.

Jacob Groenewegen werd echter door de vergadering van de Classis Woerden en Overrijnland van 23 juni 1739 eenparig gecensureerd, wegens het uitgeven van zijn boekje, genaamd: *De roem van Gods vrije genade*, zonder de vereiste kerkelijke goedkeuring. (Acta Classis Ordinaria, 23 juni 1739, art. 5 val. Acta Classis Woerden en Overrijnland.) Ds. Joh. Groenewegen te Aarlanderveen was ook lid van deze classis.

Een bijzonderheid is, dat Ds. Th. Van der Groe praeses van deze vergadering was. Waarschijnlijk heeft dit al kwaad bloed gezet bij Jacob Groenewegen, naast de voor hem onverteerbare wetenschap, dat Van der Groe zijn bekering niet overnam.

Met felheid keerde Groenewegen zich tegen alles wat in de Gereformeerde Kerk herinnerde aan het Remonstrantisme, waarvan hij persoonlijk bevrijd was. In een van zijn latere geschriften merkte hij eens op: "Ik wens geen druppel Arminiaans bloed in mijn aderen te hebben. Iedere apostaat (afvallige) haat zijn vorige orde, zegt het spreekwoord."

Groenewegen, destijds woonachtig in Oudshoorn, had overigens verzuimd voor zijn boek kerkelijke approbatie (goedkeuring) te vragen en werd daarom door de classis Schieland gecensureerd.

Hoewel ook de Kralingse predikant Theodorus van der Groe waardering voor Eswijler toonde, kwam het naar aanleiding van de discussie toch tot een breuk tussen hem en Groenewegen. Volgens Van der Groe was het verschilpunt te herleiden tot een persoonlijke kwestie. Het zat Groenewegen dwars dat zijn bekering niet door de Kralingse predikant werd overgenomen.

G.H. Leurlijk meent dat ds. Van der Groe de voornaamste auteur is van *De roem van Gods vrije genade*. Zie John Exalto en Fred van Lieburg red., *Neerlands laatste ziener*. (1705-1784) Leven, werk en invloed van Theodorus van der Groe. Theodorus van der Groe als polemist voor reformatorische geloofsbeleving, blz. 13.

Jacob Groenewegen schreef twee boeken waarin hij het voor Eswijler opnam. De titel van het eerste boek luidt: '*De roem van Godts vrije genade*' werkzaam in de gelovigen

tot bevestiging van hun staat en voortgang op de weg der heiligmaking. Voorgesteld en aangedrongen als zijnde zulks het rechte oogmerk van de zaligen Jan Esweiler in zijn boek genaamd *Ziels-eenzame meditatiën over de waarheid des Evangeliums*. te Rotterdam, Hendrik van Pelt en Adrianus Douci, Pietersz. Boekverkopers. 1739. Een jaar later gaf hij uit: 'Verdediging van Godts vrije genade' (1740).

Heel merkwaardig is, dat Groenewegen in 1742 schreef aan A. van Willigen:

... Dat ik met UE. voor *Eswijler* streed heb ik mij zo dikwijls bedroefd en aan mijn vrienden geklaagd, dat hatelijkste aspect daar UE. de andere altijd in bezag in de allerhoogste graad. Ik heb menigmaal gezegd: God zal in ons werk blazen, de vrije genade wordt verdedigt en met zulk oordelen van zijn partij geloochend in de praktijk. zijn E. en UE. beziet altijd die van u verschillen waarin ook, aan als blinde mollen, immers in dat stuk is het in hun altijd blindheid en gijlieden beziet altijd met licht. En nu kan ik begrijpen dat gij in een wonderlijk bestaan moet zijn nu gij met zo enige weinige zijt overgebleven in den Lande, die genadelicht hebben en al de andere in uw ogen bijlopers zijn. Enz.

Het schijnt dat Groenewegen dus spijt van zijn medewerking kreeg. Het leeuweaandeel heeft wellicht Ds. Van der Groe geleverd. Opmaak en woordenkeus tonen de stijl van T. van der Groe. Een voorwoord van ca. 100 bladzijden en het bevindelijke taalgebruik zijn mijn inziens 'de woorden en de stem van Van der Groe, maar de handen zijn van Jacob Groenewegen.'

Zie briefwisseling over *Het oprecht zaligmakend geloof, tussen Van der Groe, Groenewegen en Adraan van der Wiligen*.

b. Nijkerkse beweging

Spoedig nadat Jacob Groenewegen zich in 1750 in Werkendam had gevestigd, mengde hij zich in een discussie over de zogenaamde Nijkerkse beweging, de geestelijke opwekking die zich in de jaren 1749-1751, na de komst van ds. Gerard Kuypers, voordeed in de gemeente Nijkerk.

Groenewegen was een vurig verdediger van deze opwekkingsbeweging. In 1751 verscheen van zijn hand een geschrift waarin hij reageerde op de anoniem gepubliceerde "Aanmerkingen" van professor Joan van den Honert op het "Getrouw Verhaal" van de opwekking in Nijkerk, geschreven door ds. Gerard Kuypers.

Groenewegens kritiek op de Leidse hoogleraar en op diens eerder verschenen werk "De mensch in Christus" was niet mals. "Als God onkundige mensen bekeren wil, moet de Heilige Geest het verstand verlichten en de wil heiligen, dat leert de professor zelf in zijn boek, maar als er geleerde lieden wedergeboren moeten worden, dan heeft de Heere er maar half werk aan. Het ene stuk van de wedergeboorte hebben zij van de Academie gebracht, het andere mankeert er alleen maar aan."

Professor Van den Honert liet de kritiek niet over zijn kant gaan en publiceerde een "Brief", waarin hij zich tegen Groenewegens geschrift keerde. Op zijn beurt gaf Groenewegen in 1751 een "Antwoord" aan Van den Honert in druk uit. Terloops stelde hij vast dat de professor in een ander pamflet reeds "zoetjes in de grond was

gepompt!"

Omdat de geschriften van Groenewegen opnieuw waren uitgegeven zonder voorafgaande kerkelijke approbatie besloot de classis Gorinchem hem onder censuur te stellen. De kerkenraad van Werkendam beschouwde dit echter als een inbreuk op zijn bevoegdheden en tekende protest aan bij de synode van Breda. Deze synode was van mening dat Groenewegen de censuur had verdiend, te meer omdat hij "niet onkundig" had gezondigd. Ruim tien jaar tevoren was hij immers om een soortgelijke reden gecensureerd.

Toch nam de synode in 1752 het besluit de censuur op te heffen. Groenewegen had namelijk schuld bekend en beloofd dat hij, als hij weer een theologisch werk wilde laten drukken, dit tevoren ter visitatie en approbatie zou voorleggen.

c. Opwekking in Werkendam

In 1752 vloeide er uit Groenewegens vruchtbare pen een geschrift dat geheel was gewijd aan een geestelijke opwekking in Werkendam in de jaren 1751 en 1752. Groenewegen vertelt dat zijn huis een centrum van deze opwekking werd. Uitvoerig beschrijft hij de geestelijke ervaringen bij bepaalde lichamelijke aandoeningen. Hij weerlegt niet minder dan 22 bezwaren die tegen zulke geestelijke beroeringen werden ingebracht.

Volgens een bekend predikant zou Jacob Groenewegen hebben gezegd dat deze lichamelijke aandoeningen tot de bekering behoorden. De predikant had diens woorden echter verdraaid en zich in de hoogste mate aan trouweloosheid schuldig gemaakt, "en zulke tastelijke leugenen rollen dan van sommige predikstoelen."

Met deze krasse taal haalde Groenewegen zich de toorn van ds. Artus Koppiers van Giessendam op de hals. Het was namelijk buiten twijfel dat hij déze predikant op het oog had gehad. Ds. Koppiers reageerde met een fel ingezonden stuk in De Boekzaal van oktober 1752. Van zijn voornemen om zich te verantwoorden had hij aanvankelijk afgezien ter wille van Johannes Groenewegen, die hij een "waardig Leeraar" noemde. Toch zag hij zich genoodzaakt Jacob Groenewegen te bestrijden, omdat velen in Werkendam in de stellige mening verkeerden dat ds. Koppiers hen had "belogen, gelasterd en trouwlooslijk behandeld." Zulke lasterlijke aantijgingen wilde Koppiers bestrijden. En passant herinnerde hij eraan dat Groenewegen reeds tweemaal was gecensureerd. Diens gedrag was "onbetamelijk, ja ergerlijk."

Als reactie op Koppiers' ingezonden stuk verscheen weer een "Brief" van Jacob Groenewegen, waarin deze zijn goede naam verdedigde tegen het "lasterschrift" van de Giessendamse predikant.

d. 'Samenspraak met de hemellingen'

Het duurde niet lang of Jacob Groenewegen werd opnieuw onder censuur gesteld. In 1753 verscheen van zijn hand een boekje, getiteld "Samenspraak der hemellingen". (Zie een uittreksel hiervan aan het einde van dit artikel.) Het geschrift was niet kerkelijk goedgekeurd. Wel had Groenewegen zijn pennenvrucht ter visitatie en approbatie aangeboden, maar de heren visitatoren hadden bezwaren tegen de inhoud. Zij vonden dat de schrijver het Bijbelse verhaal had opgesierd, onder meer doordat hij de heiligen in de hemel met elkaar liet spreken. De visitatoren wilden het werk dan ook niet

goedkeuren en stelden voor het aan de classis ter beoordeling voor te leggen. Groenewegen werd hierdoor in grote verlegenheid gebracht. Overtuigd als hij was van de rechtzinnigheid van zijn geschrift, had hij het alvast maar laten drukken! Wat moest hij doen? Hij had niet de minste hoop dat de classis zijn werk zou approberen. Moest hij dan maar afzien van publicatie en zijn werk aan het vuur prijsgeven? Dat zou een bittere pil voor hem zijn. Hij kon het ook de drukker niet aandoen. Wie zou de schade moeten dragen?

Daarbij kwam nog een andere overweging. Alom werd beweerd dat Jacob Groenewegen een onrechtzinnig en van allerlei geestdrijverij vervuld boek had geschreven, dat niet zou mogen verschijnen. Maar hoe kon hij ooit het tegendeel bewijzen als zijn geschrift niet uitkwam? Om deze reden besloot hij zijn boek toch uit te geven. Het gevolg laat zich raden: hij werd opnieuw gecensureerd. De classis Gorinchem ontzegde hem de toegang tot het heilig avondmaal en verbood hem het houden van oefeningen.

e. Verdediging door Jacob Groenewegen in verband met de censuur

Jacob Groenewegen liet het er niet bij zitten en ging tegen deze "onverdiende censuur" in appèl bij de synode die in 1753 te Dordrecht werd gehouden. In een in druk verschenen "Aanspraak" zette hij uiteen waarom hij tot uitgave van zijn boek had besloten. Hij had niet onbezonnen gehandeld, maar alles "wel overleid" en was "met den Heere te rade gegaan."

De beschuldiging van de classis dat hij zijn te Breda gedane belofte had gebroken, legde hij naast zich neer. Hij had beloofd dat hij zijn werk voorstaan ter visitatie en approbatie zou voorleggen en die belofte was hij nagekomen. Pas in 1757, nadat de synode had gedreigd de burgerlijke rechter in te schakelen, legde Groenewegen het hoofd in de schoot en beloofde hij schriftelijk zich aan het kerkelijk reglement te onderwerpen.

Intussen had hij zich in 1755 nog gemengd in het conflict rond de Zwolse predikant Antonius van der Os. Groenewegen publiceerde enige brieven "over de rangschikking en betrekking die 't geloof in Christus en de rechtvaardigmaking tot elkaar hebben." Daarin leverde hij niet alleen kritiek op Van der Os, maar ook op een van diens bestrijders, Alexander Comrie, predikant te Woubrugge.

Volgens Groenewegen had Van der Os geen druppel gereformeerd bloed in de aderen, maar de tegenstanders vervielen zijns inziens in het andere uiterste. Zo stelde Comrie volgens hem een geheel nieuw systeem op, waarin voor enige persoonlijke verantwoordelijkheid nauwelijks ruimte was. Deze predikant beklemtoonde zozeer dat God het begin, midden en eind van het geloof en de rechtvaardigmaking van de mens is, dat hij geheel voorbij zou gaan aan de tekst: "Werkt uws zelfs zaligheid."

Comrie, die van mening was dat Groenewegen hem verkeerd had begrepen, liet de beantwoording van diens brieven aan een van zijn gemeenteleden over.

Vanwege het polemische karakter van zijn geschriften wordt Jacob Groenewegen wel eens een "disputerend wezen" genoemd, met andere woorden: iemand die het redetwisten niet laten kon. Toch is er ook positiever over hem geoordeeld. Zo noemde professor M. J. A. de Vrijer hem een zeer ontwikkeld Voetiaans leken-theoloog. Te oordelen naar zijn publicaties is Jacob Groenewegen met die aanduiding juist getypeerd.

f. Ds. F. Mallan over Jacob Groenewegen en Van der Groe.

Gepubliceerd maart 1968 in 'De Wachter Sions'

... Zo meent men uit dé geschriften van Van der Groe te kunnen aantonen dat hij alles verwerpt buiten de zekerheid des geloofs, zoals men die dan verkrijgt in de welbewuste geloofsinlijving in Christus. Wellicht denkt men zich daartoe te kunnen beroepen op zijn "Beschrijvinge van het oprecht en alleen zaligend geloove", een boekje waarin we enkele brieven kunnen vinden van Jacob Groenewegen en van Adriaan van der Willigen, gericht aan Jacob Groenewegen, alsook een uitvoerig schrijven door Van der Groe gericht aan Jacob Groenewegen.

Dit is inderdaad een zeer leerzaam boekje. Als we dit boekje nauwkeurig lezen, zullen we echter tot de ontdekking komen, dat door Van der Groe niet anders is geleerd dan dat de zekerheid behoort tot het wezen van het zaligmakende geloof, wat hij van het welwezen des geloofs wel heel duidelijk onderscheidt. Van der Groe houdt er strak aan vast, dat volgens zondag 7 van onze Heidelberger Catechismus, gegrond op Gods Woord, het wezen des geloofs bestaat in een zekere kermis en in een zeker vertrouwen.

Zeer duidelijk toont hij aan, van welk een groot belang het is om van deze omschrijving van het oprechte geloof niet af te wijken. Als we iets weten van de strijd die er in die tijd gevoerd is over het oprechte geloof, dan zullen we begrip hebben voor de wijze waarop Van der Groe tegenover Jacob Groenewegen zijn standpunt heeft verdedigd. Trouwens hij heeft dit steeds op een zeer liefderijke wijze gedaan, terwijl daarentegen in het schrijven van Groenewegen zulk een vriendelijke toon niet is te vinden. Zoals we uit dit boekje aan de weet komen, zocht Groenewegen Van der Groe bij zijn geliefde vrienden, ook in Woubrugge verdacht te maken. Dit was voor Van der Groe een pijnlijke zaak. Maar hoe liefderijk zijn schrijven aan Jacob Groenewegen ook was, hij heeft niet nagelaten om op het grote gevaar te wijzen van wat door Groenewegen werd voorgestaan.

In zijn beschrijving nu van het zielzaligend geloof heeft hij allereerst vastgesteld dat geen ander geloof voor het ware zaligmakende geloof is te houden dan zulk een geloof, welks wezen in niets minder bestaat dan in een aannemen van Christus, een toeëigenen van Gods beloften voor zichzelf, een verzekering des gemoeds van de genadige vergeving der zonden in Christus, en vertrouwen, verlaten, rusten en steunen des harten op Christus en op Gods eigen Woord en genadige beloften in het Evangelie.

Daarna is hij gaan aantonen, dat deze zekerheid er altijd is en nooit meer uit de ziel kan wijken. "Een waar gelovige", zo schrijft hij zeer kernachtig, "zonder enige verzekerdheid van zaligheid, is bij mij niet anders dan een gedrochtelijk hersenschim en een loutere contradictie; even of men stelde een gelovige zonder geloof."

En dan schrijft hij verder: "Ik achte dat God aan een ieder van Zijn kinderen de mate des geloofs gedeeld heeft, en die hun dagelijks schenkt. Naar die mate des geloofs is ook de trap of maat van verzekering. Heeft iemand een klein geloof of zwak geloof, zo heeft hij een kleine zwakke verzekering en grote sterke twijfeling. En zo integendeel: heeft iemand een groot en sterk geloof, hij heeft ook een grote sterke verzekering, en een kleine zwakke twijfeling. Ik scheid de verzekerdheid geenszins van het geloof, alzo min ik het licht zou scheiden van de zon en de warmte van het vuur. Ik begrijp de verzekerdheid, als het voornaamste ingrediënt, in te hangen in het wezen des geloofs, en ik verklaar een geloof zonder verzekerdheid niet meer te kunnen begrijpen, dan ik kan begrijpen een brandend vuur zonder hitte."

Men ziet dus hieruit, dat Van der Groe er strak aan vastgehouden heeft, dat het wezen des geloofs volgens zondag 7 in een zekere kennis en een zeker vertrouwen bestaat. Maar dan gaat hij tegelijk verder met te zeggen, dat het hem nooit in de gedachten is gekomen om te stellen dat er geen zwakgelovige, sukkelende, duistere en twijfelmoedige Christenen zouden zijn of kunnen zijn. Hij heeft echter op het grote gevaar willen wijzen dat hij zag in de stelling van Jacob Groenewegen, die over een zwak geloof wilde spreken, dat dan in een hongeren en dorsten zou bestaan, gepaard met veel twijfel, maar zonder enige zekerheid. Daarom zegt Van der Groe even verder: "Mijn ware gevoel is, dat er in deze onze geesteloze tijd mogelijk duizenden gevonden worden in hst Christendom, die zich valselijk en zonder grond inbeelden, dat zij zwakgelovige, sukkelende twijfelmoedige Christenen zijn, daar zij nochtans niets van het ware zaligmakende geloof in het hart hebben".

Hier raakt Van der Groe een zeer voornaam punt aan. Veel kan er dus zijn, wat men voor een zaligmakend werk van Gods Geest wil houden en wat buiten het ware zaligmakende geloof omgaat. Dit was het grote gevaar dat hij zag in de stelling van Jacob Groenewegen. Maar dit neemt niet weg, dat hij toch onderscheid heeft gezien tussen het wezen des geloofs en wat men noemt het welwezen des geloofs. ...

Men begripte ons dus in onze bedoeling wel goed, want inderdaad, er zijn in onze kringen maar al teveel veronderstelde wedergeborenen te vinden. Zeer gevaarlijk is het, om in de prediking op allerlei kenmerken dadelijk het zegel te zetten van een nieuw leven. ...

We willen aantonen, dat Van der Groe wel duidelijk aan het onderscheid heeft vastgehouden tussen het wezen des geloofs en het wegwezen daarvan. En de zekerheid heeft hij naar Gods Woord gesteld, niet in het welwezen, maar in het wezen des geloofs. Laten we maar eens even horen wat hij verder zegt in het genoemde boekje. Hij schrijft dan het volgende:

"Voorts moet ik hierbij ook nog betuigen, (alzo ik toch nu bezig ben mijn gemoed voor de Heere en voor de mensen te ontlasten) dat het met mij waarlijk zo gelegen is dat eer ik zoude willen enig waar zwakgelovig, sukkelend, duister Christen minst of meest bedroeven, of tot twijfelmoedigheid brengen, ik liever zou begeren dat mij geschiede gelijk aan de priester Zacharias Luc. 1 : 20. Ik mag in waarheid zeggen, geloofd zij de Heere dat Hij mij een week en teder hart heeft geschonken en innerlijke barmhartigheid voor het geringste schaapje Zijns Zoons, en voor het zwakste lammetje, zodat ik het geen kwaad zou mogen doen, maar het liever alle dagen in mijn schoot wilde zachtkens strelen, totdat het sterk en gezond werd!

Ten andere gevoel en leer ik ook, zoals uit mijn vorig gestelde licht is te zien, dat de allerzwakste gelovige nochtans inwendig in de grond van zijn hart altijd enige vaste verzekerdheid zijner zaligheid en van Gods genade blijft overig behouden, die hij in der eeuwigheid niet kan verliezen, nademaal de Geest Gods, Die het geloof werkt en versterkt, hem nooit geheel verlaat. Wanneer ik in het begin van mijn dienst alhier de 7e zondag van de Catechismus predikte, toen heb ik het ware geloof vergeleken bij zuiver beproefd goud, dat in zijn wezen onveranderlijk is, gelijk de wezens van alle dingen zijn voor ons mensen. En onder deze gelijkenis stelde ik verder, dat een waargelovig Christen somtijds kon hebben niet meer dan een greintje of klein korreltje van dat kostelijke goud des geloofs nochtans in wezen datzelfde geloof is, dat daar in de 7e

zondag wordt beschreven. Hetwelk ik toen nader uitbreidde, en aantoonde hoe laag en zwak het geloof somtijds in een Christen wel kon zijn door zonden, verdorvenheden, duisternissen, verlatingen, bestrijdingen, enz., blijvende des niet te min het wezen des geloofs nog hetzelfde zonder enige veranderingen.”

Dit is dus wel heel duidelijke taal. Maar verder blijkt ook uit het schrijven van Van der Groe, dat hij dit wezen des geloofs van het welwezen onderscheidt en tegenover alle valse beschuldiging het nodig heeft geoordeeld nog eens duidelijk erop te wijzen, dat hij de zekerheid dus niet stelde pas in het welwezen des geloofs. Daarom schrijft hij verder: "Want ik wil niet verbergen, dat ik tegen die stelling, dat namelijk in de 7e zondag van de Catechismus niet het eigenlijke wezen, maar het welwezen des geloofs beschreven wordt, of anders, dat tot het wezen des waren geloofs niet zou behoren de particuliere toepassing en inwendige verzekering van de vergeving der zonden in Christus, zeer vele, naar mijn gedachten, aller-wichtigste en onoplosbare zwarigheden heb in te brengen, die ik nu gaarne bekeer openlijk voor te stellen, ten einde de vrienden, die deze op gemelde stelling zouden willen voor hun gevoelen nemen, mij die rond en klaar beantwoorden.”

Reactie Reformatorisch Dagblad 20 januari 1973

In het weekblad van de Geref. Gemeente in Nederland, De Wachter Sions, treedt hoofdredacteur ds. F. Mallan uit Vlaardingen in discussie met ene heer A. W. C. van Dijk, die een boek heeft geschreven over het leven en werken van de bekende "laatste ziener" en prediker der Nadere Reformatie, Theodorus van der Groe. In dit boek komt een zeer kwetsende passage voor over de onder ons nog wel bekende Jacob Groenewegen, samen met zijn broer de dichter en verzamelaar van de bundel Lofzangen Israëls, waaronder de HEERE woont. Ds. Mallan neemt het - in zijn rubriek "Onder de loep" - op voor Groenewegen. Wij citeren: (uit het boek van Van Dijk)

"Maar Van der Groe kreeg zelfs Jacob Groenewegen tegen zich. Ook daar deelt Van Dijk in zijn boek ons iets mee. Zo brengt hij ons bladzijde 76 en 77 het volgende onder het oog:

Wie kent niet het bekende gedicht van Jacob Groenewegen uit de "Lofzangen Israëls": *Zoete banden die mij binden?...* Wie was toch deze Jacob Groenewegen, door een predikant uit zijn tijd met "Eerwaarde" aangesproken? Hoogstwaarschijnlijk is hij ouderling geweest in de Hervormde gemeente van Werkendam. Hij was in ieder geval een vooraanstaand man op het kerkelijk erf van zijn dagen. Iedereen bijkans noemde zijn naam met achting. Op de gezelschappen wist hij leiding te geven. Wie kende hem niet? Hij was een vader voor de zuigelingen en een raadgever voor de bekommerden.

Wie was toch deze Jacob Groenewegen, de strijder aan de zijde van Van der Groe voor de "OUDE ORTHODOXE LEER?" Nog eenmaal: Wie was toch deze hoogverlichte man, die de heiligmaking najaagde, zonder welke niemand de Heere zal zien? Beeft en schrikt, o mensen als wij u zeggen dat deze Jacob Groenewegen een bittere vijand was van Recht en Gerechtigheid en derhalve een doodsvijand van Theodorus van der Groe. Wanneer u nog enige separatie mag hebben dan weet u, dat een mens vele bevindingen kan hebben en toch geen zaligmakende genade. Dan weet u, dat een mens als Bileam kan profeteren door de Geest Gods, als Saul een ander hart kan ontvangen, als Judas een apostel des Heeren kan zijn, en toch een geveinsde en verwoepene zijn.

Dan is het u eveneens, niet onbekend dat een mens door de kennis van Christus de

besmettingen der wereld kan ontvlieden, met Kapérnaüm tot de hemel toe verhoogd worden en toch eenmaal tot de hel neergestoten worden. Deze mensen zijn in de diepste grond het vijandigste, omdat ze het dichtst bij Christus en de ware genade geweest zijn. Deze vijandschap, die dodelijke vijandschap tegen het Recht Gods en de Gerechtigheid van Christus, kwam bij Jacob Groenewegen steeds meer openbaar. De satan wilde deze man gebruiken om zijn helse pijlen in gal gedrenkt op het schaapke Jezu, Theodorus van der Groe, af te schieten. Tot zover Van Dijk.

Ds. Mallan vervolgt:

Wij schrijven nu verder maar niet meer af wat de heer Van Dijk over Jacob Groenewegen ons meedeelt, want eerlijk gezegd krijgen we een naar gevoel over ons, als we een jonge man uit deze tijd zo'n onbarmhartig oordeel horen vellen over iemand wiens bekende lofzangen de snaren der ziel van Gods ware volk van innerlijke heilige aandoening hebben doen trillen. In de brieven die Van der Groe aan Jacob Groenewegen heeft geschreven is door ons een andere toon te beluisteren. Hij spreekt hem zelfs iedere keer nog als lieve Jacob aan.

Aldus ons citaat uit De Wachter Sions.

**II. SAMENSPRAAK DER HEMELLINGEN,
AANGAANDE HUN REIS NAAR HET HEMELSE KANAÄN;**

**ALS OOK IN VOLGENDE STUKKEN,
VAN LIEDEN IN DE STRIJDENDE KERK**

AANGAANDE DE DINGEN DIE HET KONINGRIJK GODS AANGAAN.

**DOOR
JACOB GROENEWEGEN.**

**NIEUWPOORT.
A. OSKAM.
1753**

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2015**

INHOUD

1. VOORREDE AAN DE LEZER.

2. VOORREDE AAN DE LEZER over gemeenschap der heiligen op aarde met de heiligen in de hemel

3. DE SAMENSPRAKEN DER HEMELLING EN AANGAANDE HUN REIS NAAR DAT LAND DER RUST.

1. Samenspraak blz. 84-86. AANMERKINGEN over Verbondsvernieuwing.
2. AANMERKINGEN over valse beschuldigingen van Gods volk in de kerken. Samenspraak Blz. 114 e.v.
3. AANMERKINGEN over begin van de bekering. Blz. 151 e.v.
4. AANMERKINGEN. Over de Naam JEHOVAH. Blz. 154 e.v.
5. AANMERKINGEN. Diverse gestalten in de overtuiging en overgang in het Genadeverbond. Blz. 170 e.v.
6. AANMERKINGEN. Verbondsweldaden en zekerheid des geloofs. Blz. 194 e.v.
7. AANMERKINGEN. Over het ongeloof, zware aanvechtingen enz. Blz. 231 e.v.
8. Troost in de bestrijdingen
9. Behandeling van zwakkere medechristenen
10. AANMERKINGEN. Troost voor Gods volk in haat en laster. Blz. 262 e.v.

1. VOORREDE AAN DE LEZER.

Hier beginnen wij een werk in des Heeren mogendheid, en onder afbedding van 's Hemels onderwijs; wanneer dit zal eindigen, hoe verre dit werk zal uitrafelen, is mij onbekend. Ben van voornemen, zo de Heere wil en wij leven, om alle maanden een stukje als dit is, te vervaardigen, die daarna bijeen konden gebonden worden, tot een zo groot boekdeel, als elk zal goedvinden. De basis van het werk waarop wij telkens zullen wederkeren, zal zijn een verhaal van de aloude heiligen, aangaande hun lotgevallen, en die van Gods Kerk op aarde in hun dagen, en hoe zij in de hemel God verheerlijken, wanneer die grootste wonderen van het werk der verlossing op aarde gebeurden.

Hieruit zullen wij dan telkens aanmerkingen nemen, tot allerlei einden en leringen, en ook wel eens oplossingen van zekere duistere zaken, of bijzondere gedachten van de een en andere dingen. Ook zullen wij ondertussen weleens een stukje hebben, van samensprekingen en onderhandelingen over de zaken van Gods Koningrijk in onze dagen; aantonende welk het ware volk is in Nederlands Kerk, en welk het rechte werk van de Geest is, dat ieder moet ondervinden zal hij zalig worden, en waar Gods Voorzienigheid ons zal heenleiden.

De verhalen daar wij die oude heiligen invoeren, kunnen voor geen onbetamelijke gissingen gehouden worden, aangaande hun zielswerkzaamheden omtrent de wegen in welke God hun leidde; want zij hebben zeker zulke en diergelijke werkzaamheden ondervonden en geoefend, in die staten en lotgevallen waarin zij zich bevonden. Dat het uitwendig naam-christendom die de bevindingen der heiligen en de werkingen des Geestes haten, deze dingen niet hoog zullen schatten, zal volgens onze verwachting zijn; zij kunnen de werkzaamheden en bevindingen in de Bijbel niet vinden, daar vinden zij alleenlijk de letterlijke waarheden en de historiën; mocht het nog eens een middel zijn, dat de een of andere te zien kreeg, waar de weg naar de hemel in gelegen is, en dat zij er nog nooit op gewandeld hebben.

Mijn lust om mijn geringe talenten (in vergelijking met anderen) op woeker te zetten, zal misschien van sommigen wel ten kwade geduid worden, alsof dat hoogmoed was, en een uitwerksel van een onrustige geest.

Vele denken misschien dat ik mij uit trotsheid, buiten de palen van mijn roeping begeef, en dat dit schrijven ook daartoe moet gebracht worden. Aan de wereld rekenschap van mijn innigst hartsgestel te geven, weet ik niet of wel nuttig en nodig is, als ik het stoffelijke van mijn doen verdedigen kan voor de mensen; over het inwendige zal God mij oordelen. Doch ik kan dat wel zeggen, ik weet niet beter of mijn oogmerk is mijn naasten te stichten, met mond en pen. Het is waar, ik ben geen leraar in Gods Kerk, met die regering Gods ben ik altijd tevreden geweest; nooit gedacht, dat ik zo wel als mijn broeder moest predikant geworden zijn. Ik heb altijd geloofd, dat ik in die staat daar ik in was, door Gods genade ook tot eer Gods kon zijn, en dat elk in zijn betrekking en staat God moet dienen en verheerlijken en aan de ark bouwen.

Ik heb altijd gehad en heb nog een betamelijke eerbied voor het ambt van een leraar in Gods Kerk, Gods getrouwe knechten staan bij mij op een zeer hoge prijs, als de nuttigste en eerwaardigste mensen in de wereld; de Kerkregering die in Nederlands Kerk plaats heeft, en door de synode van Dordrecht in den jare 1618 en 1619 is vastgesteld, en van onze Soevereinen bekrachtigd, acht ik de beste kerkregering die ooit onder de dagen des Nieuwen Verbonds, onder enige natie onder de hemel heeft plaats gehad. Ik ben altijd genegen, om ook hier in alle menselijke ordeningen onderdanig te

zijn: de besluiten van alle de, jaarlijkse synoden van onze provincie, zijn bij mij in achtung, in zoverre zij niet tegen de duidelijke letter van Gods Woord strijden, daar ik geen gelegenheid toe gehad heb om te onderzoeken, ook niet in 't geval van noodzakelijkheid ben geweest.

Mijn gedrag in 't oefening doen, was mij voor deze nooit gebleken met dezelve strijdig te zijn. Ik heb te Oudshoorn van den jare 1740 tot 1749, onder de toestemming van de ganse kerkenraad, veeltijds in de tegenwoordigheid van mijn toenmalige oude en eerwaarde leraar, Rutgers Paludanus, oefening gedaan. Toen heb ik dat gedaan, soms over de catechismus, soms over een tekst uit Gods Woord, soms met, soms zonder vragen. Die oude en ervaren leraar heeft mij nooit berispt, dat ik het zonder vragen of over een vrije tekst deed, en heeft mij nooit gezegd dat dat met enige synodale wetten streed.

Het is mij naderhand bekend geworden, wat resolutien in verscheidene synoden vanouds op dat stuk (nl op het houden van oefeningen) genomen waren, waar tegen ik wel zag dat mijn gedrag scheen te strijden, maar ik stelde mij tevreden, omdat ik zag dat ze nergens bijna geobserveerd werden, zelfs in de grote steden van ons land niet, daar men ook alzo oefening deed.

Een voornaam man die onlangs de hoogste rang in Gods Kerk bekleedde, zond ons resolutien toe, uit allerhande synoden, ten einde om naar die wetten te leven. Daar werd ik geordineerd *om Gods Woord te moeten laten varen, in dezen, in tegendeel over de Catechismus te doen, en wel met vragen en antwoorden. En wij mochten niet meer als tien in getal bijeen zijn.*

Als wij dan met ons tien in getal bijeen zitten, in onze eigen huizen, die onze voorvaders met hun bloed gekocht hebben, (om te handelen van Gods Woord en elkander te onderwijzen) dan mogen wij een elfde buurman niet in laten komen om te luisteren, maar in de herberg mogen er wel veertig bijeen zijn.

Nu zijn er hier wel twee á driehonderd, die inzonderheid op tijden dat eens niet gecatechiseerd wordt, als op Avondsmaalsdagen, graag een oefening bijwonen; want in de herberg gaat men hier op Gods dag niet; dan moeten er ook twintig of dertig zijn bekwaam tot dat werk, of zij zijn genoodzaakt om dat middel te verlaten. Is dat zondagsavonds niet beter als dat het is gelijk in zekere stad, daar ik onlangs was, daar het na vier uur Zondags bijna zonder godsdienst was?

En ten vierde, het moest *alles binnen het uur gedaan zijn*; dit zag ik ook dat in ons ganse land niet gepraktiseerd werd, ten blijk dat men de besluiten der particuliere synoden, aan het oordeel van de nakomelingen onderwierp. De volstrekt algemene overtreding van deze twee laatste artikels, en dat het verder doorgaans aan de leraar en de kerkenraad wordt gelaten, in hun gemeenten zodanige schikkingen in dezen te maken, als zij goed oordeelden, deed mij gerust zijn omdat ik alles altijd deed met volkomen toestemming van leraar en kerkenraad. Kan ik dan beschuldigd worden van enig misbedrijf? Ik meen nee.

Ik werd in mijn gedachten, aangaande mijn verplichting en vrijheid, om tot stichting van mijn evenmens mijn talenten aan te leggen, door een leerzame historie zeer gesterkt, die mij onlangs werd verhaald. Die aldus gebeurd moest zijn:

In een zekere stad was een classicale vergadering, op welke een zeker leraar in hevig verschil zou komen met een man uit zijn gemeente, die naar de gedachte vonden leraar, zich in 't ambt van de leraar indrong, door het doen van oefening tot onderwijzing, van zijn naasten in de weg der waarheid, hetgeen hij aan die man belette, waarop die man

aan 't classis geappelleerd had. Nu waren verscheiden predikanten en ook de bovengemelde, gelogeed aan 't huis van een militair officier, die met zijn gasten een wandeling deden om de wallen van de stad. En komende op een zekere plaats, zo vonden zij in een bedekte weg, twintig a dertig soldaten, die van een ander meer ervaren soldaat geëxerceerd werden en in de wapenhandel geoefend die soldaat stond daar te commanderen als een officier. De officier dit ziende hield zich zeer toornig, en sprak die soldaat straf aan, kerel wat doet gij? Wie gaf u daar order toe? Dat is officierswerk.

De soldaat zeide, mijnheer ik doe het op hun begeerten om hen tot dienst van hun vaderland bekwaam te maken, en de krijgskunde te leren. De officier zeide, dat past u niet, dat is tot verkleining van het fatsoen der officieren. En hield zich alsof hij hem wilde slaan, 't welk de soldaat ontweek. En de officier gaf order om hem in arrest te zetten.

De predikanten stonden verbaasd, zagen het als een gruwelijke handel, en zeiden: 'mijnheer, hoe kunt gij die man dat kwalijk nemen is het niet beter dat zij alzo hun tijd doorbrengen, als in alle godloosheid? En zij leren elkander.'

Zij spraken voor de soldaat, om hem los te krijgen. De officier vroeg hen, als gij in mijn geval waart, zoudt gij zo een soldaat prijzen? Zij zeiden allen: och ja mijnheer, het komt ons gruwelijk voor zo een handel.

Daarop zeide de officier, heren, die vertoning is om uwentwille, dit is een gepermitteerde en leerzame komedie; morgen zal in uw vergadering U Eerw. evenzo een geval voorkomen. Ziet dat gij dan ook zo oordeelt en spreekt.

De predikant die de man was, werd zo rood van schaamte, dat hij niet wist waar zich te bergen. De officier zei: 'mijnheer, gij predikanten kunt niet verdragen, dat uw ledematen elkander exerceren en oefenen in de wapenhandel, om met het zwaard des Geestes te leren vechten. Dit is uw eigen ik, dat zo sterk onder veel van uw order heerst. Gij meent dat dat onderwijzen van elkander, uw fatsoen en de eer van uw ambt verkleint, en dit hebt gij zeer abuis; nergens worden de predikanten zo geëerd en geliefd, als daar ze het volk dat laten doen, en het zelf bijwonen. Maar dit brengt verachting voor uw ambt en personen in het hart van politieke en militaire, en alle verstandige lieden van alle rang, dat gij tegen zulke dingen u verzet.'

De predikant wist niets te zeggen als alleen dit, mijnheer ik wil dat wel lijden, maar zij doen het over de Bijbel, en die verstaan zij niet, die is te duister voor 't gemene volk, die moeten wij verklaren.

Daar was een Paapse luitenant bij, die begon te lachen, en zei, dat is mij lief, dat ik hoor dat de Gereformeerde alzo veel overeenkomst met de Roomse kerk krijgen, dat zij het gemene volk, is het nog niet het lezen, ten minsten het verklaren van de Bijbel ontnemen willen.

Dat had zoveel invloed op alle die leeraren, dat het op het classis gans anders met die zaak liep, als men verwacht had.

Wij laten de toepassing van alle de bijzonderheden van die historie voor de lezer; wij zeggen alleen maar, dit sterkte mij in mijn gevoelens aangaande mijn verplichting, om aan anderen de weg tot zaligheid te leren, en ik denk dat Jezus sterker procederen zal, tegen diegenen die hun talent in de aarde begraven, of willen hebben dat het een ander begraaft, als tegen dezulken.

Misschien zal een of ander lezer denken, dat zulke samensprekingen te laag zijn voor het werk der hemellingen, welke wij antwoorden:

1. Dat wij ons niet in staat bevinden, om de bezigheid der hemellingen op zulk een wijze voor te stellen, dat het recht aan die plaats en staat beantwoordt.

2. Dat wij niet alleen of zo zeer beogen, in deze verhalen te vertonen wat zij nu in de hemel doen, als wel ook wat lotgevallen die oude heiligen in Gods Kerk zijn over gekomen hier op aarde, nu uit haar mond voorgesteld door haar sprekende in te voeren. Voor het overige zijn wij door veeljarige bevinding al te wel geïnformeerd, van de aard der meeste mensen, als dat wij een algemene toestemming zouden verwachten; dit was niet te verwachten op het allerbeste werk, veel minder op mijn gering en gebrekkig werk. Als tienduizend lezers mijn werk klein achten, en met eens inzien achter de bank werpen, en het was nu of 't enigen dage, voor honderd mensen tot wezenlijk zielsvoordeel, dan was mijn arbeid betaald. Mijn verbeelding is niet om de geleerde wereld veel dienst te doen, maar om het gemene eenvoudige volk, dat de schriften der geleerden niet kunnen verstaan, door een eenvoudig en duidelijk schrijven de wegen Gods in Zijn heiligdom met Zijn volk te leren, en iets toe te brengen als een middel in Gods hand, om het gemene volk de ogen te openen. En God en Zijn weg te leren kennen.

En om geen groot werk dat te kostbaar is te gelijk uit te geven, zo geven wij het bij stukjes alle maanden uit, dan kan het van sommigen die de kosten ontzien, met twee á drie tezamen gekocht en gelezen worden. De Heere geve over dit mijn eenvoudig en gering werk, na zijn goedheid, macht en algenoegzaamheid Zijn zegen, en dan bereiken wij ons einde.

2. VOORREDE AAN DE LEZER over gemeenschap der heiligen op aarde met de heiligen in de hemel

Omdat het sommige onervaren, ongenegen lezers zo wat vreemd voorkwam, dat ik de heiligen in de hemel zo sprekende voorstel en invoer, zo zullen wij uit treffelijke theologanten, hun geapprobeerde (door de Classis goedgekeurd) schriften eens enige passages uitschrijven, om te doen zien dat ik niet wat nieuws verzonnen heb, en dat niemand, als hij zich bij de wereld niet bespottelijk wil maken, zich tegen zulke oude waarheden moet verzetten.

Men leze in 't boek van **Bern. Smytegelt** genaamd *Des Christens heil en sieraad*, vereerd met een approbatie van het Ed. classis van Walcheren., en met een voorrede van A. W. de Beveren, dit navolgende, van de heiligen in de hemel, dat wij met weinig woorden zullen citeren, wij wijzen de lezer naar het boek zelf.

Om te bewijzen wat Smytegelt onder die approbatie geschreven heeft van de kennis die de zalige zielen hebben aan Gods kerk nu op aarde, en wat verkering en samensprekingen zij met elkander in de hemel hebben; zo ziet bladzijde 283.

"Eerst, zij hebben een grote kennis van de zaken der gelovigen op aarden. Zij weten hoe dat ze bij hun van hier gaan, hen naar de ziel en naar het lichaam gelaten hebben. Elia wist hoe hij Elisa gelaten had, Mozes wist hoe hij Jozua, en Israël gelaten had.

Nog eens, die in de hemel zijn zullen haar memorie niet verloren hebben. (Beneden aan dit blad.)

Zij oefenen een groot medelijden met de ellende der vromen op aarden. Bladzij 285. "In het oefenen van hun gemeenschap, en in dat verlangen, zo smeken ze dat de Heere het oordeel brengen wil, en dat hij alle geslachten der aarde voor het oordeel wil brengen."

Wat ook hier iemand op aanmerkt raakt mij niet, het zijn mijn woorden niet. Verder zegt hij: „Dewijl er bijna geen dag is, of daar komt een vrome binnen, al is het dat wij het niet weten, zo oefenen ze alle dagen gemeenschap met dezelve, om ze met vreugde

te ontvangen. Komt er een in de hemel, van welkers liefdegaven zij wat ontvangen hebben, hoe blijde zijn ze als ze in die tabernakelen komen .... Neemt eens, daar sterft een predikant, die het middel van hun verandering is, met wat vreugde ontvangen ze dien, gij zijt onder Gods zegen (zeggen zij) het middel dat ik terecht gebracht ben, en uit het vuur gerukt; gij zijt mijn geestelijke Vader, gij zijt het middel (onder God) dat ik gerechtvaardigd ben.

Komt er eens een vrome binnen, die hun altemet eens opwekte, raad gaf en bestierde, hoe welkom is hij. "Hoe welkom was zelfs de arme Lazarus in Abrahams schoot, daar komen ze uit het oosten en het westen in het rijk der genade, en steken hun hand in een en dezelfde schotel in het rijk der heerlijkheid, daar zitten zij ook aan met Abraham, Izak en Jacob.

Nog eens. "Als degene die op aarde zijn, om hun schreien en zuchten, dat zij hem wel zouden toeschreeuwen, zucht om mij niet, ik ben hier zo en in zulk een rust, dat veronderstelt dat de afgestorvenen weten de rouwe die men soms om hun op aarde bedrijft."

Over deze passage wil ik geen kritiek ondergaan, het zijn mijn woorden niet. Ik toon maar aan wat Smytegelt met approbatie van het Eerw. classis van Walcheren schreef, en voor welk boek die beroemde en godzaligen Do. de Beveren een voorrede zet, en zoveel hoogachting voor dat boek uitdrukt.

Henricus Groenewegen, in zijn verklaring over de brief van *Paulus aan de Hebreëen*, zegt cap. 12: 18; bladzij 831, sprekende van de staat der geesten der volmaakte rechtvaardigen, dat nog tot die heerlijkheid nieuwe voorwerpen en omstandigheden kunnen toekomen, nademaal zij zelf begerig waren in te zien, in de dingen welke God op aarde in de Kerk des Nieuwen Testaments uitwerkt.

Men leze **Brakel** 2e deel, bladzijde 765, handelende van de eeuwige heerlijkheid, daar zegt hij: "Dat allen in de hemel van allen en ieder zal gekend worden..."

Een weinig verder: "De gemeenschap zal daar volmaakt met elkander zijn, en niet blindeling maar met kennis, ik achtte dat men de wegen die de Heere een ieder geleid heeft elkander zal verhalen, en de volmaaktheden van God die zich in ieder stap opdoen, met elkander zal roemen en prijzen; zo dat men niet zonder op elkander te denken, ieder voor zich zelve met God alleen zal bezig zijn, in de onmiddellijke beschouwingen van God, maar dat men als mensen, doch verheerlijkte, met elkander zal verkeren."

Ziet daar wat Brakel geloofd heeft. Of iemand moest de dwaasheid hebben om te denken, dit zegt Brakel van de staat na de opstanding, en nu hebben de geesten der volmaakte rechtvaardigen geen lichamen, geen ogen en geen monden; geesten kunnen geen gemeenschap oefenen. Als 't de nood vereist dan kan men dat wel uit honderd treffelijke boeken aantonen, dat vanouds geloofd is dat zij alzo in de hemel gemeenschap met de anderen oefenen.

Ziet, daar is die zelfde historie, is dat wat nieuws? Te leren dat de heiligen in de hemel elkander kennen, dat zij met elkander gemeenschap oefenen, op een wijze met de natuur der geesten overeenkomende? Wij zijn lichamelijk...

Velen zijn zó afkerig van dat spreken als men bijeenkomt, van zijn bevinding, van 't werk Gods aan zijn ziele, en wat werkzaamheden men met God heeft, en uit die grond zullen ze misschien ook niet horen mogen van zulk hemelwerk: die geen zin in het spreken heeft van God en het werk Gods aan de ziel tot zaliging van zondaren; die dat, zo haat, gelijk velen; geen wonder dat die geen lust hebben in zo een hemel; daar dat zelve gedaan wordt.

Zij zouden haar bedroeven dat zij zulk een hemel te wachten hadden, een werk te doen daar zij hier geen lust toe hebben hier op aarde. Geen wonder dat zij oordelen dat die samensprekingen te laag voor de hemellingen zijn, het is te laag voor haar; zij arme aardwormen zouden zich schamen van geloof, bekering, wedergeboorte, heiligmaking, werk des Geestes aan 't hart, met mensen te gaan zitten spreken. Dat was verre beneden het fatsoen van die lieden. En wij behoeven God niet tot getuige te roepen, hoe velen, en lieden van verstand, in hun samensprekingen met mensen zijn, dat weten allen die haar zo nu en dan of veel ontmoeten; dat het bijna nooit gebeurt, dat er een woord van Jezus en Zijn gemeenschap van hare lippen druipt; van de dingen die het Koninkrijk Gods aangaan spreken zij nooit. Zij zullen zeggen: ja, dat doen wij veel, wij praten nog altveel uit de boekzaal en de courant, ten blijkt dat wij liefhebbers van land en kerk zijn. Dit is goed en geoorloofd en wel eens nuttig, maar Paulus zegt ook, dat het Koninkrijk Gods is gerechtigheid, vrede en blijdschap door de Heiligen Geest. Spreekt gij daar wel af? Hoe dat, die dingen in de ziel omgaan en ondervonden worden? Dit zijn de discoursen bij velen nooit, ja zij kunnen het van geen ander horen, of het hart wordt met wrevel vervuld. Dus is het geen wonder, zeggen wij nogmaals, dat zij geen zin in zo'n hemel hebben, daar men spreekt wat er tussen God en de zielen is omgegaan.

Ons oogmerk is niet anders als om aan onze medemensen te leren, wat er van Gods Geest in de zielen moet gewerkt en van de mens ondervonden worden, zal hij zalig worden, dat anders een rechtzinnige belijdenis en een uitwendig godsdienstig leven de mens niet zal zalig maken.

Maar mijn misdaad is geweest dat ik dat *vreemde werk van de lichaams beroeringen* begunstigd en verdedigd heb. Maar hoe doe ik dat? Doe ik dat als iets dat tot de bekering behoort? Waar zou ik dan blijven? Ik heb het nooit ondervonden en nooit gebeden om te ondervinden. Maar dit zeg, ik en dat houd ik nog staande:

1. ***Dat het velen voorkomt uit zielsaandoeningen over de Goddelijke dingen.***
2. ***Dat God sommige van die beroerde krachtadig daar onder bewerkt en bekeerd heeft.***
3. ***Dat het een hoge en voor ons onbegrijpelijke weg Gods is, die niet gelasterd maar geëerbiedigd moet worden.***

En wij wensen en bidden dat God zijn eigen werk wil kronen en de mens beschamen.

Maar ik zie van achteren wel, dat ik in het schrijven van het eerste stuk, te weinig gedacht heb, hoe veel duidelijke allusie ongenegen lezers van noden hebben, om alles wel in 't oogmerk en samenhang te vatten; dit is in mij een abuis; deze en gene las het wel eens, al die het lezen bevatten het gemakkelijk in oogmerk en samenhang. Doch het waren onpartijdige lezers. Wie had kunnen vooruit zien, dat mijn lezers zouden lezen in mijn werk, hetgeen er niet in staat, namelijk, dat ik in verrukking van zinnen zou geweest hebben; dat ik met onmiddellijk licht de heiligen in de hemel gezien en gehoord had, in een eigenlijken zin.

En daar ik in het nader bericht aangaande de visitatie voor aan het werk, mij nog nader verklaar, dat ik nooit dergelijks wedervaren ben, dat het een enkele wijze van voorstellingen van mijn meditatieën en vrijwillige eigen daden van denken zijn, dat ik mij alzo verbeelde dat gezelschap van de oude heiligen nu in 't land der ruste, in de zegepralende Kerk; om met enige gepaste welluidendheid tot het doen spreken van die heiligen over te gaan. Dit naar de letter op te vatten, en mij op te dringen, dat ik voorgaf, onmiddellijke openbaringen en voorlichtingen te hebben, is de uiterste graad van

liefdeloze verdraaiing van mijn genoegzaam duidelijk schrijven. Ik kan of behoef hier niet meer, op te doen, als mij alzo te verklaren gelijk ik nu doe.

Men neemt in mij kwalijk (dat alle geleerden zonder berisping doen) namelijk, in het uitgebreider behandelen van de oude historie der heiligen, te gissen en bij waarschijnlijke gissing te verhalen, en haar te doen verhalen, wat zij in hare zielen ondervonden, toen dat en dat gebeurde.

Neem; ik doe Adam en Eva verhalen, hoe smartelijk het hun viel dat hun kinderen zo zondig en bedorven waren, en zo rampzalig, en dat dit te meer smartte, omdat zij in eigen persoon haar in die rampzaligen staat gebracht hadden, dat zij daarom te meer blijde waren als er van hun kinderen bekeerd werden. Ik doe hun verhalen hoe zij gesteld waren onder Kaïns goddeloosheid, en Abels godsvrucht en dood. En hoe God onder hun kinderen en kindskinderen en verdere nakomelingen, telkens die en die nog bekeerde, dat elk als hij overtuigd werd en toevlucht tot hun grootvader en grootmoeder nam, dat de jonge dochteren inzonderheid aan moeder Eva hun nood klaagden.

Nu kan niemand ontkennen, dat het wezen van die dingen waarheid zou geweest hebben, daar twijfelt niemand aan; maar nu verhaal ik dat bij wijze van gebeurtenis, en om het levendig te verbeelden, hoe het toen mede al zal gegaan hebben, zo doe ik het haar historisch voor stellen, en om de historie levendig te vertonen, enkel om het wezen van de zaak. Zo verhaal ik dat een dochter van Kenan bij exempel, alzo en alzo tot moeder Eva kwam, en hoe die in haar hoge jaren daar van tot haar volken sprak.

Dit zijn versierde historiën in veel opzichten, doch die recht in staat zijn, om een levendig denkbeeld te geven, hoe God toen ook onder de mensen wandelde met Zijn Woord en Geest.

Och! dit alles zou mij zo kwalijk niet genomen worden, men zou daar zoveel onrechtzinnigheid niet in vinden, was er geen ander kwaad in mijn schriften. En wat is dat? Het is dit, dat in een bekeringsleer die van zulk een aard is, - dat als zulk een bevinding van bekering en wedergeboorte doorgaat en nodig is, - dat veel die eikenbomen dan zouden vallen, en moeten zeggen: dan ben ik onbekeerd. *Waarschijnlijk zal het sommigen dáár zitten.* Dat de bekering zo een blijkbare historie is, dat het zo bekend is soms, wie in een familie bekeerd is en wie niet, en dat dit alles zo ondervonden wordt met bewustheid, dat is het kwaad van mijn schriften bij velen.

Maar men roept altijd van ketterij, onrechtzinnigheid, een bekering buiten de Bijbel. En dat wordt zo ordinair ten laste gelegd, van een voornaam zeer wel bekend gedeelte van Nederlands kerk. Het is wel meer gebeurd, dat in Gods Kerk, onder een godvruchtig voorwendsel, onrechtzinnigheden gezaaid zijn, en een onrechtzinnige factie gesmeed. Zij mogen achter de rechtzinnige spreekwijze zich enige tijd en jaren verborgen hebben, dat men ze niet kon overtuigen of bewijzen dat zij met de gronden van onze religie streden, maar altijd zijn ze ontdekt, overtuigd en de Kerk uitgeraakt.

Maar met dit volk is het onbegrijpelijk, dit heeft meer als honderd jaar lang geduurd (behalve dat het altijd geweest is), hoe komt dat men dat volk niet overwinnen en overtuigen kan, hoe kunnen die valse leringen zolang vermist blijven? Zijn sommigen schrander om zichzelf te verbergen, anderen zijn eenvoudig, men hoort nooit of weinig dat ergens dat volk om onrechtzinnigheid gecensureerd worden. Indien onder dit volk zulke onrechtzinnigheden zijn, gelijk men soms zegt, hoe komt dat de Kerke Gods en die wachters die zo hard roepen op Sions muren, en alarm blazen daar geen vijand is, dat volk niet aantasten, daar tegen kerkelijk procederen, - dat gedeelte van Nederlands kerk, dat de wereld fijnen noemt, dat is toch een onrechtzinnig volk, - maar kan het niet

bewezen worden? Het is te begrijpen dat het leven van velen verborgen kan blijven, die zo leiden; maar daar zijn zoveel predikanten onder, die al hun werk publiek doen.

En nu heb ik al zoveel geschreven, velen roepen dat ik het volk verleid; maar ben ik dan alle macht en wetten ontwassen? Ben ik onrechtzinnig, laat ik overtuigd worden; die niet overtuigd kan worden dat hij met de Bijbel strijdt, om dat elk de Bijbel meent te volgen, die kan men overtuigen dat hij met de Gereformeerde religie strijdt.

God weet ik, tart niemand uit, wij zijn niet stout op onze krachten, maar wij zijn stout voor de waarheid. God heeft mij van de Remonstrantse religie, daar geen Jezus recht gekend werd, tot de Gereformeerde leer en belijdenis en kerkgemeenschap gebracht. Een geluk dat ik groter schat als dat ik Koning van Frankrijk was geworden. Dit zal ik met Gods genade blijven aankleven, niemand zou mij groter dienst doen als dat hij mij deed zien de minste afwijking van de rechtzinnigheid. De grootste zwaarigheid is over de geestdrijverij die de kerk overstroomt, dat Gods Geest alle die dingen, die tot overtuiging, geloof, bekering en wedergeboorte behoren, zo krachtdadig werkt, dat dit zo met bewustheid ondervonden wordt, dat het woord zonder ditzelve een dode letter is, dat het verstand der geleerden zelf als zij onwedergeboren zijn duisternis is, dat de mens zonder de geest dodelijk onmachtig is om iets tot de uitwerking van zijn zaligheid toe te doen, dat een zondaar als hij recht overtuigd wordt, radeloos wordt aan zijn zijde wanhoopt. En alle zulke dingen. Dat zijn de geestdrijverijen? *O Zon der gerechtigheid gaat over alle onze profeten op!*

Maar zou ik dat niet beter in het licht stellen, als ik zoveel ketterijen in de kerk zag. Dat er geschreven werd, of ik hoorde iemand staande houden, hetgeen mij onlangs verhaald werd, van iemand die tegensprak, *dat geestelijk wanhopen aan zijn zijde*, ik zou hem volkomen voor onrechtzinnig durven verklaren, en een verzaker van zijn eigen religie. En ik zou het hem bewijzen zo klaar als de zon.

Ik wenste één ding van de Heere te leren, namelijk, met mijn hart te geloven, dat de mens van natuur diep blind en van God vervreemd is, en dat hij niet anders kan als het bevindelijke werk van Gods Geest tegenlopen; doch hij doet het onder een ander denkbeeld. O! dat al Gods volk dat geleerd had, wat zou men medelijden, zachtmoedigheid en voorbeding oefenen. O! vrije genade dat mensen de ogen worden geopend, en God en zichzelf leren kennen! De Heere geve dat aan velen en make Zijn kerk in Nederland heerlijk.

Vanwaar ontmoet ik zo veel tegenstand in mijn pogingen om Jezus en de weg tot zaligheid aan anderen te leren? Ben ik een loondienaars doe ik 't om mijn eigen voordeel, profeteer ik om een bolle broods? Dat ik mijn tijd en krachten verspeel om aan andere mensen te leren, dat zij voor haar verloren schuldige zielen een Borg, een Zaligmaker moeten hebben; dat zij wedergeboorten moeten zijn, zullen ze in Gods Koninkrijk ingaan; kan mij dat tot een misdaad gerekend worden? Zal Jezus hiernamaals mij dat kwalijk nemen, en zeggen: *dat werk moest gij voor de predikanten hebben overgelaten, wat had gij daarmee te doen, wie had dat van u geëist?* Ik leze Mattheüs 25 gans wat anders.

Leer ik hen wat anders als de kennis van hun ellende, en hoe zij er door geloofsvereniging met Jezus uit verlost moeten worden, en naar Gods beeld vernieuwd worden, om Gode rechte dankbaarheid te bewijzen, en dat God dit alles door Zijn Geest krachtdadig moet werken? Hierin wenste ik te volharden. En ik kan niet geloven dat het mij op mijn doodbed berouwen zal.

3. DE SAMENSPRAKEN DER HEMELLING EN AANGAANDE HUN REIS NAAR DAT LAND DER RUST.

1. Samenspraak blz. 84-86. AANMERKINGEN over Verbondsvernieuwing.

Dit is ook eigen aan al Gods ware bondgenoten, dat zij menige Verbondsvernieuwing hebben. En ja, dat hare ziel daarbij leeft. Dit is het voornamelijk onderscheid, tussen de waan- en waar gelovigen, tussen de geveinsde en oprechte bondgenoten, de eerste hebben zo iets tot een grond daar zij op gerust zijn, en op blijven zitten, en voor het overige hebben zij geen onderhandeling met God en Christus; maar de laatste die kunnen bij eens dat te ondervinden niet rusten, die vernieuwen het zo graag.

Daar is meer als een reden, waarom tussen de Heere en Zijn volk zo menigvuldige Verbondsvernieuwingen plaats hebben: vooreerst, is het tot bewaring van het wijkende en wankelende geloof nodig. Het geloof van Gods volk, wordt veelmalen sterk bestormd, door veel winden van verzoeking van de vijand, die hun wijs maakt, dat zij in zulke grote dingen te verwachten, eens jammerlijk zullen bedrogen uitkomen. Hetwelk soms sterk ondersteund wordt, door de wondere wegen die God met hem houdt, wegen die met zijn beloften volkomen schijnen te strijden, dat God van hetgeen Hij beloofd heeft het tegendeel begint te doen: dit was met Abraham alzo; de ouderdom van zijn vrouw Sara, was strijdende met de belofte van een talrijk zaad te zien; zulke wegen houdt God om het geloof Zijner kinderen te beproeven, en haar ongeloof te ontdekken, en zijn getrouwheden en waarheid in het vervullen van zijn belofte te meer luister bij te zetten, en stof te geven nu en hiernamaals van verheerlijking Gods.

God stelt ook menigmaal zijn belofte zo lang uit, dat het geloof Zijner kinderen begint te verzwakken. Daarom zijn er plechtige vernieuwingen van het Verbond nodig, om het geloof te ondersteunen. Meermaal gebeurt het Gods volk, dat hun geloof aan hun aandeel aan de God des Verbonds zeer wankelt, en dat zij zich beginnen in te beelden, dat zij bedrogen zullen uitkomen; die vorige verbondmakingen die tussen God en hun ziel wel zijn omgegaan, die worden wel betwist, als of dat niet in waarheid was geweest. Daarom is het zo nodig zijn Verbond te vernieuwen, niet alleen op solemnele tijden van Avondmaals-bedieningen, maar dagelijks. Het kan niet te veel geschieden als het in waarheid gedaan en ondervonden wordt, dat geeft dan weer nieuwe verzekering, dan zeggen zij, al was ik nooit in waarheid met God in 't Verbond getreden, zo doe ik het nu, nu verbind ik mij voor tijd en eeuwigheid aan een Drie-enig God. En God geeft dan weer nieuwe blijken van zijn trouwe en liefde tot hun ziel.

Deze Verbondsvernieuwingen zijn ook zo nodig om de verwijdering weg te nemen, die door de zonden tussen God en hun ziel zijn daar komen gedurig nieuwe schulden, die God zijn gunsten en liefde doet inhouden; dan is er onvrede en onrust in hun ziel, en zij kunnen niet rusten voor dat er weer nieuwe vergeving is gekomen, en door een vernieuwing van dat Verbond over de offerande van de Middelaar. En werken met dat bloed, hun zonden in die fontein werpende, krijgen zij weer vrede met God, en God laat Zijn liefde en genade dan wel weer eens gevoelig aan hun ziel uit.

Ten laatsten, deze Verbondsvernieuwingen zijn nodig om gemeenschap met God te oefenen; daar is een gedurige afbreking van gemeenschap met God, daar komt gedurige vervreemding, al kan men geen bijzondere zonden zien, door vernieuwing van 't Verbond wordt die gemeenschap opnieuw weer geoefend; al die werkzaamheden, van

verootmoediging, belijdenis, erkentenis Gods, begeerten, gebeden, smekingen, opdragingen, overgiften aan God en Christus, omhelzingen en aannemingen van Christus, en dat werpen van zijn ganse ziel op Christus, en dat verenigen van zijn hart met de Drie-enige God; dit alles maakt zulke nieuwe gemeenschap met God. Daarbij de Heere van Zijn zijde, openbaart zich aan de ziel in zijn heerlijke en oneindige volmaaktheden, en in zijn liefde en genade, dat er een gloed van goddelijke liefde in hun ziel ontstoken wordt; de Heere komt zich van nabij aan haar ontdekken, en zich met haar verenigen, zo dat zij in Zijn innige gemeenschap wordt ingeleid. En daarom komt God Zijn Verbond zo menigmaal vernieuwen, om zo Zijn Volk nader met Hem te verenigen, en in zijn gemeenschap te doen leven, op dat zij te meer zouden bekwaam gemaakt worden om tot zijn eer te leven.

2. AANMERKINGEN over valse beschuldigingen van Gods volk in de kerken. Blz. 114 e.v.

In onze dagen wordt dat veel van Gods volk gezegd, *dat zij bedriegers zijn, geen beschuldiging is gemener als dat dit soort van volk veel bedrieglijker en trouwelozer zijn als andere mensen. Wacht u voor de fijnen, gij wordt er altijd van bedrogen*, is veel het zeggen. Dat iemand dat van de geveinsden zegt, wie kan dat tegenspreken, meent hij er de godzaligen door, dat komt op zijn rekening, hij zegt evenwel dan nog waarheid; maar of dat soort van volk dat in Nederlands kerk *fijnen* genoemd wordt, doorgaans geveinsden en bedriegers zijn, dat geloven wij niet. En wij hebben nauwe omgang met dat soort mensen. God heeft mij van de Remonstrantse tot de Gereformeerde kerk overgebracht, ik heb alle mogelijke verzekering gekregen aan mijn verstand en oordeel, en voldoening en gerustheid aan mijn hart, dat de Gereformeerde kerk van Nederland de ware kerk Gods is. Nu telt men de kentekenen van de ware kerk toe twee, drie:

1. rechtzinnigheid, 2. rechte bedieningen der Sacramenten, 3. de heiligheid der leden.

Nu moest ik deze drie zaken in de Gereformeerde kerk vinden; wat nu het derde belangt, indien dat gedeelte van de Gereformeerde kerk, die men *fijnen* noemt, zo de Leraars als Ledematen, bedriegers en geveinsden zijn, dan is de Remonstrantse kerk, beter als de Gereformeerde, want dat andere gedeelte van de Gereformeerden, die vijandig van de fijnen zijn, die zijn met de Remonstranten het veelszins eens; de rechtzinnige klanken der woorden in de belijdenis uitgezonderd, zijn ze in de grond het volkomen eens. Zulke Gereformeerden zullen ook vrij liever en gemakkelijker omgaan, met een Remonstrant, ja papist, als met de fijnen. Als men met mensen eens wat van nabij onderhandelt en spreekt over de gronden van zaligheid, dan zal men klaar ontdekken, dat het gros van de Gereformeerde kerk, het in de grond van hun hart met de Remonstranten eens zijn. Dat is, dat zij dezelfde gronden van zaligheid in hun hart hebben. En in hun godsdienst en zeden zal het verschil niet groot zijn voor ons tot stof van roem op onze Gereformeerde kerk. Indien er nu in de Nederlandse Gereformeerde kerk, zo een grote hoop geveinsden en bedriegers zijn, die niet zijn in de Remonstrantse kerk, dan is gewis de Remonstrantse kerk de beste. Een gedeelte van de Gereformeerde kerk, is even als de Remonstrantse, en een gedeelte is veel erger, dat zijn geveinsden; zo wint het dan Arminius.

Ja, hoe komt dat er geen fijnen in de Arminiaanse kerk zijn, noch in de Paapse kerk? Dit is een gewichtige vraag, daar moeten wij eens bij stilstaan; brengen die religies geen geveinsden voort, en onze leer is die zo vruchtbaar in het voortbrengen van dat gebroed? Dat is opmerkelijk, dit is een duister stuk. En dat getal groeit nog sterk aan.

Het is onder allerlei order en rangen, het is bij overheden en onderdanen, de ganse wereld weet dat onze lieve Erf-stadhouder een godzalige grootmoeder heeft. God geve datzelve vroeg aan die vorst. En bij leraars, hoogleraars en gemeenteleden van de kerk, bij wijzen en bij verstandigen, en bij onkundigen, bij allerlei mensen.

Hoe komt nu dat dit volk in geen andere religies zijn, als alleen bij zulke Luthers en die met ons eens zijn in de gronden. Let hier eens, in alle die Lutherse kerken die de leer *der algemene Genade* omhelzen, daar hebt gij geen fijnen en geveinsden, maar onder de Luthers en die de *vrije Genade* omhelzen, daar hebt gij dat soort van volk zowel als bij ons. Zie dat in Oostfriesland en elders, komt gij, die van dat volk afkerig zijt, geeft daar eens rede van.

Indien de fijnen niet goed zijn, hoe komen ze in de Gereformeerde kerk, en niet in andere religies, hoe komen zij juist bij de rechtzinnige Luthers en bij de andere niet, die Pelagiaanse gronden hebben? Dit is een wonderlijke zaak. Ja, de ondervinding leert altijd, zo ras God iemand in zijn hart grijpt, en overtuigd en bekeert, - dat is zo ras hij fijn wordt, - is hij Paaps of Remonstrants of Remonstrant-Luthers, aanstonds wordt hij gereformeerd. En zo komt dat in onze kerk zoveel van die geveinsden zijn, en andere religies zuiver blijven.

Is dan de vrije Genadeleer zo vruchtbaar en alleen zo geschikt tot voortbrengen van geveinsden, dan kan ik rede zien van hetgene onbegrijpelijk goddeloos voorkwam, dat iemand de woorden vrije Genade *gauw- dieventaal* noemde; o hooggaande goddeloosheid die nog wel publiek zal komen, wie dit is.

Ik ben nu zeven en twintig jaren in de Gereformeerde kerk geweest, met veel mensen over de innigste gedachten des harten gehandeld, op wat gronden dat zij hopen zalig te worden. Ik heb altijd bevonden dat een groot deel van de leden van die kerk geen andere gronden hebben als de Remonstrantse; inzonderheid hebben de vijandigste tegen de fijnen, de beste overeenkomst met de Remonstranten hetwelk zich aldus ontdekt, dat wij dit met één woord nu eens opmerken.

Als men mensen over drie vragen onderzoekt, dan zijn sommige in de eerste al Remonstrants, andere in de tweede, andere in de derde vraag: namelijk, men vraagt wat is de grond van zaligheid?

Zij antwoorden, dat is Christus die voor de zonden is gestorven; doch dat kan ons niet zalig maken, wij moeten er naar doen, dat is aanstonds Arminiaans, namelijk, zijn doen tot de grond van de toepassing van de verdienste van Christus gesteld.

Ten tweede; andere antwoorden, de grond van zaligheid is ganselijk alleen Jezus, op die moet men alleen vertrouwen. Maar ik vraag (dat is goed voor die hem bezitten tot haar Zaligmaker) op wat grond past gij u dat toe? Zij antwoorden 'alleen door het geloof eigen ik mij dat toe. En dat toe-eigenen dat is recht uit geloof. Hij is voor mij gestorven.' Met geen andere grond als het een Remonstrant doet.

Of anderen ten derde, hebben tot een grond van hun toe-eigenen de kentekenen van genade, uit het woord op een valse wijs tot een grond des geloofs gelegd.

Aldus, hun deugden (die zij als vruchten des geloofs aanmerken in haar rechtzinnig oordeel) nemen zij tot blijken en kentekenen waaruit zij besluiten en waarop zij het haar toe-eigenen, Jezus is hun Zaligmaker.

Als ik dit veroordeel zal niemand mij vragen: of de deugden geen kentekenen volgens Gods Woord zijn, en of men uit de goede werken niet zijns geloofs zeker wordt, volgens de onderwijzer?

En ik antwoordde van ganser harte, ja. Maar dat zeggen wij, die dat voor het geloof

houdt waardoor hij deel aan Jezus heeft en gerechtvaardigd wordt, die toe-eigening, Jezus is *mijn* Zaligmaker, dat blijkt uit mijn deugden en goede werken, dat die een Arminiaans geloof heeft, en nooit gerechtvaardigd was. Want zo zijn deugden niet goed zijn, dan deugen ze niet voor kenmerken, zijn ze goed dan moet hij te voren het geloof in Christus bezeten hebben, en dat moet hij geoefend hebben, eer hij enige deugd oefende. Hoe kan die toe-eigening dan het ware geloof zijn, die de deugden als kenmerken tot een steunsel heeft.

Zie zo zijn onze Gereformeerden in het hart Remonstrants; maar de rechte fijnen die zijn Gereformeerd, die de leer der bijzondere genade in het hart, praktijk en bevinding hebben.

Zo begint het dan wat bevattelijk ervoor te komen, waar het vandaan komt, dat de fijnen die men geveinsden noemt, alleen daar zijn, daar de vrije genade zuiver geleerd wordt. Want alle vijanden van dat volk zijn in de grond voor de algemene genade; hun praktijk is even zo, niet hun belijdenis.

Maar het is wonderlijk als mensen overtuigd worden, dat ze aanstonds hun religie verlaten zo ze in de ware kerk niet zijn, en naar de Gereformeerde kerk komen tenzij ze bij de rechtzinnigste Luthersens zijn.

Wat denkt gij van zulke zaken, die zo afkerig van de fijnen zijn en van de bevinding, en wedergeboorte, en van die krachtdadige bekering onder de mensen? Als een Papist of Remonstrant overtuigd wordt van zijn verloren staat en bekeerd wordt, aanstond wordt hij Gereformeerd; maar ook, aanstonds bij de fijnen gevoegd.

Die voorbeelden zijn veelvuldig in ons land, zo dat men zijn fijnen eigen Gereformeerde religie schande aandoet, als men zo een voornaam gedeelte van deszelfs leden, voor geveinsden en bedriegers uitmaakt.

Dit hadden wij dan als een uitstap behandeld, om dat velen dat volk (gelijk als Jacob van Ezau gehouden werd) voor bedriegers uitmaken. Maar of Jacob of ook nog sommige Godvruchtigen, van die zonden volkomen vrij zijn, dat durven wij niet zeggen. Gods volk is soms vol gebrek, en heeft wel eens een gebrek daar Gods naam door gelasterd wordt.

AANMERKINGEN.

Even zo gaat het met des Heeren volk veeltijds, als zij de zegen gekregen hebben dat zij bekeerd zijn, en in de gemeenschap met God ingevoerd, dikwijls niet lang na die zoete tijden, volgen onweersvlagen. Het gebeurt wel eens dat die Jacobs de zegen huns vaders, als leden van die gemeente der eerstgeborene deelachtig worden, en dat zij met God verzoend en bevredigd worden door geloofsvereniging met Jezus, en dat God als een God van zaligheid Zich aan hun ontdekt en dat de liefde Gods in hun ziel wordt uitgestort, en zij onuitsprekelijke blijdschap ondervinden in de gemeenschap met God; maar dat het van korten duur is. ...

3. AANMERKINGEN over begin van de bekering. Blz. 151 e.v.

Even gelijk het Israël in Egypte ging, zo gaat het Gods volk in haar eerste bekering, als zij overtuigd worden van hun verloren en rampzaligen staat, onder de macht van zonden, vloek en toorn, wereld en satan, o! wat harde dienstbaarheid en benauwdheid wordt wel ondervonden; doch in de een zwaarder als in de andere. Maar doorgaans als een zondaar ziet en gevoelt, dat hij onder de zonden en de toorn Gods ligt en de macht des duivels, valt dat wel eens bang. O, dat kermen dat rouwklagen, dat klimt op tot God

in de hemel. Om het zuchten der ellendigen wil Jezus opstaan. Hij wil de nooddriftigen redden die daar roepen, mitsgaders de ellendige en die geen helper heeft. (Psalm 72: 11).

Maar in het eerst van de overtuiging, hebben zij aan het hof soms nog een Mozes daar zij op hopen, dat tot haar verlossing wat zal toebrengen; eer een mens van alles afgedreven, aan de fondamenteen ontbloot is, heeft hij nog zo veel dingen, daar hij naar toevlucht en hulp wacht. Maar die moeten ook weg; God wil alleen de eer hebben van de redding. Op Mozes hoopt men nog, ik *meen de wet*, eigen doen, eigen sterkte, werk en leven; maar als hij het daar alles hulpeloos vindt, dan ziet het er radeloos uit, dan begint het roepen, wat zal ik doen om zalig te worden?

Maar in onze dagen is er een volk in de kerke Gods, die gruwelijk afkerig zijn, van die droefheid over zonden, die benauwdheid over de verloren staat, dat klagen, kermen, wenen en schreien, dat rouwklagen als met de rouwklagenden over een enige zoon, dat kloppen op de borst, dat slaan op de heupen. Dat is buiten de Bijbel bij sommigen. O, uitwendige naam-christendom, hoe zijt gij bedrogen!

Sommige hebben met een bijzondere geleerdheid en wonderlijke spitsvinnigheid geobserveerd, *dat in de Wedergeboorte (die als een overgang van dood tot leven, in een ogenblik geschied) geen angsten kunnen plaats hebben.*

Dit is een wonderlijke geleerdheid, maar spijtig voor alle geleerden, die dat niet eerder ver-zonnen hebben. Het spreekt vanzelf dat in dat punt des tijds, dat iemand van dood tot leven overgaat, geen tijd is om veel angsten te ondergaan; maar volgt daar nu uit, dat de mens, als hij door overtuiging van zonden, gerechtigheid en oordeel tot Christus zal gedreven en gebracht worden, dan geen benauwdheden ondervindt? Wel arme zondaar, hebt gij nooit droevig, benauwd en beangst over uw zonden geweest? En zou u zo graag bewijzen dat geen droefheid in de Wedergeboorte te pas komt? Gij geeft aldus slechte bewijzen van uw Wedergeboorte.

O! de zonden moeten nu of hiernamaals betreurd worden. Dit bewijst de professor Van den Honert gans anders, die wèl angsten in de Wedergeboorte toestemt en leert. Wat doet de arme mens al, om zijn geweten in slaap te wiegen; hij weet wel dat hij het rouwklagen over zonden, dat slaan op de heupen, dat kloppen op de borst, die droefheid naar God, die smarten over het Godgemis, dat roepen wat zal ik doen om zalig te worden, nooit ondervonden heeft. En hij wil evenwel een Wedergeborene zijn; dan moet hij zulke vonden zoeken, om zichzelf te paaien. O, wat zal dat op een doodsbed bang vallen of indien hij met een ingebeeld geloof sterft, in de eeuwigheid.

4. AANMERKINGEN. Over de Naam JEHOVAH. Blz. 154 e.v.

Wat is God een ontfermend God over Zijn volk, wat heeft hij medelijden met hun ellende, hoe wijs en machtig is God, om wegen uit te vinden die in niemands hart zouden opgeklommen hebben, God weet altijd raad, het ontbreekt de Heere nooit aan middelen of werktuigen, om Zijn volk te verlossen, hij is God, de Almachtige.

Maar een wonderlijke wijsheid Gods zien wij in de naam JEHOVAH die God zichzelf gaf, om hem aan Israël bekend te maken. Schoon Mozes in de verhalen van de vroegere geschiedenis de naam Jehovah gebruikt, zo zal nauwelijks in Mozes tijd, en waarschijnlijk nu die naam eerst van de Heere aangenomen zijn; immers dat is naar de gedachten van sommige geleerden.

Ik zal zijn, noemt God Zichzelf, dat is met de naam Jehovah één en hetzelfde, zeggen

de taalkundigen.

Ik zal zijn, schijnt weinig van Gods wegen en volmaaktheid te beschrijven, het enkel *zijn* schijnt eigen aan al wat is, ook het geschapene. Maar als wij het van nabij bezien, drukt het op een krachtige wijze uit, dat God niets gemeen heeft met andere wezens; even daarom om dat God van Zijn ZIJN beschreven wordt, het zijn van de geschapen wezens bepaald haar wezen niet, haar zijn behoort tot hun wezen niet, noch het wezen van andere dingen sluit het zijn niet in, omdat ze noch eenvoudig noch noodzakelijk zijn. Het wezen van andere dingen kan zonder het zijn begrepen worden, en door het zijn, zijn de geschapen wezens niet bepaald hetgene zij zijn, ze konden zijn en een ander wezen hebben. Is God nu een Wezen, dat door ZIJN beschreven wordt, en dat men door ZIJN, Zijn Wezen beschrijft, zo is Hij dan noodzakelijk en eenvoudig, derhalve oneindig en volstrekt volmaakt.

Hier vinden wij dan de rechte bevassing van Gods eenvoudigheid; die sommigen beschrijven in de afwering of ontkenning van zulke samenstelling, als men ook van de geschapen geesten moet ontkennen. Gods eenvoudigheid is dan, dat God is, al wat Hij is, door Zijn ZIJN om dat Hij is, dat Gods wegen en volmaaktheden, en Zijn ZIJN, hetzelfde is. En derhalve een oneindig Wezen. Nu kon God niets van Zichzelf zeggen, of Zich geen Naam geven, die Hem verder van alle afgoden onderscheiden, als deze Naam.

Maar omdat het toch tot de bovennatuurkunde behoort, en dus voor het volk duister was, zo beschrijft God zich van Zijn betrekking op Abraham, Izak en Jacob, dat zou Israël beter verstaan. Maar het schijnt alweer geen bijzondere beschrijving te zijn, om uit te drukken wat God is; doch van nabij bezien, zegt het veel van God.

Onlangs verhaalde mij een godvruchtig man, dat het wel gebeurd was, dat hij (in zijn binnenkamer in den gebede tot God naderende) een duisternis en diepe onkennis Gods in zich gewaar werd, die hem zeer smartte en hem het bidden zo moeilijk maakte, het was alsof hij een onbekende God aanbad; geen een van Gods volmaaktheden openbaarde zich aan zijn gemoed. En wilde ik, zei hij, aan God denken, daar was een gordijn, een wolk, waar de Heere zich verborg. Hij werd zo verdrietig, zo ongesteld, hij zuchtte tot God, hoe is Uw Naam en de Naam Uws Zoons? Wie is God en wat is God? En zo leggende te klagen en te zuchten in 't verborgen, zo komen die woorden zonder dat hij tevoren aan die woorden dacht, met een ongemeen licht, leven en kracht op zijn ziel vallen, als of hij ze God hoorde zeggen, *Ik ben de God Abrahams, Izaaks en Jacobs, dat is Mijn Naam*. En daar ging mee gepaard een helder licht in zijn ziel, om met verlichte ogen des verstands te zien, het heerlijke en gelukzalige van die dingen. En inzonderheid wat volmaaktheden Gods dat daar in doorstralen. Hij werd omschenen met een glans van Gods heerlijke volmaaktheden, Zijn barmhartigheid, genade, almacht, rechtvaardigheid, heiligheid en algenoegzaamheid, die daarin uitblonken dat Hij de God van een zondaar was. Zie, toen kwam er meer rechte kennis van God in zijn ziel, als dat hij een gans boek gelezen had, dat bovennatuurkundig van God schreef. Zodat het Gods bijzondere goedheid en wijsheid was, Mozes van Hem tot Israël te doen spreken onder die benaming. Ook was het voor Israël een zeer aangename beschrijving, *de God huns vaders Abrahams*, enz. dit heeft gewoonlijk indruk op het gemoed van kinderen, als men van hun godzalige ouders spreekt.

Goddeloze kinderen die godzalige ouders, vader of moeder gehad hebben, en die nu in de hemel zijn, zullen doorgaans nog wat aandoening aan hun hart voelen, als gij van haar zalige vader of moeder spreekt: haar geweten zegt dat zij bij haar vader en moeder niet eeuwig zullen zijn, als zij zo sterven. Och! wat zijn er niet velen, die wel weten dat

zij de godzaligheid van hun ouders niet navolgen, dat die anders waren, anders leefden; zij heugen nog wel hoe die zich in 't verborgen afzonderden, op veel tijden, om te bidden, hoe zij haar menigmaal voor Gods troon gebracht hebben, en voor haar gebeden hebben, dat zij mochten bekeerd worden, en hoe zij wel van haar aangesproken en vermaand zijn o! wat kan dat prikkelen in het geweten zijn na de dood der ouders, o! gij die dit leest en godzalige ouders hebt gehad, en zelfs nog onbekeerd leeft, laat dit eens in uw hart ingaan; denkt eens aan die gebeden en tranen van die ouders, die nu in de grave leggende, rustende op hun slaapsteden, en hun gedachtenis is immers bij u in zegeningen. Zult gij, als gij zo sterft, met uwen vader en moeder wèl in de hemel zijn in eeuwigheid? Zal er niet een dag komen dat gij ze zien zult aan de rechterhand van de geduchte wereldrechter, en u afgewezen? O, wat zal dat hard vallen voor de kinderen des koninkrijks, dat buiten geworpen te worden. zo dat het van zonderlinge kracht is, dat God zich noemt, *de God uwer vaderen, de God Abrahams, de God Izaks, de God Jacobs.*

Maar vele mensen zijn zo verkeerd gezet op de godsdienst, en de God hunner vaderen, dat zij de goddeloosheid en valse godsdienst, ja de afgoden van hun vaderen willen blijven navolgen. Als er op een plaats en in een gemeente onder een volk, een getrouwe bediening des Evangelies komt, dat God een Mozes zendt om het volk uit het rampzalig Egypte van hun natuurstaat te verlossen, door middel van de Prediking des Evangelies, en daar begint werk onder het volk te komen tot bekering en wedergeboorte, en het is een volk als Israël in Egypte, die God niet kennen, die van de weg tot zaligheid niets weten, en wier ouders in de blindheid geleefd hebben en gestorven zijn; dan is het: wat zijn dit voor nieuwe dingen? Waar hebben onze ouders van geweten? Waar zijn die gebleven? Die hebben wij nooit van die Wedergeboorte horen spreken, zijn die alle verdoemd?

Dat willen zij niet geloven, dat er zo een bekering wezen moet, om dat haar ouders er niet van geweten hebben. O, diepe dwaasheid des volks, wat valt er ijs te breken voor een getrouw Leraar, die in zo een gemeente komt Dat deed het heidendom zo vast aan hun godsdienst kleven, toen het Evangelie onder hen verkondigd werd; zij wilden liever hun vaderen volgen, als door die nieuwe weg ten leven ingaan; daar scheelde het ook het Jodendom in Jezus' tijd.

De nieuwigheid is in de godsdienst altijd hatelijk, en dat is goed als iemand de ware godsdienst heeft; maar verderfelijk is een valse godsdienst.

5. AANMERKINGEN. Diverse gestalten in de overtuiging en overgang in het Genadeverbond. Blz. 170 e.v.

Zo gaat het in het werk der bekering; gewoonlijk, pas voor de redding wordt het wel aller-donkerst. In de vroegere en eerste overtuiging zijn er wel grote benauwdheden, maar altijd nog hoop, gelijk bij Israël. Mozes maakte gedurig nog werk bij Farao, om Israël vrij te krijgen, maar nu was alle mogelijkheid van uitkomst weg, zo als het scheen.

Zo gebeurt het veel als een zondaar gezaligd wordt; niet zelden gebeurt het, dat God de Heilige Geest, op het laatst de ziel nog eens inleidt, in de diepte van hun ellende en rampzaligheid. God komt nog wéér eens voor in het onkreukbare van Zijn wraakvorderende gerechtigheid en vlekkeloze heiligheid; zichzelf zien zij zo walgelijk, zo schuldig, zo strafwaardig, zo onmachtig; alle hare pogingen zo vruchteloos, en voelen zo een volslagen onmacht, als zij nog nooit gevoeld hadden. Nu

schijnt er geen uitkomst, de weg van redding, daar zij wel eens wat van gezien en geloofd hebben, gans toegemuurd; o nu is het buiten hoop. O God! roepen zij, wat zal ik doen om zalig te worden? Nu ben ik op de oever van een eeuwig verderf.

En juist dan .. daar scheidt de Rode Zee, daar komt de weg van redding, daar ontdekt zich Jezus als machtig, en bereidwillig om haar te verlossen en te zaligen. O, wat een machtige verandering, wat wonderen van genade gebeuren er dan als die verlossing ten uitvoer gebracht wordt; hoe gaat zij in die Rode Zee van Jezus' bloedverdiensten, en hoe wordt dan de macht van de helse Farao verbroken. Maar als er dan ontkoming is, wat zijn daar dan verwondering, aanbidding, verheerlijking Gods, wat lofgezangen worden er dan wel de Heere opgezongen; O, wat is dat in haar ogen wonderlijk, uit zo een slavernij van eeuwige ellende gered, en een erfgenaam van een hemels Kanaän te worden. O, wonderen van genade.

Dan is al de begeerte om God daar de eer van te geven. Het is: *dankt de Heere, roept Zijn Naam aan, maakt zijn daden bekend in 't midden der volken, vermeldt dat Zijn Naam verhoogd is* (Jes. 12: 2) Zij zouden het van de top der bergen wel afschreeuwen, gelijk er bij Jes. 42: 11 staat; zij wilden het de ganse wereld wel toeroepen, dat God zulke wonderen aan zulke snode zondaren heeft gedaan. Het is, *maakt de Heere met mij groot, en laat ons tezamen Zijn Naam verhogen.*

*Help hemel, aarde help,
Eer 't hart mij overstelpt,
Help Geest van hier boven,
De Naam des Heeren loven.*

Het uitwendig naam-christendom, die het alles maar met hun verstand beschouwen, maar de kracht der dingen aan hun ziel niet ondervinden, die, kunnen dit zo niet begrijpen. De radeloosheid is in hun ogen Kaïns wanhoop, en die blijdschap en dat vertellen en uitroepen, dat is hoogmoed. Men wil wel lijden dat men zijn zonden belijdt en bekent en van die waarheden bekentenis doet, die in de derde, vierde en vijfde Zondag verhandeld worden; maar zó radeloos te worden, zulke benauwdheden te hebben, zo te kennen, zo te klagen over zielsellende, zo uitroepen het is buiten hoop, *wat zal ik doen om zalig te worden?* Men zal vragen, behoort dat dan noodzakelijk tot de bekering, dat men zo benauwd moet worden?

Ik vraag vooreerst, waarom is het strijdig en onbestaanbaar met de ware bekering zo benauwd over zijn verloren staat en zonden te worden? U zult *neen* antwoorden, dat vertrouw ik van elk redelijk Gereformeerd mens.

Dan vraag ik verder, waarom haat u het dan zo ernstig en zo bitter, als het soms ten minste Gods weg zo is? Is dat niet het werk van de Geest, de mensen te overtuigen van zonden, en kan het niet zijn dat Gods vrijmachtige weg met een zondaar is, het hem zwaarder als gewoonlijk te doen ondervinden? En wij leren niet dat zulke of zulke trappen van benauwdheid onafscheidelijk aan de bekering zijn, sommige worden zeer evangelisch, en zoet en zacht overgehaald.

U zult zeggen, waarom verdedigt gij altijd zo die zwaar treffende benauwdheden?

Ik antwoord,

1. Die verdedig ik als een ware historie die wezenlijk gebeurt.
2. Als iets dat God tot een Werkmeester heeft, die het zo bestiert, en dat die mensen het zichzelf niet opdringen.
3. Als zaken die de gewone weg Gods zijn, in velen die bekeerd worden.
4. Als een bestreden en versmaad werk.

5. In 't onbepaalde als een nodig werk. De zonden moeten betreurd worden, hoe zou een ware gelovige die de rechtvaardigheid, heiligheid, hoogheid en dienstvaardigheid Gods kent, die de gruwelijkheid van het zonden kwaad ziet, zijn eigen schuld en strafwaardigheid, en walgelijke gestalte, het eeuwig gewicht van de zaak, de God van de hemel, of tot een vertoornd Rechter of tot een verzoend God te hebben, recht beseft; hoe zou die zo vijandig kunnen wezen, tegen de diep-treffende droefheid over zonden, die tegen God begaan zijn?

6. Och! vrienden, het scheelt u daar, u zag nooit niet Gods licht, wat zonden, vloek en toorn is, het scheelt u daar, gij kunt niet geloven dat Gods Geest de goddelijke waarheden zo anders leert aan de gelovigen, als de blote letterkennis; dat wordt van sommige volkomen geloochend, van andere ondermijnd en bestreden. De bovennatuurlijke verlichting van de Geest, in het ware onderscheid van de letterkennis is de ziel van het christendom; neemt dat een uit de gereformeerde religie weg, dan zal er inwendig geen verschil met de Remonstranten overblijven; als dat artikel valt, valt alles.

En wat die weg belangt die God met sommigen houdt, van te evangelisch en zonder zware angsten te bekeren, hoe is dat volk gesteld?

Die kermen en klagen, och! het treft mij niet gelijk andere, och! voelde ik ook de schuld der zonden, kon ik mij ook zo diep voor God vernederen als de andere, och, zag ik mijn zonden recht. Dit verschilt oneindig veel, van die bestrijders van die droefheid, zij wensen ook op het aller-diepste zich voor God te verootmoedigen.

En wat de radeloosheid betreft, daar velen in komen en die enigszins te veroordelen is, en die men in zijn verhaal van bekering nochtans wel met goedkeuring schijnt te melden. Dit moet aldus begrepen worden: de Heilige Geest vertoont aan de ziel in de overtuiging, de rechtvaardigheid Gods, en de eis en vloek der wet, hun ongerechtigheden en schulden, en het gevaar daar hun ziel in is, hun ellende en onmacht en voor een tijd verbergt Hij voor de ziel het Evangelie, Jezus' algenoegzaamheid en Zijn gewilligheid, en aanbod van genade. Dit stellige ontkennende samen, is de oorzaak dat die ziel die in 't ongelooft van nature zit. Menigmaal denkt en zegt hij, *daar is voor mij in eeuwigheid geen raad.*

Dat zeggen is niet wel gezegd, maar wat is er wel in de zondaar? Hij is een van God vervreemd zondaar, kan die wel doen eer God hem door de Geest des geloofs tot Christus brengt en wederbaart, en die zijn ellende en geen Jezus ziet, kan die wel anders als radeloos worden?

Hierop zal men antwoorden: hij weet uit het Woord dat er een Jezus is, en dat die zondaren roept, en dat moest hij geloven, en dan behoefde hij zo radeloos niet te worden.

Ik antwoordde: recht zo, had Israël voor de Rode zee staande, God geloofd, zij zouden niet gewenst hebben weer in Egypte te zijn, dat behoorde zij te doen; zij hebben het Evangelie, zij horen de roeping, die moesten zij geloven, komen tot Jezus, Hem aannemen, zich aan Hem overgeven en toevertrouwen, dat was hun plicht. En als zij het niet doen, zullen zij een zwaardere verdoemenis hebben als Sodom.

Maar wat nu hier uit bewezen? Ergo zij kunnen dat wel doen. Is dat Gereformeerd? Neen, dat is mijn oude religie; hier leidt het stuk, de geestelijke blindheid en onmacht, die maakt hun zo radeloos, en niet die bekering zelf, daar behoort het niet toe, neen, wel aan zijn zijde, maar niet aan Gods zijde. Al het radeloos zijn aan Gods zijde is zondige blindheid en ongelooft, die men niet aanprijst. Maar omdat de ellendigen er in zitten, die God in 't hart geraakt heeft, en die om verzoening met God kermen, en omdat het zo

versmaad wordt, en gehaat, daarom verdedigen wij die ellendigen, aantonende dat het zulk een wonder niet is, als zij eens radeloos zijn.

Maar hier scheelt het, het naam-christendom, men gelooft toch met zijn hart niet, dat een mens met een genoegzame kennis des Woords zo diep blind is, en dat hij Jezus niet kent, zoals hij Hem moet kennen, om in Hem te geloven; men gelooft met zijn hart niet, als het op de praktijk aankomt, dat de mens met de kennis des Woords, zo blind en enkel duisternis is, anders zou hij van die radeloosheid wel beter denkbeeld kunnen maken; wat kan een overtuigd zondaar met Christus doen, als hij Hem door de verlichting des Geestes niet leert kennen?

Zo gaat het op de weg naar de hemel, zodra een zondaar uit het Egypte van zijn rampzalige natuurstaat gered is, en op de weg naar Kanaän gekomen, aanstonds ontmoet hij nieuwe ellende en gebrek. Hij dacht eerst dat het nu alles wel was, nu hij Jezus had, nu zou hij nooit gebrek hebben, nu was hij rijk genoeg, nu zou hij altijd in die liefde, vrede en ruimte leven; maar na drie dagen, komt hij al weer nieuw gebrek van genadewateren te ondervinden, en wordt opnieuw ellendig. O, dat had hij niet gedacht. O, denkt hij, zou mijn werk wel waarheid zijn? Neen, dan zou ik zo ellendig niet zijn; was ik op de weg naar Kanaän, dan zou ik zo niet worden, daar aan 't murmureren. O, hoe droevig wordt zij beroerd!

Maar de Heere is zo goed, Hij redt al weer op nieuw, en in 't eerst doorgaans wel zeer ras. Gelijk 't hier met Israël ging. En in 't begin leidt ze God wel eens daar veel waterfonteinen en palmbomen zijn; zij drinken zo rijkelijk water met vreugde uit de fonteinen des heils en plukken al eens palmtakken; zij menen al eens dat zij al overwonnen hebben, dat zij haar bedorven hart en vijanden al kwijt zijn, het hart is zo vol liefde, licht, leven en vrede, en zo los van al het zondige en zichtbare, zij voelen de krachten der zonden nu niet; zij legeren waar twaalf waterfonteinen zijn en veel palmbomen.

Die nu eens dit stuk behandelde, nog niet anders weet, of hij heeft dat omtrent zo ondervonden, gelijk wij die zes zaken voorgesteld hebben, zou het dan echter nog een verbeelding kunnen zijn, daar hij mee verloren ging?

Hier op antwoorden wij;

- Ten eersten, niemand bedriegt zichzelf volstrekt willens en wetens; men kan zich onwetende bedriegen, en menen het wel te hebben, en hij heeft het kwalijk tot zijn eeuwig onheil.
- Ten tweeden, al die zich bedriegen, handelen niet getrouw met hun ziel, geloven doorgaans veel lossier en lichter, en met minder vrees door zelfbedrog, als de oprechten, die zo vol vrees zitten, dat zij zich zouden bedriegen.
- Ten derden, een gelovige werkt met bewustheid als een redelijk schepsel, en verlicht zijnde door de Heilige Geest zo kunnen zij volkomen zeker weten, dat zij het Genade-Verbond met God maken, en in de gemeenschap met God overgaan. Niemand die oprecht is, zal zijn ziel bedrogen vinden. God geeft de oprechten Zijn licht op hun weg, en leidt ze als blinden door een weg die zij niet geweten hebben.

De natuurlijke mens en uitwendige naam-christen beschouwt dat Verbond en onderzoekt dat, uit een bespiegelende kennis, gelijk men nuttige zaken toestemt, maar hij werkt met zijn hart met de dingen niet.

Hij zal zeggen dat hij *dat Verbond ook toestemt*, maar wat is die toestemming? Niet

anders als dit, dat hij door zijn blindheid zijn vijandig en van God afkerig hart niet kent, en nooit gekend heeft. Zo zal hij zeggen dat hij ook de wet toestemt; maar dat hij een vijand van die wet is, dat zag hij nooit, hoewel hij wel ziet dat hij in 't onderhouden gebrekkelijk is. Maar zijn waarachtige hartelijke toestemming aan het Verbond te geven, gelijk men een Bondgenoot wordt, of een opnieuw bevestigd, dat is bij de ware Bondgenoten, dat is iets daar zij machteloos toe zijn; dat moet Gods Geest krachtadig in hun werken.

O, wat waren er worstelingen en gebeden voor Gods troon, eer zij daar kon komen, om zich in dat Genade-Verbond in te laten! Maar wat weet de naam-belijder daarvan? De ware gelovigen die ondervinden dat de bepaalde tijden, gelijk alle ware gebeurtenissen, hun tijd zekerlijk hebben. Zij zullen wel eens zeggen, op die morgen, of middag, of avond, of nacht, onder dat of dat genade-middel, of onder mijn afzondering, op dat uur in mijn binnenkamer, toen werd het mij gegeven, het zij de eerste reis, of tot vernieuwing, eens levendig en hartelijk het Verbond met God te maken. Maar wat weet het uitwendig naam-christendom van zulke dingen; hun Verbonds-toestemming, dat is een gemeen gevoelen in haar; gelijk Gereformeerd te zijn in belijdenis, maar het waren zulke krachtadige Genade-werkingen des Geestes niet.

O, gij die dit leest of hoort lezen, keer eens naar binnen, hebt gij ooit het Genade-Verbond met God gemaakt? Uw geboorte, doop, opvoeding, belijdenis, avondmaal houden, goedkeuring van, de waarheden, begeerten om ook na uw dood zalig te zijn, uw blote losse toe-eigening, Jezus mijn Zaligmaker, uw onberispelijk rechtvaardig leven, .. dat is alles geen bewijs, dat gij een Bondgenoot van het Genade-Verbond zijt. Als gij met God en Christus niet in waarheid onderhandeld hebt, dan zijt gij maar een uitwendig lid van de kerk.

Kon dat Israël zalig maken dat zij in dat Verbond waren, dat God met de gehele natie maakte? Daarom met recht een nationaal Verbond genaamd; immers neen. Daar was maar een klein getal ware Bondgenoten; in het merendeel heeft God geen welgevallen gehad.

Zo is het nog in Gods kerk, de grote menigte uitwendige leden zijn onbekeerd, of goddeloos, of op een ingebeeld geloof, of eigen gerechtigheid, of uitwendig naam-christendom rustende. Die weinige zijn het voorwerp van de haat der anderen, dit is ondragelijk voor de grote menigte, dat een klein getal in Gods kerk zich inbeelden, dat zij alleen de ware Bondgenoten zijn, dat zij de meeste leden van de kerk veroordelen, als enkele naambelijders en letterknechten.

Maar is het altijd zo niet geweest in Gods kerk, *veel geroepen, maar weinig uitverkoren?* Neen, deze rede is hard. Maar zo naar de aard der liefde, bijna alle elkander voor ware gelovigen te houden, en van zichzelf het te geloven, en in een algemene rust en zorgeloosheid te leven, dat is naar het hart van de natuurlijke mensen.

Vele vertrouwen op hun geboorte en opvoeding, *wij zijn Abrahams zaad*, inzonderheid, die van het geslacht der geleerden zijn; van jongs op is men een Bondgenoot. Dat men nog van God en 't Verbond vervreemd is, en zelf het Verbond met God moet maken, dat kan men niet geloven. Is er eens een getrouw Leraar die daar op aandringt, dat men moet overtuigd worden van zijn vervreemding van 't Verbond, van nature een vloekwaardige staat, als zijnde de gewone weg Gods. En als hij tot geruststelling van zoveel zorgeloze zondaren, die van jongs op in 't Verbond waren na haar gedachten, dan niet gedurig daarbij zegt, dat er zoveel van jongs op bekeerd zijn, dan begaat hij een grote misdaad. O, arme bedrogen naam-christen, zijt gij van jongs op in 't Verbond, heeft uw Vader dat voor u gedaan, of hebt gij het gedaan toen gij met de jongens school

ging?

Ik geloof dat er zijn die vroeg bekeerd worden, maar ziet wel toe, of gij u niet bedriegt, die dat meent dat gij het zijt. Die van jongs op bekeerd zijn, kunnen hun ziel met diegene verenigen, die nu bekeerd worden, en ondervinden nu nog het zelfde werk: dat komen tot Jezus als een ellendige, dat kermen en klagen over zielsellende, dat vernieuwen van 't Verbond in zijn binnenkameren, al dat werk dat er tussen God en de ziel ondervonden en geoefend wordt, dat kennen dan die jong bekeerden. Maar die veel naambelijders, die zo jong pretenderen bekeerd te zijn, zijn volkomen vijanden van allen die nu bekeerd worden. En zij verstaan door bekeerd worden en in 't Verbind ingaan, iets dat zij naderhand als God hun eens de ogen opent, niet kunnen begrijpen, hoe zij zo blind en dwaas kunnen geweest zijn, om zo jammerlijk met zulke ellendige gronden hun ziel te paaien.

6. AANMERKINGEN. Verbondsweldaden en zekerheid des geloofs. Blz. 194 e.v.

Hier vind ik een aangename afspiegeling van de weg die God veeltijds houdt in Zijn heiligdom met Zijn volk, namelijk als Hij ze in Zijn Verbond heeft gebracht, dat God zich dan wel eens zo van nabij aan de ziel ontdekt, gelijk Hij anders niet gewoon is in dit leven. Dit wordt wel eens ondervonden van Gods Bond- en Gunstgenoten, als zij in Gods Verbondsgemeenschap, door geloofsvereniging met Christus zijn overgegaan, en als dat Verbond met het bloed des Borgs bevestigd is, dat zij eens van nabij toegelaten worden tot de aanschouwing van het heerlijke en gelukzalige dat in God is. Inzonderheid dan als zij in dat bloed verzoening vinden; toen Israël het Verbond eerst aanging, eer Mozes met dat bloed het volk en de Altaar besprengd had, toen werden zij nog niet toegelaten tot God te gaan, maar toen liet volk met dat bloed besprengd was, toen openbaarde God zijn heerlijkheid aan Israëls oudsten. Schoon een zondaar zijn hartelijke toestemming aan 't Verbond geeft, zo lang hij de verzoenende kracht van het bloed des Verbonds niet ondervindt en gelovig dat bloed aanneemt, zo blijft hij nog van verre staan.

Dat gebeurt veelmaal dat een tot Jezus komende zondaar, zich aan God en Christus overgeeft, en de heerlijkheid, die in het werk der verlossing doorstraalt, zodat zij ingeleid worden in de binnenkameren, daar ziende Gods oneindige volmaaktheden, die in 't Genade-Verbond zich vertonen, Zijn oneindige wijsheid in 't uitvinden van zo een weg van zaligheid, Zijn heerlijke rechtvaardigheid in de dood Zijns Zoons, Zijn genade en zondaarsliefde in het schenken van zo groot een zaligheid aan toorn en vloekwaardigen, Zijn algenoegzaamheid en gelukzaligheid, in 't vervullen van al de gebreken en begeerten van zo een ledig volk; dan leidt Hij ze wel eens in al de schoonheden van de Zoon van God, die beminnelijke Immanuël, de ontfermende en liefderijke Jezus, in het wonder van de eeuwige verkiezing en voorverordining, dat van eeuwigheid haar naam in 't Boek des Levens stond.

Dat de gezegende Zoon van God in hare plaats, en om hare zonden, zich onder de toorn Gods gesteld heeft, en zich aan het vervloekte kruishout heeft laten nagelen, om haar met God te verzoenen; dat zij nu een eeuwige vrede met God heeft, en een kind Gods is. En dan schuift hij als 't ware wel eens de gordijn der eeuwigheid op, en laat haar eens zien wat zaligheid in een eindeloze eeuwigheid haar zal te beurt vallen, o wat ziet zij van God wel eens, en van Zijn aanbiddelijke Genade-wonderen: zo kan men veel van God zien en leven.

AANMERKINGEN.

Geen een stuk van de Goddelijke werken, of van de godsdienst, is toch zo duister voor het natuurlicht als de weg der verzoening, die is nu zo klaar geopenbaard, en nochtans bij de meesten in 't christendom zo onbekend; de letter der waarheid is in 't christendom algemeen bekend, namelijk, dat God Zijn Zoon in de wereld zond om voor de zonden der mensen te sterven; de Socinianen alleen uitgezonderd die onder de christenen nauwelijks kunnen gesteld worden, zijn alle uitwendig genaamde christenen, overtuigd van die waarheid, dat Gods Zoon leed en stierf voor de zonden. Maar wat dwaalt toch het mensdom in de rechte bevatting van de weg der verzoening, op zo velerlei wijzen.

Sommige bevatten het aldus: dat Jezus door Zijn lijden en dood zo veel bij God heeft teweeg gebracht, dat God aan de mens de zaligheid wil schenken, als hij door de krachten van Zijn vrije wil,- die elk zondaar, en inzonderheid die door 't Woord verlicht wordt, heeft overgehouden, na de zondeaval, zich tot God bekeert en in Christus gelooft, en in een godvruchtig leven volhardt, en dat dus die verzoening alle mensen even na is, en geen dadelijke volstreckte verzoening is, maar God verzoenlijk maakt, dit zijn de Remonstranten.

In de voorname grond is het de Roomse Kerk met deze eens: want te leren dat Christus verdiend heeft dat onze goede werken verdienen kunnen, wat is dat anders als Christus heeft verdiend, dat wij door bekering, geloof en volharding, de zaligheid kunnen verkrijgen.

Andere tot een ander uiterste overslaande, leren een volkomen verzoening door Christus dood verworven, die men maar recht uit geloven mag, en zich toe-eigenen, en zijn zonden voor vergeven houden, zonder enig bijzonder bewijs, dat ik meer als alle andere mensen, door het geloof met Christus verenigd ben.

Ja, andere tot de uiterste graad van dwaasheid en goddeloosheid vervallende, leren, dat de zonden geen zonden meer zijn, dat elk nu wel doet, als hij maar gelovig vast stelt dat Christus alle zonden heeft weggenomen. En dat er dan geen zonden zijn, wat ook iemand doet. O, Adams rampzalig nakroost, wat zijt gij verre van de kennis Gods vervreemd en ellendig verdwaald, en tot uw eeuwig verderf.

Maar, och! was het Gereformeerde volk maar wel onderricht, en was haar de weg der verzoening maar recht bekend: Die toch in dit stuk dwaalt, dwaalt tot zijn eeuwig verderf; hoe kan iemand God recht zoeken en dienen als hij de rechten weg niet weet, hoe met God verzoend te worden; wat is die Pelagiaanse aard in alle mensen, om door zijn eigen doen en deugden het leven te zoeken. Ja sommige zoeken de verzoening in 't lijden, dat God hun in dit leven toezendt; zij menen dat zou al te streng met hun gehandeld zijn, hier in de tijd zoveel te lijden en dan hiernamaals ook gestraft te worden.

Sommige die uit haar rechtzinnig oordeel hun verzoening niet in hun deugden willen zoeken, verwachten het van hun belijdenis van zonden en droefheid over dezelve; ja veel zonden heeft Adam en zijn nakomelingen gezocht.

Als mensen bekeerd worden, is er niets dat hun redding meer verhindert, als hare duisterheid in de weg der verzoening, en de wijze op welke die aangeboden en toegepast wordt, zij rechtzinnige bevatting makende van de Goddelijke rechtvaardigheid, en van het verwerven van de verzoening door de dood des Zoons Gods, zijn onkundige op wat wijze, dat die verzoening haar wordt voorgesteld en geschonken; zij zien zichzelf dood- en doemwaardig, en in Christus een volkome gerechtigheid om voor God te bestaan, en zien wel dat zij zich niet recht uit mogen toe-

eigenen Christus is voor mij gestorven, mijn zonden zijn verzoend en dadelijk en werkelijk vergeven. Maar weten niet hoe zij daar mede werken moeten.

Zegt men haar, Jezus heeft aan Gods gerechtigheid voldaan, en die is gewillig om u met God te bevredigen, en uw zonden dadelijk weg te nemen, en u de vergeving te bezorgen. Indien zij dit geloven enigszins, zo zouden zij zich wat troosten met te denken, dan zal hij het nog wel eens doen, en zij gaan 't ernstig bidden, om Jezus ook tot haar Borg te krijgen, en voor het overige weten zij niet wat zij doen moeten; de weg des geloofs tot verzoening is haar onbekend, en moet God door Zijn Geest leren. Velen zullen het zo bevatten, zelfs mensen van veel letterkennis, dat dit bidden dat die ziel doet, het toevluchtnemend geloof is; zij spreken Jezus aan in hun gebed in plaats van God in 't algemeen, en dat is dan het toevlucht nemen tot Christus, en in zich bevindende dat zij dat toevluchtnemend geloof betrachten, maken daar uit op dat zij derhalve deel aan Jezus hebben, en daar uit komen zij dan tot het vertrouwen des geloofs bij die sluitreden, en geloven dan mijn zonden zijn vergeven, want ik heb het toevluchtnemend geloof. En van de ware geloofsvereniging met Jezus, weten zij ganselijk niets af.

Maar de verzoening met God wordt op de navolgende wijze gevonden, namelijk, door de Heilige Geest verlicht, en in de grond overtuigd van haar verloren staat, en bijzonder van de schuld der zonden die op hare ziele legt, en dan de Goddelijke rechtvaardigheid en heiligheid, met oprechte droefheid, berouw, verootmoediging, heilige radeloosheid aan haar zijde, brengt die ziele zich als een doodwaardige voor de troon van de rechtvaardigen en ontfermenden God, begeert zij van de Heere in die weg die God kan verheerlijken, verzoening en vrede met God. De Heilige Geest doet haar zien in het heilig Evangelie, dat God Zijn Zoon voorgesteld heeft tot een verzoening door het geloof in Zijn bloed, en dat in Christus een algenoegzame gerechtigheid is, om voor God te bestaan, en dat God lust heeft om in dat bloed van de Middelaar, een verzoenend God voor hun ziele te worden, en om haar te herstellen naar het heilig beeld Gods, en zo weer in Gods gemeenschap te brengen en dat dit haar in 't bijzonder ook wordt aangeboden; zij ziet Jezus van nabij algenoegzaam en bereidwillig om haar te verzoenen, te heiligen en te zaligen. En die bereidwilligheid ziet zij bepaald voor zichzelf, en dat dit om niet zonder enige conditie haar wordt aangeboden, en dat zij tot hare zaligheid niets toe te brengen heeft, dat zij haar zelve tot dat einde maar aan Jezus moet overgeven. Jezus drukt voor Zijn Geest op hun ziele, *komt allen tot Mij, die tot Mij komt zal Ik niet uitwerpen*; zij komt tot hem en werpt zich met al hun zonden en rampzaligheid voor Zijn voeten neer, en door de Geest des geloofs bewerkt, en van Jezus macht en gewilligheid volkomen verzekerd, wordt hun ziele zo heerlijk en krachtdadig overgehaald, om zich met ziele en lichaam, met ál hun zonden en ellende voor tijd en eeuwigheid aan Jezus over te geven, om door Hem gerechtvaardigd en geheiligd te worden. En ziende door het licht van Woord en Geest, zo veel macht, algenoegzaamheid, gewilligheid en getrouwheid in Christus, vertrouwt ze zich volkomen aan Hem toe. En zij gevoelt dan met Jezus een onnadrukkelijke nauwe vereniging, en zij verliest daar het ganse pak der zonden, en God doet haar de kracht van dat verzoenend bloed gevoelen, en doet haar smaken de vrede Gods die alle verstand te boven gaat, en zo wordt zij vergewist dat hare zonden vergeven zijn. En dat te meer bevestigt, zij krijgt de geest der aanneming tot kinderen, om te roepen *Abba, Vader*. En daar daalt een liefde tot God in hare ziele, die innerlijk en sterk is, en een sterke begeerte, om nu heilig te leven, en dat veel anderen ook Jezus mochten vinden.

Op zijn tijd en plaats zullen wij ook onze Aanmerkingen *over het geloof en over de*

verzekering maken, en de wanbegrippen die in 't Christendom plaats hebben, trachten in het licht te stellen.

7. AANMERKINGEN. Over het ongelooft, zware aanvechtingen enz. Blz. 231 e.v.

... Hier zien wij een blik van Gods hoogheid en heiligheid, die de zonden in Zijn volk zelf niet verdragen kan, inzonderheid de zonden van ongelooft; de Heere zoekt soms die zonden in Zijn volk zwaarlijk thuis, hoewel God een vergevend God is, zo doet Hij wraak over hun daden; God nam dat tot Zijn oneer op, dat Mozes ongelovig geweest was. O, hoe menigmaal bezondigt Gods volk zich met ongelooft. De Heere geeft de zonden van ongelooft als de voornaamste rede op, dat ze het land der rust niet beërft hebben. *Wij die geloofd hebben gaan in de rust*, zegt Paulus. De eer Gods wordt nergens meer ontluisterd, als in en door het geloof; God stelt daar in bijzondere eer en roem, dat Hij een getrouw en onveranderlijk God is, een Waarmaker van Zijn beloften.

De ganse weg tot zaligheid wordt aan 's mensen zijde door ongelooft omgekeerd en vernietigd; geen zonden kunnen een mens uit het hemelse Kanaän houden, als het ongelooft. Het geloof geeft God de ere, en stelt al Gods deugden in zijn volle luister, dat God zwoer dat zij in Zijn rust niet zouden ingaan was om 't ongelooft. Het ongelooft houdt Gods volk de hemel uit hun hart, en hun hart uit de hemel, het ongelooft blust het licht in de ziel uit, en neemt alle krachten van het geestelijk leven weg. Het ongelooft kort de vleugelen dat men in het gebed niet hemelwaarts kan vliegen, het ongelooft doet in vervreemding van God leven, en berooft van zijn nabijheid, het ongelooft brengt alle zonden en benauwdheid, en beneemt de ziel alle .troost en blijdschap, het ongelooft belet de groei in 't geestelijk leven, en de overwinning van de wereld, het ongelooft maakt onvrijmoedig om voor God en zijn zaak uit te komen, en tot eer Gods te leven, het ongelooft leert murmureren en twisten met de weg Gods, het ongelooft bezet de ziel met aardse kommer, en belet het rusten in Gods macht en getrouwigheden. ...

Er zijn vijf dingen die de weg naar de hemel voor Gods volk zuur en smartelijk maken.

Ten eersten: de vijandschap van Edom, hun broeders die hun de doortocht betwisten.

Ten tweeden: de omwegen en verdere reizen, naar welke zij wel weer verder van het hemelse Kanaän afschijnen, als voor enige maanden of jaren; dat buiten om reizen om der Edomieten land, dat achteruitgaan op de weg, die kromme wegen die God schijnt met haar te houden.

Ten derden: de moeilijkheid van de weg door zo veel kruis en zwarigheden; in dat Arabië zijn zulke zandige, droge en hete woestijnen en zulke oneffen wegen, zo dat zij moede en onmachtig worden en hun ziel op de weg als bezwijkt, moedeloos en krachteloos neervalt.

Ten vierden: ontevredenheid in de bedeling der genade, dat manna van Woord en Geest en Sacramenten, en alle genademiddelen zijn haar dikwijls niet voldoende, zij wilden juist van de vruchten van het hemelse Kanaän eten, en de gevoelige voorsmaken gedurig hebben.

Ten vijfden: de verzoeking en plagen, die God om al dat zondige hun toezendt, dat bijten van de vurige slangen door aanvechtingen. ...

God heeft daar Zijn wijze en genadige einden bij voor; waarom Hij Zijn volk door zulke wegen leidt; dus beproeft God de ernst en de getrouwheid van Zijn volk, in het strijden om de erfenis van het hemelse Kanaän. Dit gebeurt soms, dat, als mensen de weg naar

de hemel inslaan, dat zij dan, veel te lijden hebben van hun vijandige broederen. Maar wat kan een besluit soms volkomen en de begeerten sterk worden, om onverzettelijk door te dringen, door allen tegenstand heen, en zij zeggen: *zo duur staat mij Jezus aan, en al moest ik nog duizendmaal meer er om uitstaan, Jezus is mij alles waard, al werden alle mijn bloedvrienden en huisgenoten mijn vijanden, ik zou Jezus niet verlaten, de hemel zal dat alles oneindig verzoeten.*

Kan er iets te bitter zijn voor Jezus geleden? Maar dat is het aller-verdrietelijkste, die nare omwegen, dat achteruit gaan op de weg, naar de hemel, al die kromme wegen. O, wat moest ik recht op Kanaän aan reizen, de zaligheid hoe langer hoe nader komen, wat moest ik al voortgang op de weg naar de hemel gemaakt hebben, al tien, twintig à veertig jaren in de woestijn gewandeld, nu nog de weg naar de Schelfzee, daar ik eerst van begon. Och! zou ik wel op de weg naar Kanaän zijn, is mijn werk wel waarheid; die in 't huis des Heeren geplant zijn, die zal 't gegeven worden te groeien in de voorhoven onzes Gods - o wat ben ik een ellendige dolende zwerver, hoe kom ik nog in Kanaän? Ik was voor twintig jaren beter als nu, ik ga achteruit. Ik heb in de beginne van mijn weg tijden gehad, dat ik was als of ik zo in Kanaän zou intreden, ik kreeg de druiventrossen van dat land, en de Amalekieten kon ik verslaan en ten onderbrengen. O, wat had ik er moed op. Maar nu, nu is mijn ziel neergezonken in het mulle zand, vermoeid door zoveel omdolen. En och! wat wordt mijn ziel overstelpt van bitter kruis en rampen. O, hoe bang valt deze woestijn voor de reiziger naar Kanaän, hoe veel wederkerigheden overstromen mij als de wateren! Och, ik vrees dat ik in die Arabische zandzee zal omkomen, en nog in mijn verdriet smoren. O, hoeveel zijn mijn tegenspoeden; zou het mij zo droevig gaan op de weg naar de hemel, als ik er op was, en God mij lief had? O, ik zal nog in de woestijn sterven; och, ik zal in Kanaän niet komen. O, wat houdt de Heere bittere wegen met mij. Is dit alles in Zijn gunst, gaat zo een kromme weg naar Kanaän. O, had ik maar genade om mij aan het geleide van die vuur- en wolkkolom over te geven. O, kon ik het altijd aan mijn grote Ontfermer toevertrouwen, och! kon ik mij aan Zijn wil onderwerpen.

En och! wat leef ik in een dorre woestijn, wat krijg ik weinig van die vruchten van het hemelse Kanaän. Het manna van de genademiddelen is mij soms zo dor en mager en geesteloos, en in de sacramenten vind ik soms niets. O, wat houdt God mij mager, wat leef ik diep ellendig, wat onderhoudt de Heere mij schaars in de woestijn van de wereld, bewaart Hij dan alles voor de hemel? En och! wat houdt de Heere met mij harde wegen, wat smartelijke slangenbeten moet ik ondervinden, als ik het zo met murmureren en twisten tegen de Heere verderf, dan laat God de vijand los, dan kom ik in aanvechting en bestrijding. O, die bittere slangenbeten, die inwerpen, *gij hebt geen heil bij God, gij zult bedrogen uitkomen.* Gods volk kan haar hart met u niet verenigen, dat ziet gij wel, zij keren zich van u af; uw werk is volop geveinsd en onoprecht. Het was verstandswerk, hartstochten, en gij hebt u, toen gij blijdschap begon te voelen, zo wat ingedrongen, en zo hebt gij gedacht dat gij het ondervond, en die grond zit nog vast in uw hart, die kan er niet uit en wil er niet uit.

En als een ander uw staat veroordeelde zou gij het niet lijden, dan zou gij onvergenoegd zijn; dit is onoprecht, en gij kunt niet ontdekt worden, want gij hebt het met uw woorden en hartstochten zo weten voor te stellen, dat de Godzaligen het nu geloven, - en die troosten u nu, en zij zijn met u bedrogen. Hoe zult gij nu ontdekt worden, en of gij al eens ontdekt wordt, gij grijpt die oude grond alweer aan.

En wat is uw Christendom? Zo een zondig mens is in de wereld niet, uw hart zit met gruwelen vervuld, gij durft het niet eens zeggen tegen de godzaligen, hoe zondig uw

hart is, gij weet wel dat ze van u weg zouden lopen. Zou uw hart gereinigd zijn door Jezus' bloed en Geest, gij zijt nu zondiger dan tevoren. Zou u bekeerd zijn, daar lijkt gij wel naar, maar op het einde zult gij het zien, en dan is het te laat. Laat nu maar los; en als gij genade had, zou u dan in zoveel doolwegen komen? Is God de Leidsman van Zijn volk niet; waar en wanneer leidt Hij u? Gij dwaalt in alle de bossen en wildernissen van Arabië, gij zijt nu verder van Kanaän als voor twintig jaren, gij gaat alle dag achteruit, en die in 't huis des Heeren geplant was, die zou groeien in de voorhoven onzes Gods.

Zo een maaldeest is immers in de wereld niet, en hebt gij leven in uw ziel? Gij zijt zo dood als een onbekeerde, wat levendig werk is in uw hart, dat placht voor deze zo wel wat te schijnen. En nog wel eens eenmaal, maar dat is dan door de middelen, of dat gij bij de kinderen Gods zijt, en dan raken zo uw hartstochten nog wel eens aan de gang, maar zo ras die opdrogen, dan is 't gedaan, en dat alles zijn toch gebroken bakken, dan zijt gij droog en dood.

En als gij al een goeden tijd hebt, gij raakt uw schuld zo niet kwijt, daar blijft wat zitten; uw werk is niet uit de grond, het is met Gods volk anders. Och! wat ondervinden die zaken! En wat zijt gij bij dat volk? Nu houdt gij dat zo gaande, dan gelooft gij, dan ziet gij weer dat het met u niets is.

Als gij eens sterven moet, dan zal 't er op aan komen; dan zal God nog eens tonen hoe schrikkelijk gij u zelve en een ander bedrogen hebt. O, nare dood die ik zal hebben. En nu loopt gij met de godzaligen mee, nu voegt gij u mede bij dat volk, in verkering en gezelschappen. Maar o, wat zal dit zijn; eeuwig zult gij van dat volk afgescheiden wezen. Nu reist gij door de woestijn van Arabië met dat volk die moeilijke reis, en gij zult toch niet haar in Kanaän niet ingaan, al schijnt gij nu met hen op een weg. Gij zijt met hen uit Egypte niet gegaan; uw grondstaat deugt niet. Gij kunt nog wel zo wat mede praten met de vromen, alleen over dagelijks werk, algemene dingen, maar als 't aan de grond komt, dan is 't onklaar; als gij eens zeggen moet hoe gij op de weg gekomen zijt, en daar rekenschap van moet geven, dan wordt gij blind, dan begint gij te beven. Geen wonder, God verdwaast u dan, want uw huis staat op 't zand, uw grond, uw eerste werk deugt niet; gij zijt onderweg in Arabië bij dat volk u komen voegen, maar gij behoort niet tot hen, dat zal blijken als 't op een scheiden gaat.

Wanneer zijt gij in Christus overgegaan, wanneer zijt gij op de weg gekomen? Die tijd weet gij niet, dat is zo allengskens gelijk al de tijdgelovigen. En waarin toont gij een Christen te zijn, wat doet gij in de wereld? Onnutte ballast; wat doet gij tot eer Gods, immers niets; andere weten nog te spreken tot ere Gods. Is er een onder Gods volk die zo zondig is, dat kan niet zijn. En als gij op al uw zaken en de weg Gods wel let, zo is het waarschijnlijk dat gij niet uitverkoren zijt, en dan is alles te vergeefs; die tekens zijn er wel, die voelt gij wel, al kunt gij dat aan anderen zo niet zeggen. Gij hebt u bedrogen en nu is het onmogelijk voor u, 't is gedaan en dat blijkt immers, God hoort u niet, God sluit Zijn hemel u toe, gij hebt geen toegang tot Gods troon. Waarin en wanneer heeft God uw bidden verhoord, weet gij van zulke ontmoetingen en toenaderingen? Gij dringt u zo wat op, maar God nadert van Zijn zijde niet, God sluit Zijn oor voor u toe. Wat is uw bidden, zijt gij een bidder? Als gij ware genade had, zou u een bidder zijn, ja een voorbidder; de ware gelovigen zijn als een heilig zaad, het steunsel van het land. En wat is uw voorbidden, gij kunt voor uzelf niet bidden; gij hebt zo soms een tijdje gehad, dat, gij zo iets scheen aan uw hart te hebben, gelijk gij de vromen hoort spreken. En voor 't overige gelijkt gij naar geen gelovige, en daar op zult gij u zelve ook voor één kind Gods houden. O ellendige, o, lichte gronden, o naar zielsbedrog! Gij zijt een

dubbelhartig mens, soms lijkt uw hart naar een Christen, dan is het weer zo zondig, of er de duivel in was. Uw werk is los, onbestendig, uw geloof is als of het op het mulle zand gebouwd was. Gij vertrouwt niet vast, uw liefde is zo kortstondig, gij beeldt u soms in ook zulke dierbare gestalten te ondervinden, kort daarna zijt gij weer zondig en ellendig. Ja soms in 't midden van uw ingebeelde goede gestalte, valt gij tot zonde. Zou dit zo onbestendig zijn als het Gods werk was?

En met dat werk hebt gij u alzo lang gepaaid, het is nu onmogelijk om in de grond van alles te worden afgedreven, het is nu voor u te laat, gij zult er nooit toe komen. En is het u van die en die vrome niet wel gezegd, zijt gij niet wel eens gewaarschuwd; daar zijn velen die wat goeds van u geloven, maar die hebben niet veel licht, die geloven het van zoveel. O, wie weet hoe velen bedrogen zullen uitkomen die u gewaarschuwd hebben, dat waren christenen, die veel licht hadden in de weg, die diep zagen in het werk, en gij hebt u laten wijs maken dat dit maar vals licht en hoogmoed was, opdat gij in uw gerustheid zou blijven. O, wat zal dat naberouw baren, als gij eens hiernamaals bedrogen uitkomt, en wat zal dat naar zijn, met dat volk niet eeuwig te erven.

Al deze en duizend andere beten van die vurige slangen, moet Gods volk op de weg naar de hemel ondervinden. En och! wat valt dat bang, hier met Gods volk te hebben geleefd in dit Arabië en eeuwig van haar afgescheiden te worden. O, eeuwigheid, heb ik dan mijn ziel eeuwig bedrogen. O, mijn kostelijke ziel. O, mijn onsterfelijke ziel, zult gij eeuwig van God gescheiden zijn, dit valt bang.

Maar die slangenbeten treffen nog dieper, als de bestrijdingen komen aan de grondwaarheden: is er wel een God? Is de Bijbel Gods Woord wel? Is Jezus de Messias wel? Is uw ziel wel onsterfelijk? Is er wel een hemel? Als dit kracht doet, dan is 't nog benauwder, dat kan de ziel met helse angst vervullen. O! wat wordt Kanaän met strijd en lijden verkregen; Gods volk moet de erfenis niet verdienen, maar wel met strijd innemen.

8. Troost in de bestrijdingen

Maar wat raad gaf God aan Mozes, om van die beet van de slang genezen te worden? Het oprichten van de koperen slang die hij op een stang moest steken dat hem geheel Israël zien kon; en al die hem aanzagen werden genezen. Dit was een voorbeeld van de Heere Jezus. De geleerden vinden de overeenkomst in het fatsoen en in de stof; doch dit is een weinig duister en gezocht, maar inzonderheid in de verhoging aan een stang, als het voorwerp van aanschouwen, en in de vrucht tot genezing van allen die hem aanzagen.

Dit zullen wij niet uitbreiden, omdat wij geen algemeen theologische zaken willen behandelen, of uit de boeken afschrijven, gelijk de schrijvers elkander doen. Maar waar wij nu wezen willen, is hier, dat als een gelovige in alle zulke benauwde strijden is, en alzo gebeten wordt van die oude slang, dat er geen betere of geen andere weg tot genezing is, als te zien door het geloof op Jezus, zoals Hij aan het hout des kruises tot wegneming van de vloek voor Zijn volk opgehangen, en door het Evangelie wordt opgestoken tot een banier der volken.

Komt gij dan die van de vurige slangen zo gebeten zijt, ziet het Lam Gods dat de zonden der wereld wegdraagt. Zijt gij in zulk een hopeloozen staat, en zo diep ellendig en benauwd, wel als gij het zo wel buiten Jezus kunt stellen, als voor enige jaren, toen gij nog niet overtuigd waart van uw verloren staat door de zonde, en toen gij Jezus nog niet kendet, dan zoudt gij zo benauwd niet zijn; wel, laat uw ellende zo groot zijn als zij is,

en al was ze nog honderdmaal groter, en hoe blind en verward dat gij zijt, hoe zondig en machteloos. En al had u nog nooit geen verzoening gevonden, en al was uw werk nog geen waarheid geweest, nog is Jezus voor u opgestoken aan het kruis in het aanbod des Evangelies; als gij Hem aanziet zult gij genezen worden. U wordt geroepen, komt en ziet; die de Zoon aanschouwt en in Hem gelooft, heeft het eeuwige leven.

Ja, maar als ik naar Jezus wil gaan, dan bijt de slang al weer in mijn voeten, en hij zegt, hoe kunt gij recht tot Jezus komen, is al uw vorig werk bedrog, gelijk het is; dan, gij zijt niet recht overtuigd, uw komen is nu zo min recht als te voren, gij zijt van uw vorige gronden niet recht afgestoten, ofschoon gij er benauwd over zijt; die grond zit er nog, daar werkt gij overheen, al dat werk zal u niet redden. Dan val ik alweer moedeloos in het hete zand van Arabië, en het dringt zo sterk in, geeft het maar op, het zal met u toch nooit gaan. O, hoe bang valt dat mij, en of ze al tot mij zeggen, dring maar door, dat is mij onmogelijk, mijn kracht is op de weg bezweken; als ze mij zeggen het is uw eigen schuld, dat gij zo naar de vijand luistert, dan word ik nog benauwder. O God! in mij is geen kracht tegen deze grote menigte, ik leg er onder, ik weet geen raad, wien zal ik het klagen, weinigen hebben zulke wegen zo betreden.

Deze ziel is waarlijk onmachtig om iets tot hare redding toe te brengen. Ik weet zeer wel, benauwde en door onweder voortgedrevene zielen, al mijn raad is vruchteloos als God u niet verlost uit de handen uwer vijanden. Kom laat ik u enige vragen doen, en antwoord onder Gods alwetend oog.

1. Waarover zijt gij zo benauwd! wat kost u zoveel zuchten en tranen?

Gij zult zeggen: dat ik vrees dat ik nog buiten God en Christus ben, dat mijn werk geen waarheid is, dat ik eeuwig buiten de hemel zal blijven.

2. Zou u tevreden wezen als gij wist dat gij van de hel verlost waart, en eeuwig in de hemel zoudt komen, al bleef u zo zondig en van God om en afzwervende?

Gij zult misschien zeggen: Och! neen, dat zou mij niet tevreden stellen. Ik moest in de gemeenschap met God en Christus leven en geheiligd worden, en van de zonden verlost O, dat zondig hart, daar moest ik van verlost worden, dan zou ik tevreden zijn en getroost.

3. Zou u tevreden zijn dat gij Jezus tot uw priester had, om uw schulden te betalen, of zoudt gij Hem ook tot Koning willen hebben om over u te regeren?

Gij zult misschien durven zeggen: O neen, hef zou mij niet voldoen, al kreeg ik in Zijn offerbloed verzoening, als ik niet geheiligd werd; Jezus is mij zo beminlijk in Zijn koninklijk als in Zijn priesterlijk ambt, ik wilde Hem zo graag koning over mijn ganse hart maken. O, hoe blijde zou ik mij voor eeuwig aan Hem verbinden, wilde Hij mij aannemen.

4. Hebt gij niet nog wel enige hoop, dat God u genadig zal zijn, omdat er zo velen zijn die veel goddelozer zijn als gij, en veel slechter natuur hebben.

Gij zult misschien zeggen, dat zij verre, ik zie mij als de aller-zondigste onder de mensen, als ik op mij zelve zie dan word ik hopeloos, denkende zou Jezus naar zo een snode omzien.

Als deze vier dingen alzo in uw hart zijn, waar uit is u dat dan klaar, dat gij niet recht tot Jezus komt? Als dat in uw hart waarheid is, dan komt gij recht tot Jezus; behalve dat gij zo ongelovig komt, dat is niet recht. Maar als gij die dingen die gij daar gezegd hebt van anderen hoorde, zoudt gij gewis denken, zo een komt recht tot Jezus. Het is om 't even hoe ellendig en zondig gij zijt, indien u dat tot smart is en de zonden niet meer uw

element, dan roept Jezus u, Hij staat met uitgebreide armen, de weg is niet gesloten, daar staat niets in de weg als uw eigen ongeloof.

Maar Mozes verhaalde dat Edom, de broeder van Israël, hun de weg naar Kanaän betwistte; wij merkten aan dat de broeders naar het vlees, of door belijdenis, ook zo tegen het ware Israël Gods handelen.

Maar daar is een zeker soort van volk in Gods kerk, waarvan men immers van sommige, nog zo ruim niet zou durven zeggen, dat ze van alle rechte kennis van de weg geroofd zijn, die nochtans aan een groot getal ware Israëlieten, de weg naar het hemelse Kanaän, de doortocht als 't ware door haar land weigeren.

Ik meen dezulken, die door een bepalen van Gods weg en werk, veel ware gelovigen volstrekt veroordelen en haar willen opdringen dat haar werk geen waarheid is, onder voorwendsel dat veel thans in de Nederlandse kerk, op losse en lichte gronden, zich toe-eigenen deel aan Jezus te hebben, dat zeker waar is als wij het maar op de verzekerde voorwerpen niet toepassen, en het hart der rechtvaardigen niet bedroeven door valsheid. Op welk stuk wij eens een weinig willen blijven staan, onder afbedding van het nodige licht in de weg Gods. O, wat doet dat veel van Gods arme volk bitterheid aan, wat geeft dat kracht aan die slangenbeten, die wij daar even voorstelden. Wat verwoest dat de zoete gemeenschap der Heiligen, en stijft de handen der vijanden!

9. Behandeling van zwakkere medechristenen

Het is waar, het is onder voorgeven van medelijden te hebben, met diegenen die zich bedriegen, in een zaak van dat eeuwig gewicht, van vaste en wisse gronden te willen leggen, *van alleen in de vereniging met Jezus te rusten, en niet in zo wat eigen werkzaamheden*. Men geeft voor dat men beoogt de mens te brengen tot de rechte ontbloetheid aan de fundamenten toe, alleen op Jezus rustende, in Hem met verlooche-ning van al het eigen te eindigen, door Gods Geest bewerkt, tot het geloof gebracht te worden, en niet door verstandsbeschouwingen alleen; *'t welk alle goede en noodzakelijke stukken zijn, maar soms levendig en klaar, gevonden worden, in diegenen, die men veroordeelt omdat zij de zaken juist niet recht uitdrukken, gelijk men het wil gedaan hebben*.

Wij zullen hier eens wat wijder over uitweiden; omdat dat een gewichtig stuk is, en de eeuwiggen staat van onze onsterfelijke ziel raakt.

- Ten eersten: waar de rechte verlooche-ning van eigen gerechtigheid en krachten in bestaat, het rechte ontbloot, arm, verloren, radeloos worden.
- Ten tweeden: wat werkzaamheden in zo een ontblootte en heilbegerige ziel omgaat, eer hij gered wordt, en van wat aard en natuur en waarde dezelve zijn.
- Ten derden: hoe de redding en de overgang in de; gemeenschap met Jezus toegaat, en hoe en wanneer een mens zekere gronden heeft van zijn zaligheid.

Wat het eerste stuk aangaat: niemand zal in Christus geloven tenzij hij alvorens van zijn rampzalige staat, door het licht van Gods Woord en Geest, gevoelig overtuigd wordt; Jezus komt niet te pas als Borg, dan voor schuldenaren die geen geld hebben; als Medicijnmeester, dan voor zieken; als Verlosser en Zaligmaker, dan voor ellendigen en machtelozen die zich rampzalig zien.

Dit komt niet zo zeer in kwestie, die niet bedreigd of gejaagd wordt, vlucht niet naar de vrijstad. Ook is dat zeker, als iemand gevoelig en klaar ziet zijn schuld, en de rechtvaardigheid Gods, en zijn onmacht en diepe rampzaligheid, dat hij dan vooreerst aan zijn zijde moet wanhopen. En als de weg der verzoening iemand geheel verbergen

is, dat hij dan niet kan nalaten bijna ganselijk te wanhopen. Hij mag enig gewoon begrip van Gods macht hebben, die al kan doen wat Hij wil, en dat er mensen die ook verloren waren, zalig worden; doch dat heeft soms met toepassing op zijn persoon weinig invloed op zijn hart. Als hij dan zijn ellende, vloekwaardigheid en onmacht recht ziet en gevoelt, en het Evangelie is hem nog een gesloten boek, dan blijft er weinig hoop over. Deze algemene radeloosheid hoort bij het werk niet, maar volgt natuurlijk uit zijn licht in de wet, de blindheid in 't Evangelie, en in zo een toestand komt doorgaans een overtuigden wel eens.

Maar de vraag is: of tot de ware overtuiging van zonde en ellende dat behoort, dat hij geheel buiten raad wordt, alle gedachten uit hem weg geweerd, dat er een weg van ontkoming is, dat hem alle verwachting ontgaat van ooit te zullen gezaligd worden?

Ten anderen: Of die recht overtuigde, die Gods rechtvaardigheid recht ziet, dan ook ophoudt van het begeren van zijn zaligheid: omdat hij ze met Gods volmaaktheden onbestaanbaar meent te zien, en hij de eer Gods boven zijn zaligheid stelt? Wat van sommige gedreven wordt.

Nu zou men, zolang men de grondwaling niet begrijpt, het niet kunnen geloven noch begrijpen, hoe zulke dingen kunnen geloofd en gedreven worden, van mensen die in andere opzichten nog tonen enige kennis aan de weg te hebben. Maar als men die dingen in zijn grondbeginsels naspeurt, dan zal men dat beter verstaan, en gelukkiger weerleggen. En dat wij vooraf vermanen, de volgende misvattingen en wanbegrippen, zullen uit die eigen grondwaling voortvloeien, het hangt alles aaneen.

De grondwaling is deze: dat als een mens met bewustheid en verzekering, in Christus geloof oefent, de eerste beginselen van het ware licht en leven, en hart veranderde genade aan hem geschonken worden, en dat hij tot op die tijd met al zijn overtuiging, verootmoediging, begeerten en werkzaamheden omtrent Jezus' volkomen dood is, in een staat van vijandschap van zijn hart omtrent God en de weg van zaligheid; dat al dat geloof dat hij tevoren aan Jezus' volheid en roeping in zijn hart krijgt, en al het werk dat daar uit voortvloeit, allemaal niets is, en volkomen blind en dood werk, tot die tijd van verzekerde redding. Dat bij gevolg in die staat derhalve geen ware begeerten kunnen zijn in de mens, want dat hij geen begin van waar licht en leven heeft, 't welk hij ook niet krijgt voor dat hij met verzekering in Christus gelooft. Zo blijkt dat er geen zoeken naar Jezus kan plaats hebben in een zondaar, voor dat hij Jezus gevonden heeft al dat geloof is historisch, al die begeerten is eigen woelen om zalig te worden, al die gewilligheid om Jezus eigendom te zijn, is blindheid in zijn onwillig hart.

Dit zijn de gronden die in het hart en verstand van dat volk zitten; zij menen als iemand bij zijn zonde en ellende en Gods rechtvaardigheid met het rechte licht bepaald is, dat hij dan niet op zulk een wijze aan de weg der verzoening kan denken; dat het zijn hoop aangaande een mogelijkheid van zalig worden gaande houdt, min of meer, ten zij hij ontdekking van Christus krijgt, op zulk een wijze dat Hij in Hem overgaat, met bewustheid.

Al dat werken met Jezus, dat vluchten tot Hem, dat zoeken en reikhalzen naar Jezus, zonder dat verzekerd aannemen, is een blijk van niet recht ontbloot te zijn. Die recht ontbloot is en tot dat verzekerd geloof niet komt, zal zich met die eigen werkzaamheden het hoofd niet zoeken boven te houden, die laat het maar zinken, en dan steekt Jezus de hand uit.

Op dat gemeen geloof aan Jezus macht en roeping, naar Hem zo te vluchten, te roepen om Jezus, te worstelen om deel aan Hem te krijgen, en tevens niet te kunnen geloven,

dat Jezus mij tot een volkomen Zaligmaker van God geschonken zij, daar zien zij zoveel goed in, als dat de heidenen door de wielen van hun afgodswagens zich lieten verpletteren, om bij de goden te komen. Al die ernst en begeerte die de overtuigden hebben, is maar eigen werk. Als iemand recht overtuigd is, dan ziet hij dat hij dood is, vijandig, blind, onmachtig en onwillig, die zal dan van zijn begeerte, van zijn gewilligheid, van zijn liefde tot Jezus niet spreken, die doet niet als het vonnis des doods over zichzelf vellen, en hij zijn blindheid in 't Evangelie kennende, hij ziet geen Jezus, hij ziet geen gewilligheid in Jezus, hij scheidt geen hoop, hij houdt zich niet op met gedachten: 'ik zal misschien ook nog wel bekeerd worden en deel aan Jezus krijgen, en Jezus roept evenwel zondaren, hij sluit mij niet uit; ik zal Hem ook zoeken, wie weet Hij mocht naar mij ook eens zien'; - dit doet dat volk die aan 't vlotgras vasthouden, die niet aan de fondamente ontbloot worden, dit is dat half gebakken christendom in onze dagen. Ziet, zo redeneert dat volk van Edom, die zo veel palen op de weg zetten dat zij de doortocht naar Kanaän voor anderen betwisten.

Om de weg te banen tot een grondige doch maar korte wederlegging van die dingen, zo merken wij aan, dat het onderscheid dan niet groot kan begrepen worden, tussen een Kaïns wanhoop en ware overtuiging, dan is de vraag, wat is het onderscheid tussen die beiden?

Men zal antwoorden, ze hebben een andere oorzaak, en God heeft in de ene een ander oogmerk, en in de een heeft het gans andere gevolgen.

Maar ik vraag: heeft het in het onderwerp geen verschil; is het hart van de een niet anders gesteld?

Men zal uit zijn gronden antwoorden, daar is in een mens die buiten God is, gelijk zij beiden zijn, niets goeds. Hij is nog in een staat van vijandschap met God, ook van zijn zijde, zo dat al die mooie gestalten en liefde en begeerte daar veel zogenaamde overtuigden van spreken, maar inbeelding en blindheid is.

Maar nu is mijn vraag: hoe komt dan dat die ontblootte, zoveel liefde tot Gods rechtvaardigheid krijgt dat hij ophoudt zijn zaligheid te begeren, omdat hij meent dat ze met Gods rechtvaardigheid strijdig is? Gelijk gij de overtuigde beschrijft.

Ten eerste. Dit is de steilste en hoogste graad van zelfverloochenende liefde Gods, die in een schepsel van hemel en aarde vallen kan; dat stelt men in overtuigden, in wien men niet wil toestaan een goede begeerte of liefde, of gezaligd te worden. Nu, als dit geen strijdige dingen zijn dan weet ik het niet.

Kan in een overtuigd zondaar, die Jezus nog niet durft aannemen, plaats hebben, zulk een onderwerping onder de Goddelijke rechtvaardigheid, dan kan er ook wel in plaats hebben, een begeerte naar verzoening, naar Jezus, naar bekering, naar gemeenschap met God; dit is dan een argument dat die gronden verwerpt.

Maar ten tweeden: waar spreekt de Bijbel van de overtuigden, als van de zulken die alle gedachten, alle verwachting van te kunnen of te zullen gezaligd worden, en alle begeerten en werkzaamheden kwijt zijn? Het tegendeel is waarheid; daar worden zij beschreven als zulken die God zoeken, die naar de wortel Isai vragen (Jes. 11: 10.) Die als nooddriftigen en die geen helper hebben roepen. (Ps. 72:12.) Die rouwklagen en bidden. (Zach. 12: 10, 12.)

Dan zou men ook alle zoeken van de Heere Jezus wegnemen, en het zoeken als een bewijs opvatten, dat iemand niet recht overtuigd is. Dit is oneindig wijd van de waarheid afdwalen; iemands begeerte naar Jezus, hongeren en dorsten, zijn liefde en

verlangen, zijn hoop dat God zich misschien over hem zal ontfermen, voor een bewijs aanzien, dat hij niet dood arm, ontbloot van alles, afgedreven en recht overtuigd is, hoe kan het in mensen van een gezond verstand vallen.

Ten derden: strijdt dat met Gods Woord, dat een ware overtuigde, aan Gods zijde geen hoop zou over mogen houden, dat hij alle hoop kwijt moet? Recht anders spreekt onze Catechismus, die doet een verlegen ziel vragen in de 5^e Zondag; *is er nog enig middel om de straf te ontgaan en wederom tot genade te komen?* Die leert niet dat alle werkzaamheden en uitzien naar redding strijdig met de rechte ontbloetheid is. Dit is waar, dat een levendige overtuiging van zonden en Gods rechtvaardigheid, en diepe blindheid in 't Evangelie, iemand wel eens een tijd tot wanhopige en moedeloze gedachten en gemoedsgesteldheden kan brengen. Dat dit wel gebeurt dat een overtuigde als geen hoop voelt; maar dat vloeit uit die diepe onkunde en blindheid in 't Evangelie en kracht van ongelof, hetwelk tot de ware overtuiging niet behoort, en er niet noodzakelijk mee gepaard gaat.

Men zal zeggen, eer Christus en de weg der verzoening ontdekt wordt, moet een recht overtuigde immers geheel buiten hoop zijn.

Ik antwoordde ten eersten: de ontdekking van Christus heeft zijn trappen; als men stelt dat een overtuigde geen hoop kan hebben, voor dat hem volstrekt en met verzekering getoond wordt, dat hem in 't bijzonder Christus van de Vader geschonken is tot een Zaligmaker, dan verloochent men alle zoeken naar Christus in overtuigde zondaren. Christus wordt door Woord en Geest dikwijls duisterder aan een overtuigde voorgesteld, als de machtige Zaligmaker die hem kan zaligen, en dat hem zoekende maakt naar Jezus. Het blote weten met het oordeel uit het woord kan iemand niet tot het geloof brengen, zonder bovennatuurlijk licht des Geestes aan en in de ziel, dat staan wij toe. Maar de historische wetenschap dat er velen door die Zaligmaker in alle tijden en nog, gezaligd worden die met mij in een staat van nature zijn (schoon ieder overtuigde meent ik ben de slechtste) dat kan indrukken van een mogelijkheid van zalig worden in 't gemoed brengen, zo dat er geen gehele hopeloosheid is, maar wel aan hare zijde, zij ziet het in haar zelve verloren, haar schuld voor haar onbetaalbaar, haar onmacht volstrekt.

Ten vierde: Een recht overtuigde tot slot, van alle deze redenering, beschrijf ik aldus, in onderscheiding van een dikwijls vooraf gaande, ook wel in verworpingen vallende, gemene, enkel wettige, natuurlijke gewetenswroeging en begeerte om van de hel verlost te worden, gepaard met bidden en levensverbetering, dat alles in dezulken natuurlijk eigen werk is.

Een recht overtuigde ziet zijn zonde en verdoemenswaardigheid voor God, hij ziet zijn zonden als tegen de heerlijke en heilige en dienstwaardige en goede God begaan, in zijn zondigheid, onbetamelijkheid en strafwaardigheid; hij veroordeelt zichzelf vrijwillig als de eeuwige dood waardig; hij begint van Gods volmaaktheden wat anders te denken als te voren; hij verwondert zich over de lankmoedigheid Gods, die hem zo lang gespaard heeft; hij leert zijn onrein verdorven hart kennen, dat hij Gods beeld volkomen mist, dat hij van alle ware heiligheid gans beroofd is; hij ziet dat hij in een gans verloren staat is, in de grond bedorven, dat hij ganselijk van God vervreemd is; alle deze dingen brengen in zijn hart, door de werkingen des geestes, verootmoediging, schaamte, droefheid naar God, rouwklagen en treuren over die rampzaligen staat, en doorgaans op veel tijden dieptreffende benauwdheid; als over zaken van een eeuwig gewicht, van een oneindig aanbelang.

Ten eerste. Zo een recht overtuigde wordt in zichzelf volkomen radeloos, volslagen wanhoop aan zijn zijde, en ziet van nabij, als ik geen deel aan de Borg Jezus. Christus krijg, die ik nog niet kan, veel min bezit; dan ben ik zo gewis eeuwig verloren, als God leeft, want ik heb Gods volmaaktheden tegen, en die kan Hij niet verloochenen. Zo een overtuigde is begerig naar verzoening met God, naar bekerende genade, naar de Borg om met God verzoend te worden. Hier vandaan nu, naar mate dat het licht en de blindheid in 't Evangelie groot is, is al dat werk dat de zoekende ziel oefenen, dat bidden, worstelen, roepen, schreien, gelijk de Bijbel daar van spreekt. Zo een overtuigde ziel, zonder dan niet recht arm te zijn, om dat ze nog werkzaam zijn in 't zoeken van God en " Christus; O, zinneloze dwalingen! die het werk Gods verwoesten.

Ten tweeden: wat werkzaamheden gaan er in de ziel van overtuigde zondaren om, voor en al eer zij Jezus gelovig kunnen aannemen? En hoe moet men die werkzaamheden aanmerken? Wat wezenlijk goed is er in?

Hier verkeerd over te oordelen, kan het hare van het overtuigde en benauwde volk moedeloos en hopeloos maken en het werk Gods onderdrukken en de weg en doortocht naar Kanaän vreselijk betwisten. De duisterheid in dit stuk, komt daar vandaan, dat men die zielen buiten Jezus zonder geloof in Hem begrijpt, en derhalve zonder enige beginselen van waar zaligmakend goed, licht en genadeleven, als een gemeente van Jezus verworven Geest.

Als men de zoekende zielen beschouwt, als volkomen zonder alle ware beginselen van geloof en genade, licht en leven, in de zonde nog volkomen dood, tot op die tijd toe dat zij met bewustheid Jezus gelovig kunnen aannemen en toe-eigenen, dan moet men noodzakelijk al hun werkzaamheden en zoeken en begeerten, voor enkel niets aanmerken, natuurlijk dood-werk.

Maar recht overtuigde, en in waarheid naar God en Christus zoekende zielen, begrijp ik volgens Gods Woord en de aard der zaken, als in zich hebbende de beginselen van het ware licht, leven, geloof, enz. zonder die men niets goeds in de zondaar kan stellen. Dat de overtuiging van zonden, en het zoeken naar Jezus en verzoening, in order door het gelovig aannemen van Christus gaat, is onweersprekelijk, en geen bewijs is hier nodig. Het is de leidraad van onze Onderwijzer, op de Bijbel gegrond; en dat de overtuiging en het zoeken naar Jezus, in de oprechten, waar geestelijk goed is, blijkt, want de Bijbel doet er alle de beloften des Evangelies aan, hetgeen niet kon zijn, indien die dingen uit geen beginselen van een waar geloof in Jezus voortkwamen. Doch in die onderwerpen nog niet klaar te onderkennen, en ook voor haar zelf niet, terwijl zij uit zijn gemis en verloren staat blijven werken, tot dat ze met bewustheid zich in 't Verbond overgeven en Christus kunnen aannemen, of ten minste iets krijgen dat in hun ziel een grond van vereniging met Jezus brengt. Zo is dan in de recht overtuigde, en zoekende.

1. Kennis aan God; in zijn deugden en volmaaktheden, van hoogheid, dienstwaardigheid, rechtvaardigheid, heiligheid, lankmoedigheid, goedheid en gelukzaligheid.
2. Kennis aan zichzelf, in zijn in Adams verloren staat, schuld der zonden; verdoemeniswaardigheid, onheiligheid, beroving van Gods beeld, en gemis aan de gemeenschap met God, en dadelijke onmacht.

3. Een verbroken en verootmoedigde gestalte met een innerlijke droefheid over hun ellendige staat en zonde, met berouw en schaamte en buigen voor de rechtvaardigheid Gods, zich des eeuwigen doods waardig verklarende, en Gods lankmoedigheid prijzende dat zij zo lang gespaard zijn, met radeloosheid in henzelfen.

4. Begeerte naar verzoening met God, naar hart- veranderende genade, naar gemeenschap met God, hoe wel duister gekend; met dadelijke en hartelijke werkzaamheden, om met gebeden en tranen God te zoeken, en genademiddelen na te jagen.

5. De weg der verzoening door Christus, haar enigszins ontdekt. En de Persoon van de Zoon van God, de Middelaar en de ganse weg van zaligheid is hun dierbaar, en door die God verheerlijkende weg, en door geen anderen willen zij gezaligd worden, om ook het eigendom van Jezus te worden.

6. En uit alle deze nemen zij nu de toevlucht tot Jezus, met zuchten, tranen en gebeden, om ook onder zijn vleugelen verbergend te vinden.

Dit is in alle recht overtuigde en zoekende, en in zo verre als men grond heeft om van iemand te geloven, dat dit alles in waarheid in hem is, heeft men ook grond om te geloven, dat hij nooit zal verloren gaan. Want dit is Gods eigen werk, en daar zijn beginselen van 't geloof in, en Jezus zegt, *die tot Mij komt zal ik geenszins uitwerpen.*

Dit alles als eigen wettisch werk en nietige dingen te beschouwen (ofschoon zij in de werkzaamheden buiten Jezus niet kunnen eindigen, want dan moet men het veroordelen) dat is een dwaze, blinde en zondige handel. Maar deze zielen begrijpt men nog niet in een voltrokken verbondsgemeenschap (hoe wel er in der daad geen derde staat is). Ze zijn ook als Noachs duif, dus zij kunnen geen rust voor hun ziel vinden; het klagen, zuchten en kermen, *och! wilde Jezus ook mij zaligen, en och! was mijn werk maar waarheid.*

Maar ten derden, hoe de overgang in Christus met bewustheid toegaat. En wanneer iemand voor zichzelf gewisse gronden heeft, om een eeuwigheid in te treden.

Dit is in 't wezen van de zaak hetzelfde in alle, maar in de wijze en omstandigheden zeer verschillend; sommige zaken zijn in alle een, andere dingen zijn in deze alzo, en in gene weder anders. Volledige gronden van zaligheid zijn deze:

1. Door het licht van Gods Woord en Geest te zien en te geloven, dat Jezus gepast, algenoegzaam, machtig en gewillig is, om ook mij te zaligen, met overwinnende genadekracht, die het ongeloof in de ziel verbreekt en uitroeit, en al die zwaarigheden wegneemt, welke haar belet hebben tot nog toe.

2.

3. En uit gezichte van eigen onwaardigheid en vorig diep ingeworteld natuurlijk ongeloof, komt dan in de ziel sterker aandoening over het gewicht en de gelukzaligheid in die zaak, met vragen veel tijden: *O, zalige Jezus, wilt Gij ook mij zaligen, zo een onwaardige als ik ben? O, wat onbegrijpelijk genadewonder zou dat zijn!* Dit wordt door de Geest des geloofs, die de ziel in 't Evangelie inlicht, klaar bevestigd. *Ja, zo een zondaar als gij zijt, en gij in 't bijzonder;* met deze of gene Evangelie uitnodiging; of door een samenlopend licht van de Goddelijke Evangeliewaarheden.

3. Daarop gevoelt de ziel een alles overwinnende overtuiging van haar ganse ziel, om het jawoord voor eeuwig aan Jezus te geven, en zich met ziel en lichaam, met al hun zondes schulden en zielsellende aan die volkomen Zaligmaker over te geven, tot deze

einden:

- a. Om zich van Hem, als een toorn- en vloekwaardige te laten zaligen, in Zijn kruisbloed.
- b. Om door die weg geleid te worden, die God wil.
- c. Om geheel tot dienst van God te zijn.

4. Daarop gevoelde zij een hartelijk vertrouwen op Jezus Christus, als een gepaste, algenoegzame en getrouwe Zaligmaker, en dat niet alleen voor anderen, maar ook voor haar volkomen gerechtigheid en zaligheid in Christus was.

Hier vloeit dan die rust die Jezus belooft (Matth. 11: 28), en daar Paulus van spreekt: "want wij die geloofd hebben gaan in de rust". (Hebr. 4: 3). Die vrede met God. (Rom. 5: 1). Wij dan gerechtvaardigd zijnde hebben vrede met God. En een soms hooggaande blijdschap, een heerlijke en onuitsprekelijke vreugde. (1 Petr. 1: 8). En een liefde tot God en Christus en alle kinderen Gods, die alles overklimmende sterk is.

Nu zeggen wij, dit zijn volledige gewisse gronden, om ten volle verzekerd te zijn, daar ware genade is moet het wezenlijke van het zaligmakende geloof zijn. Maar men kan niet gemakkelijk bepalen, hoe duister en gebrekkig het ware geloof, in de zeer klein en zwak gelovige is. Maar wat behoeft dat nauw bepaald, die kunnen toch niet recht verzekerd worden, zonder dat God iets meer aan hun ziel doet; elk moet maar staan naar vaste gronden om zijn deel aan Jezus zeker te maken, het is een zaak van eeuwig gewicht. Zo ernstig als ik tegen dat werk ben, waardoor de oprechte bedroefd worden, zo ernstig ben ik tegen lichte gronden; het is voor een eindeloze eeuwigheid.

Zo hebben wij dan in deze aanmerkingen getracht om de gebaande weg van het zalig Evangelie, van stenen te zuiveren, die sommigen op dezelve werpen. En om de hoop van 's Heeren ellendigen, een open weg naar Jezus voor te stellen.

Zo wordt ook de doortocht naar Kanaän betwist, wanneer men zo sterk drijft, dat de ziel te vroeg naar Jezus gezonden wordt. Doch dit sparen wij tot een andere gelegenheid, om dat eens wat gezet te behandelen, hoe een ziel, al en niet te vroeg naar Jezus wordt gewezen.

10. AANMERKINGEN. Troost voor Gods volk in haat en laster. Blz. 262 e.v.

... Wat is Gods volk altijd in de wereld het voorwerp van de haat en de vijandschap van een boze wereld geweest. O, waren die Balaks maar uitgestorven, die Gods volk willen gevloekt hebben; Balak had nog een rede van zijn eigen belang, hij vreesde dat Israël hem ook zou uitroeien, en zijn land in erfelijke bezitting nemen. Maar hoe velen haten en vloeken Gods volk, zonder die reden, uit vijandschap tegen God en Zijn dienst, en de waarheden rakende de weg tot zaligheid.

Alle heidenen hebben zich altijd tegen Gods Jeruzalem verzameld, en alles gedaan wat in hun macht was, om dat volk van de aarde uit te roeien, en haar de weg naar het hemelse Kanaän bitter te maken. Tussen de onderdanen van koning Jezus en de vorst der duisternis, is altijd een levendige vijandschap. Maar God trekt zich de zaken van Zijn volk aan, en verijdelt de boze aanslagen der vijanden, al het woelen van het ongelovig Jodendom, het afgodisch heidendom, onrechtzinnige christenen, en de beruchte Anti-christ, en de vijandige onbekeerde, in de zichtbare kerk, heeft God altijd in zo verre verijdeld, dat alle de uitverkorenen in de hemel komen. En dat Hij een volk in de wereld houdt, die aan Zijn Naam getrouw zijn: *wie hen vloekt, God zegent hen; wie hen bestrijdt, God is hun Helper*. Al spande alles tezamen wat op aarde en in de hel

is, het kan niets uitwerken om dat volk te verdelgen, en ten onder te brengen; gelijk Jeruzalem rondom met bergen is omringd, zo is de Heere rondom Zijn volk, Hij is een vurige muur rondom dezelve. En wat kan het schaden of mensen vloeken als God zegent, of mensen schelden als God niet scheldt.

Volk des Heeren, beschouwt dit tot uw troost en sterkte, in 't midden van een vijandige wereld; die troost hebt gij van noden. Was het alleen in Frankrijk dat Gods volk vervolgd wordt, waren het alleen de inwoners van Kanaän die Israël haten, maar de uitwendige onbegenadigde leden van het Israël, de broeders gelijk de kinderen Edoms, en de Israëlieten, en de kinderen Loths, die Israël niet wilden uitroepen, maar met hen in vrede leven, als ze haar maar de doortocht en inneming van Kanaän niet beletten.

Vele geleerden als zij van de vijanden Gods zullen spreken, vinden die alleen in de verstokte Joden en blinde heidenen en Papisten, maar de leden van de kerk voor vijanden aan te zien, dat is lasteren en liefdeloos oordelen. Maar o, wat leert de droevige oevervinding niet anders!

Dat volk zal alleen wonen, het zal met de heidenen niet gerekend worden. Dit is van Gods volk in alle tijden waarheid, doch Gods volk is uitwendig in deze wereld niet alleen wonende; zij zouden moeten uit de wereld gaan, zegt Paulus, indien zij ganselijk van de goddelozen zich moeten afscheiden. Zij wonen in een land, in een stad, ja veeltijds in een huis, soms op een bed, met de onbekeerden. En velen voegen zich in belijdenis en uitwendige godsdienst bij haar, en komen met Gods volk aan een Verbondstafel.

Dit is veeltijds tot veel smart met Gods volk, niet omdat zij nijdig zijn, andere mensen niet mogen lijden, maar omdat de anderen tot oneer Gods in de zonde leven, en haar omdat zij geheiligd zijn, haten en smarten aandoen.

Gods volk was oudtijds in Israël tot die een natie bepaald, en die ganse natie nam God in een zekere zin tot Zijn volk aan, maar in die natie was een kleine hoop die het ware volk, het Israël Gods waren, de ganse natie was door hun uitwendige van God ingestelde Godsdiensten (voornamelijk de schaduwachtige) van alle volken afgescheiden. En in die zin zegt Bileam ook, *dat volk zal alleen wonen*, daardoor was die middelmuur des afscheidels naderhand tussen Joden en heidenen, en de Joodse natie, een bij de heidenen gehaat en veracht volk op veel tijden.

Maar als David in zijn psalmen klaagt, dat de godzaligen zo gehaat, vervolgd en versmaad werden van de wereld, waarop heeft hij dan het oog? hoort hem (Ps. 35: 12). *De goddeloze bedenkt listige aanslagen tegen de rechtvaardigen, en knerst over hem met zijn tanden; de goddelozen hebben het zwaard uitgetrokken, en hare boog gespannen, om de ellendige en nooddrufte neder te vellen. De goddeloze loert op de rechtvaardige en zoekt hem te doden.*

Het is bekend dat David veel klaagt over de vijandschap die de goddeloze wereld aan Gods volk bewees, en de onderdrukkingen. Ik weet wel daar zijn wel plaatsen daar het lijden van de Messias wordt afgebeeld, maar dat is niet met allen. Die plaatsen die van de boze wereld tegen Gods volk spreken, en neemt de waarheid van datzelfde in Davids persoon niet weg; veeltijds was David hierin een voorbeeld van de Heere Jezus, en Zijn lotgevallen vermeldende, vertoonde hij diegenen die de Messias zou overkomen.

Maar als David van de vijandschap van de goddeloze wereld spreekt, is de vraag, of hij dan van de heidense volkeren, dan of hij van de goddelozen in en onder Israël spreekt. Zeker, veeltijds van de vijanden in en onder Israël. Zo is het in alle tijden geweest, Gods volk woont alleen en afgescheiden van de onbekeerde wereld. Zelf wonende in een

land, stad, kerk en huis, daar is een afscheiding tussen begenadigde onderdanen van Israëls koning, en de wereld der onbekeerden, die zo groot is als het licht van de duisternis, het leven van de dood, en die in eeuwigheid niet zal verenigen. *De rechtvaardigen is de goddelozen een gruwel, en de goddelozen is de rechtvaardigen een gruwel*, zegt Salomon. Of is dat nu niet meer waarheid, zijn nu in 't christendom de natuur der mensen zo niet? Is de doop van die kracht omdat teweeg te brengen, is een Gereformeerd onbegenadigde in zijn hart het niet eens met alle onbegenadigden in alle religies? Veen zouden ook veel beter zich met Joden en heidenen verenigen kunnen, in verkering en omgang, als met de ware godzaligen.

Als men op de weg in schepen of wagens, logementen en herbergen, met mensen die van de heidense, Joodse, Paapse of Sociniaanse godsdienst waren, men zal niet eens verlegen over dat gezelschap zijn, men zal in 't vriendelijke (gelijk onze plicht is) spreken van allerlei wereldse zaken, en zo zal men met genoeg bijeen zijn. En als had men zeven uren in zo een gezelschap geweest, dat zal met genoeg zijn. Dat op zichzelf geen kwaad is, dat betoog ik nu niet, maar laat mij eens in een gezelschap van Godzaligen vallen, wat is daar een schuwheid, en wat naam zal ik het geven, men weet niet soms hoe men met eer weg zal komen. Of zo men boosheid en verzekering genoeg heeft, dan zal men steken, schieten, duister spotten; hier en ginds op reflecteren, tot smaak van de vromen; duizendmaal afkeriger als van dat vorige gezelschap.

Begint men van de Heere Jezus te spreken, en van Zijn Geest als Zijn genadescepter, tot bekering van mensen, o, hoe kookt dat bloed uit vijandschap tegen Koning Jezus en Zijn volk! O, hoe alleen woont dat volk. Het is zo een volk op zichzelf; waar ze elkander en hoe vreemd ontmoeten, licht leren zij elkander kennen, als zij de taal Kanaäns elkander horen spreken.

Sommige menen dat die bijzondere liefde en vereniging die dat volk onder elkander heeft, en die afscheiding van de onbekeerde wereld, een ongeoorloofde en onbetamelijke rust verstorende factie in de kerk aanricht. Zij wilden alle leden van dat Israëel, de uitwendige kerk, voor gelovigen aangezien hebben, uitgezonderd de ware Godzaligen, dat zullen geveinsden zijn, die zal men uitmonsteren, met de allergrootste goddelozen. De overige hoop, dat is dan het ware volk. O, ellendig en bedrogen naamchristendom, dit is in uw ogen ondragelijk. *Dat volk zal alleen wonen*.

Daar is toch onder dat volk een onuitsprekelijke liefde en vereniging, die alle menselijke en natuurlijke liefde verre te boven gaat. De vereniging die dat volk heeft en oefent met elkander, is niet daarin gelegen, dat zij dezelfde religie uitwendig belijden, dezelfde predicatie horen, in dezelfde kerk gaan, aan dezelfde tafel een stukje brood en een teug wijn gebruiken, en voor 't overige een vrede samenleving, gelijk burens betaamt, en veeltijds ook de heidenen wel betrachten. Wij sluiten deze dingen niet uit, maar wel degelijk in, toch is dit het innigste wezen van de zaak niet.

Vraagt men *waar bestaat dan dat alleen wonen en die vereniging in?*

Dit is voor de natuurlijke mensen onbekend, maar volgens Gods Woord kunnen wij er wel een duidelijke beschrijving van doen, onze godsdienst is een redelijke godsdienst en geen geestdrijverij.

Met korte woorden voorgesteld: ze ontstaat uit het ondervinden van die zelfde werking van de Heilige Geest, werkende het geloof in de Heere Jezus, vereniging met God en Christus. Wedergeboorte, een nieuwe natuur, hartveranderende genade, herstelling naar het beeld Gods, en liefde tot God en zijn kinderen. Dit bevestigde de navolgende plaatsen van de Heilige Schrift. (Eféze 4: 3). *U benaastigende te behouden de enigheid des Geestes door de band des vredes, vs. 4, Een lichaam is het en een geest, gelijkerwijs*

gij ook geroepen zijt tot een hoop uwer beroeping, vs. 5. Een Heere, een Geloof, een Doop, vs. 6. Een God en Vader van allen. Ik zal hun enerlei hart en allerlei weg geven om Mij te vrezen. (Jer. 30: 39). Ik ben een gezel allen dergenen die u vrezen. (Ps. 119: 63).

Over deze laatsten tekst hoorde ik eens prediken, en al wat daar gezegd werd, bestond alleen in zulke overeenstemming van gevoelens en uitwendige Godsdienstbedrijven, die men met mensen op Ceylon, zo daar een Gereformeerde kerk is, zo wel kunnen hebben, als met onze land-, stad- en dorpsgenoten. En geen woord hoorde ik van die vereniging, gelijk ze de kinderen Gods hebben.

Alle mensen die in een zekere zoogenaamde religie of godsdienst samen verenigd zijn, hebben een liefde en vereniging met elkander, en een afscheiding en haat dikwijls tegen mensen van een andere religie, maar is dat met Gods volk niet anders? Hebben die geen andere en nauwere vereniging?

Daar zijn weinig dingen die het koninkrijk Gods aangaan, daar onbegenadigden minder van begrijpen als van die vereniging; dat vertellen van hart tot hart, hoe men wedergeboren en een kind Gods geworden is, en wat toen al is omgegaan, en wat dat nu dagelijks de Heere nog al eens aan de ziel doet, dat is in hun ogen een wonderlijke praktijk, dat kunnen zij niet begrijpen. O, arme naam-gereformeerden als gij met Gods volk niet anders verenigd wordt, zult gij niet behoren tot die velen die van oosten en westen zullen komen, en aanzitten met Abraham, Izak en Jacob in Gods koninkrijk, maar tot die kinderen des koninkrijks die buiten geworpen zullen worden.

Dat volk zal alleen wonen, het zal met de heidenen niet gerekend worden.

Ja, maar men moest andere mensen zo niet verachten, versmaden en veroordelen als onreine heidenen, die van het heiligdom geweerd moesten worden; dan moesten zij de zaligheid van anderen ook zoeken, dan toonden zij liefde des naasten.

Maar dat liefdeloos veroordelen, is geen karakter van een begenadigde, zo spreekt de wêrld; doch is dat liefdeloos, dat gij veroordelen noemt? Moeten zij uit liefde tot de zaligheid der mensen, de mensen in hun valse gronden zalig spreken en niet veroordelen? O, zinneloze dwaasheid! Is dat liefde?

Maar dat volk moest niet alleen wonen, *maar ook de zaligheid van anderen zoeken.*

Recht zo, dat moest Gods volk doen, daarin doen zij niet half hun plicht, en met dat weinige dat zij doen, halen zij de haat van velen op hun hals. En waren zij getrouw, God weet of er nog geen kroon te delen zou zijn, gelijk men vanouds de marteldood placht te noemen.

Wat hebben ze tegenloop, die zich wat veel bemoeien met de zaligheid van andere mensen, en veel van Jezus en van de weg naar de hemel spreken. O, wat zal de laatste rekendag al onafgedane zaken vinden. En gedurende het rollen der eeuwen en de schijnbare beweging der hemelen, zal God voor dat volk wel zorgen. De sterren zullen zij al zo gemakkelijk uit die onmetelijke hemelen halen, als dat volk van de aarde verdelgen, dit zegt God naar de letter. (Jer. 33: 25).

Dat volk zal toch vermenigvuldigen. *Wie zal het stof Jacobs tellen, ja het vierde deel van Israël?*

Vergelijking met 11 jaar geleden, 1742 – 1753.

Hieronder volgt een kort citaat van een brief geschreven door dominee Van der Groe aan Jacob Groenewegen in 1742.

... Maar als u al eens bij uw zonden enigszins bekommerd en verlegen stond, dat u dan uzelf met uw eigen verstand en denkbeelden van de weg van genade in Christus altijd weer wist te helpen en te redden. Ik zag heel duidelijk dat u al het oog had op een gestaltelijke weg van heiligmaking, zonder ooit te passeren de weg van rechtvaardigmaking volgens het Woord. Of zonder om die weg ooit verlegen te zijn. U hield het er maar voor dat God en Christus de uwe was en sprak altijd van uzelf als een verzekerd christen.

Maar ik heb u nooit van al mijn leven recht horen uitdrukken hoe u de Heere Jezus als Borg en Middelaar bij de Vader gebruikte tot verzoening van uw schuld. Dat is de grote en wezenlijke zaak van het christendom en zonder rechte kennis daarvan en gelovige praktijk door de werking van de Heilige Geest is het onmogelijk dat iemand door Gods Geest in zijn gemoed op goede gronden van zijn zaligheid ooit kan verzekerd worden. Hij mag ook al zoveel als een christen uitkomen en spreken als hij wil. In dat stuk heb ik u, mijn vriend, zo lang als ik u gekend heb, altijd zeer duister gevonden.

Zie "Beschrijvinge van het oprecht en alleen zaligend geloove", door Th. van der Groe beschrijft.

Uit dit kort citaat blijkt duidelijk dat Van der Groe iets belangrijks miste in het zieleven van Jakob. Hij miste in feite de bewuste en duidelijke geloofsovergang in Christus. 11 jaar later schreef Jacob de bovengenoemde "Aanmerking", enz.

Daarin beschrijft hij duidelijk de Verbondsonderhandelingen, en de werkzaamheden naar Christus; en de gelovige overgang in Hem als Verbonds Middelaar, enzovoort. Hoewel Jacob niet zo'n krachtig en diepgaande ervaring had als Theodorus en zijn zuster Eva van der Groe zijn de geloofskenners toch duidelijk bij hem aanwezig. Groenewegen werkte meer gevoelsmatig; Van der Groe werkte meer met zijn (verlicht) verstand.

Het valt op, dat Jacob zo uitvoerig schrijft over de Verbondsinwillingen en de onderhandelingen van de ziel met de Middelaar. Deze geloofsmaterie kreeg in hun tijd veel meer aandacht dan in latere tijd.

Ds. Van der Groe schrijft in een van zijn voorwoorden over de Verbondrelatie tussen de Heere en Nederland en andere landen van de Reformatie. Hij doet het op een gelovige wijze die slechts door weinigen als geloofsonderwerp beschouwd wordt en er werkzaam mee is bij de Troon van Genade.

Het is merkwaardig, dat Van der Groe de persoonlijk geloofswerkzaamheden omtrent de inwilliging van het Genadeverbond praktisch niet beschrijft in zijn nagelaten geschriften. De bevindelijke kennis van het Genadeverbond wordt weinig uitgelegd met termen zoals: Verbondsgod, Verbonds-Ontfermer, Verbonds-Middelaar, en de inwilliging van het Genadeverbond, enzovoort.

Dat wil niet zeggen dat van der Groe hier geen ervaring in had, verre daarvan. Maar hij verwoordde zijn ervaring met andere tekstgedeelten. Iedere gelovige gebruikt de taal en

woorden van die teksten waarin hij het meeste licht ontvangt door de werking van de Heilige Geest. *Want er zijn verscheiden bewerkingen, maar het is een en dezelfde Geest,* zegt Paulus.

